

Esiintyminen puheviestinnän ilmiönä ja käsitteenä

Sofia Smeds
Puheviestinnän pro gradu -tutkielma
Syksy 2013
Käyttäytymistieteiden laitos
Helsingin yliopisto

Sisältö

1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen toteutus ja tutkimusraportin rakenne.....	4
1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	6
2 Kirjallisuuskatsaus.....	8
2.1 Kirjallisuuskatsauksen toteutus.....	8
2.2 Kaunoluvusta esiintymistaitoon.....	10
2.3 Esiintyminen puheviestinnän tutkimuksessa.....	14
2.3.1 Esiintyminen – Public Speaking?.....	15
2.3.2 Mikä on esiintymisen teoria?.....	18
2.4 Lähestymistapoja esiintymisen tarkasteluun.....	20
2.4.1 Esiintymisen piirteitä.....	20
2.4.2 Esiintymistilanteet.....	22
2.4.3 Taitonäkökulma.....	24
2.4.4 Esiintymisen laajempia määritelmiä.....	27
2.5 Esitystutkimus.....	29
2.5.1 Mitä esiintyminen on? Esitystutkimuksen näkökulmia.....	30
2.5.2 Käyttäytymisen toisinto.....	33
2.5.3 Esitystutkimus ja puheviestintä.....	34
2.6 Esiintyminen ja taide.....	37
2.7 Yhteenvedo kirjallisuuskatsauksesta.....	40
3 Haastattelututkimuksen toteutus.....	42
3.1 Fenomenografinen haastattelututkimus.....	42
3.1.1 Fenomenografinen tutkimusote.....	42
3.1.2 Fenomenografinen syvähaastattelu.....	44
3.2 Haastatteluaineisto ja aineiston analyysi.....	47

4 Haastatteluaineiston analyysin tulokset.....	50
4.1 Esiintymisen toteutuminen.....	51
4.1.1 Esiintymisen jokapäiväinen luonne	51
4.1.2 Esiintymisen toteutumisen muodot.....	54
4.1.3 Esiintyminen kokemuksena ja tarkastelunäkökulmana	56
4.2 Esiintymisen normatiivinen luonne.....	62
4.2.1 Hyvä ja huono esiintyminen	62
4.2.2 Arviointi esiintymisessä.....	64
4.2.3 Taitonäkökulma	66
4.3 Esiintymisen määrittelemätön luonne	68
4.3.1 Esiintymisen monet merkitykset.....	68
4.3.2 Määrittelyn henkilökohtaisuus.....	72
4.3.3 Esiintymisen harmaa alue	75
5 Pohdinta.....	78
5.1 Johtopäätökset.....	78
5.1.1 Suppea ja laaja näkökulma esiintymisen tarkasteluun.....	78
5.1.2 Viestinnän normatiivisuus esiintymistä määrittävänä piirteenä	81
5.1.3 Esiintymisen käsitteestä	82
5.2 Jatkotutkimusaiheita.....	84
5.3 Tutkimuksen arviointia	86
6 Lähteet	90

Taulukot:

Taulukko 1: Kuvauskategoria-avaruus.....	50
--	----

1 Johdanto

Esiintyminen ja esiintymistaito ovat aina olleet merkittäviä teemoja puheviestinnän alalla. Esiintymistaito on yksi keskeisimmistä taitokokonaisuuksista puheviestinnässä, ja se on useimmiten mukana puheviestintäkompetenssin arvioinneissa (Isotalus, 1995, 83). Koko puheviestinnän tieteenalan voidaan nähdä olevan lähtöisin esiintymisen oppisisällöistä; Suomessa kaunoluvun ja puhetaidon opetusperinteestä ja Yhdysvalloissa Public Speaking -oppiaineesta. Nykyään esiintyminen muodostaa oman osa-alueensa puheviestinnän laajasta tutkimusaiheiden kirjosta, ja sen saama huomio alallamme on edelleen merkittävä. Esiintymistä voidaankin pitää mielenkiintoisena osa-alueena puheviestinnän tieteenalalla muun muassa siitä syystä, että se näyttäisi korostuvan alamme opetuksessa ja koulutuksessa, mutta käsitteellistä tarkastelua tai teoriapohjaa ei puheviestinnän tutkimus esiintymisen tarkasteluun kuitenkaan tarjoa. Isotalus (1995, 95) on todennut, että esiintymisellä on suomalaisessa puheviestinnässä keskeinen sija, mutta puheviestinnän tutkimuksen painotus on kuitenkin interpersonaalisen viestinnän puolella.

Puheviestinnän alan opetuksessa painottuvat voimakkaasti esiintymiseen liittyvät oppisisällöt (Gerlander ym., 2009). Gerlanderin, Hyvärisen, Almonkarin ja Isotaluksen tutkimuksen (2009) mukaan puheviestinnän yliopisto- ja korkeakouluopettajat pitävät esiintymisvarmuuteen ja esiintymiseen liittyviä oppisisältöjä puheviestinnän yleisopetuksessa tärkeimpinä. Gerlander, Hyvärinen, Almonkari ja Isotalus (2009, 20) jopa pohtivat, onko esiintyminen kaikkein keskeisin puheviestinnän osa-alue yliopisto-opetuksessa. Esiintymisen oppisisällöt näyttäisivät korostuvan myös puheviestinnän alan aikuiskoulutuksessa. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun kansalais- ja työväenopistojen syksyn 2013 puheviestinnän kursseista seitsemän kahdeksasta käsittelee esiintymistä tai ilmaisutaitoa (Ilmonet, 2013).

Esiintymistaitojen merkitystä niin työelämässä kuin opinnoissakin korostetaan. Almonkarin (2000, 4) mukaan esiintymisen jännittäminen voi rajoittaa yksilön elämää monella tavalla, ja se voi johtaa muun muassa opiskelumenestyksen heikkenemiseen ja työuran etenemisen vaikeutumiseen. Morrealen ja Hackmanin (1994) mukaan suullisen viestintäosaamisen kehittäminen on tutkimuksessa liitetty vahvasti akateemisen ja ammatillisen menestyksen parantamiseen. Isotalus (1995, 83) huomauttaa, että

esiintymistaitojen merkitystä korostetaan, mutta laajaa pohdintaa esiintymisen ja esiintymistaidon luonteesta on puheviestinnän tutkimuksessa löydettävissä niukasti.

Esiintymisen käsitteen teoreettisen tarkastelun vähäisyyteen puheviestinnän alalla voisi katsoa vaikuttaneen sen läheinen suhde käytännön opetukseen. Suurin osa esiintymiskirjallisuudesta on erilaisia esiintymistaidon oppikirjoja ja oppaita (esim. Hyppönen, 2005; Kallio, 2006; Nieminen, 2009). Esiintyminen onkin perinteisesti linkittynyt opetukseen ja taitojen kehittämiseen, ja tämä näkökulma näyttäisi korostuvan myös esiintymistä koskevassa tutkimuksessa. Kansainvälisessä esiintymistä käsittelevässä viestinnän alan tutkimuksessa esiintymistä tarkastellaan pääosin julkisen puhumisen taitojen opettamisen näkökulmasta (ks. esim. Docan-Morgan & Schmidt, 2012; Levasseur ym., 2004; Pearson ym., 2008). Puheviestinnän alalla Suomessa esiintymistä on tutkittu mm. esiintymisjännityksen (Almonkari, 2000, 2007; Pörhölä, 1995) esiintymistaitojen (Isotalus, 1995), taitojen arvioinnin (Valkonen, 2003) sekä televisioesiintymisen (Isotalus, 1996) näkökulmista.

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on tuoda puheviestinnän tieteenalan esiintymisen tarkasteluun käsitteellistä tarkastelua. Tutkielman tarkoituksena on valottaa, mistä lähtökohdista esiintymistä on tarkasteltu puheviestinnän tieteenalalla, sekä nostaa esiin uudenlaisia lähestymistapoja esiintymisen tarkasteluun. Miten esiintyminen puheviestinnän käsitteenä ja ilmiönä voitaisiin käsitteellistää? Tutkimuksen kohteena ovat puheviestinnän tieteenalan ja esitystutkimuksen esiintymistä tarkasteleva kirjallisuus (kirjallisuuskatsaus) sekä viestinnän alan esiintymiskouluttajien käsitykset esiintymisestä (haastattelututkimus).

Suomenkielistä esiintymisen käsitettä voidaan pitää laajana ja vaikeasti määriteltävissä olevana. Se käsittää esiintymisen niin taiteellisessa kuin viestinnällisessäkin kontekstissa. Isotalus (1995) on todennut, ettei esiintymiselle löydy kirjallisuudesta vakiintunutta määritelmää – eikä sellaista ole tähänastisessa puheviestinnän alan tutkimuksessa pyritty muodostamaan. Tällä hetkellä esiintymisestä kirjoitetaan hyvin erilaisista näkökulmista tutkimusalasta ja -aiheesta riippuen, ja kuitenkin käsitteitä on vain yksi: esiintyminen. Tieteellisissäkin teksteissä määritellään esiintymisen käsite harvoin ja silloinkin vain kyseisen tutkimuksen lähtökohdista. Isotaluksen (1995, 87) mukaan puheviestinnän esiintymisen tutkimus ei yleensääkään määrittele esiintymisen käsitettä, vaan se

operationaalistetaan esimerkiksi äänenpainoiksi, puhenopeudeksi, ilmeiksi ja eleiksi. Kyseiset osa-alueet auttavat esiintymisen erittelemisessä opetuksen ja arvioinnin näkökulmasta, mutta mitä ne kertovat ilmiöstä itsestään? Puheviestinnän tutkijat ovat esiintymisen saamaan huomioon nähden olleet yllättävän vähän kiinnostuneita esiintymisen olemuksesta viestinnän ilmiönä. Esiintymisen kirjallisuuden sekä esiintymiskouluttajien esiintymiskäsitysten tarkastelu voisivat valottaa, minkälaisia piirteitä esiintyminen puheviestinnän käsitteenä ja ilmiönä saa. Mistä lähtökohdista esiintymistä on tarkasteltu puheviestinnän tutkimuskirjallisuudessa? Miten esiintymisen tarkastelua puheviestinnän tieteenalalla voidaan peilata esitystutkimuskirjallisuuteen? Millaisia muita näkökulmia esiintymisen käsitteellistämiseksi voitaisiin ottaa huomioon? Tämän työn lähtökohtana lieneekin tarve vastata pulmalliseen kysymykseen: Mitä esiintyminen on?

Kiinnostus tutkimuksen aihetta kohtaan on kummunnut omista kokemuksistani puheviestinnän yliopisto-opetuksesta sekä puheviestinnän koulutuksesta yksityisellä sektorilla. Esiintyminen on puheviestinnän koulutusalueella erittäin suuressa roolissa, ja jokainen kouluttaja tekee työtään omien parhaaksi katsomiensa oppien ja mallien mukaan. Yksityisellä sektorilla koulutuksen sisältö painottuu luonnollisesti esiintymistaitojen harjoitteluun eikä niinkään esiintymisen käsitteeseen tai sen tarkastelemiseen puheviestinnän ilmiönä. Sama lähtökohta näyttäisi kuitenkin toistuvan myös yliopisto-opetuksessa – niin puheviestinnän yleis- kuin pääaineopetuksessakin. Puheviestinnän pääaineopetuksessa puheviestinnän aihealueita lähestytään pääasiassa teoreettisen tarkastelun, syvällisen keskustelun ja aiemman tutkimuksen kautta, kun taas esiintymisen aihealueeseen perehtyminen – ainakin Helsingin yliopistossa – on tähän asti toteutettu esiintymistaidon kurssina. Isotalus (2006) korostaa puheviestintätiedon merkitystä taito-opetuksen rinnalla. Voitaisiko myös esiintymistä puheviestinnän ilmiönä tarkastella ja opettaa teoreettisemmista lähtökohdista? Puheviestinnän näkökulmien tutkiminen ja laajempi perspektiivi esiintymisen käsitteeseen ja ilmiöön voisivat tuoda alallemme akateemista lisäarvoa esiintymisen koulutuksen varsin kirjavalla ja kilpaillulla kentällä.

Puheviestintään voidaan viitata muun muassa tieteenalana, tutkimusalana, oppialana ja koulutusalueena. Tässä työssä puheviestinnän tieteenalalla viitataan puheviestinnän tieteelliseen tutkimukseen, tutkimuskirjallisuuteen, tieteellisiin julkaisuihin ja yliopisto-opetukseen. Laveampi kuvaus puheviestinnän ala taas määritellään tässä sisältäväksi

edellisten lisäksi puheviestinnän yleisen opetuksen, koulutuksen sekä ei-tieteelliset oppikirjat ja oppaat. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on kirjallisuuden osalta puheviestinnän tieteenala, ja empiirisesti tarkastelu ulottuu kouluttajien käsitysten myötä laajemmalle käsittäen tieteenalan lisäksi myös puheviestinnän koulutusalan.

1.1 Tutkimuksen toteutus ja tutkimusraportin rakenne

Tämä tutkimus on toteutettu kirjallisuuskatsauksena sekä fenomenografisena haastattelututkimuksena. Kirjallisuuskatsauksen materiaalina on käytetty puheviestinnän tieteenalan sekä esitystutkimuksen (Performance Studies) kirjallisuutta. Haastattelututkimuksen aineisto koostuu seitsemän suomalaisen viestinnän alan esiintymiskouluttajan fenomenografisista syvähaastatteluista. Haastateltaviksi valittiin esiintymiskouluttajat, koska he ovat todennäköisesti perehtyneet puheviestinnän alan esiintymiskirjallisuuteen ja pohtineet esiintymistä ”maallikkoja” syvällisemmin. Lisäksi heidän voidaan katsoa olevan merkittävässä roolissa tieteellisten käsitteiden siirtämisessä käytäntöön. Heidän käsityksillään on epäilemättä myös vaikutusta yleisiin esiintymisnäkemysiin. Esiintymistä käsitteellistävän kirjallisuuden puuttuessa kouluttajilla voi kuitenkin olla hyvinkin erilaisia käsityksiä esiintymisestä viestinnän ilmiönä, ja esimerkiksi esiintymisen käsitteen määrittely on kouluttajien keskuudessa oletettavasti hyvin kirjavaa.

Sekä teoreettisen että empiirisen lähestymistavan käyttäminen nähdään tutkimuksen monitahoisen aiheen perusteellisen tarkastelun kannalta tärkeänä. Kirjallisuuskatsaus tuo teoreettis-käsitteellistä tietoa esiintymisestä, kun taas haastattelututkimuksessa on kerätty uutta, esiintymisen olemuksen pohdintaan soveltuvaa empiiristä aineistoa. Heikkinen (2003) on tutkinut kateuden ilmenemistä terveysalan käytännössä ja koulutuksessa yhdistäen käsiteanalyysiä, kyselytutkimusta sekä fenomenografista teemahaastattelua. Kuten Heikkisen tutkimuksessa, tässäkin tutkimuksessa tarkastelun kohteena on käsitteen ilmeneminen toisaalta tieteenalalla ja toisaalta ihmisten käsityksissä. Suomalaisista puheviestinnän tutkijoista Gerlander (2003) on käyttänyt sekä teoreettista että empiiristä lähestymistapaa tutkiessaan jännitteitä lääkärin ja potilaan välisessä viestintäsuhteessa.

Kirjallisuuskatsaus ja fenomenografinen haastattelututkimus voidaan nähdä itsenäisinä kokonaisuuksinaan, jolloin tutkimus jakautuu teoreettiseen ja empiiriseen osioon. Kirjallisuuskatsauksen toteutusta käsitellään luvussa 2.1, ja toinen luku kokonaisuudessaan

esittelee kirjallisuuskatsauksen tulokset. Kolmas ja neljäs luku käsittelevät empiiristä osiota; neljännessä luvussa kuvataan fenomenografisen haastattelututkimuksen toteutus ja viidennessä luvussa esitetään haastattelututkimuksen tulokset. Pohdinta-luvussa käydään läpi tutkimuksen johtopäätökset sekä teoreettiseen että empiiriseen osioon nojaten.

1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella esiintymistä puheviestinnän tieteenalan käsitteenä ja puheviestinnällisenä ilmiönä. Esiintymisen käsitteellinen tarkastelu on toistaiseksi suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa ollut vähäistä. Isotaluksen (2006, 77) mukaan puheviestinnän alalla painottuu ylipäättään liikaa käytännön tutkimus, jossa ongelmanasettelu ei ole teoreettisesti tarpeeksi kunnianhimoinen. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisista näkökulmista esiintymistä voitaisiin tarkastella teoreettisemmin. Työn tutkimustehtävänä on puheviestinnän tieteenalan ja esitystutkimuksen kirjallisuuteen sekä esiintymiskouluttajien käsityksiin nojaten valottaa esiintymisen tähänastista tarkastelua puheviestinnän alalla sekä esittää uudenlaisia näkökulmia, joita esiintymisen käsitteellisessä tarkastelussa voitaisiin ottaa huomioon.

Työn kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on valottaa esiintymisen tarkastelua puheviestinnän tieteenalalla sekä luoda teorettinen viitekehys haastattelututkimuksen toteutukselle ja analyysille. Fenomenografisen haastattelututkimuksen tarkoituksena on selvittää viestinnän alan kokeneiden esiintymiskouluttajien käsityksiä esiintymisestä ilmiönä ja käsitteenä, esitellä näiden käsitysten kirjoa ja tuoda siten tutkimukselle empiirinen ulottuvuus kirjallisuuskatsauksen teoreettisen tarkastelun lisäksi.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten esiintymistä tarkastellaan puheviestinnän tieteenalan ja esitystutkimuksen kirjallisuudessa?

Mistä tulokulmista esiintymistä lähestytään, millaisena ilmiönä esiintyminen kuvataan ja miten se määritellään? Päähuomio on suomalaisessa puheviestinnän alan tieteellisessä kirjallisuudessa, ja kansainvälistä kirjallisuutta tarkastellaan vertailukohtena. Esitystutkimuksen kirjallisuudesta tarkastellaan puheviestinnän esiintymisen tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia teemoja.

2. Minkälaisena ilmiönä ja käsitteenä esiintyminen voidaan nähdä esiintymiskouluttajien käsitysten perusteella?

Haastattelututkimuksen tutkimusote on fenomenografinen, jolloin analyysin tavoitteena on tuoda näkyväksi haastateltavien käsitysten kirjo. Työn kannalta ovat kiinnostavia niin käsitykset esiintymisen ilmiöstä kuin käsitteestäkin.

Tutkimuksen johtopäätösten tavoitteena on luoda kirjallisuuteen sekä kouluttajien käsityksiin pohjaten tulkinta esiintymisen tarkastelusta käsitteenä ja ilmiönä puheviestinnän alalla sekä nostaa esiin lähtökohtia esiintymisen teoreettiseen tarkasteluun. Työn tavoitteena on osoittaa, että esiintymistä voidaan vahvan empiirisen viitekehyksen lisäksi tutkia myös käsitteellisemmistä lähtökohdista.

2 Kirjallisuuskatsaus

2.1 Kirjallisuuskatsauksen toteutus

Tämän tutkimuksen teoreettisessa osiossa, kirjallisuuskatsauksessa, valotetaan esiintymisen tarkastelua puheviestinnän tieteenalan sekä esitystutkimuksen alan tutkimus- ja oppikirjallisuudessa. Tarkasteltuun kirjallisuuteen kuuluvat puheviestinnän tieteenalan julkaistut tutkimukset, teokset, tieteelliset artikkelit ja tieteelliset oppikirjat, joissa tarkastelun kohteena on esiintyminen jostakin näkökulmasta. Koska tutkimuskohteena on nimenomaan suomen kielen käsite esiintyminen, on päähuomio suomalaisessa kirjallisuudessa. Kansainvälistä kirjallisuutta tarkastellaan pääasiassa suomalaisen kirjallisuuden vertailukohteena. Esiintymisen käsitteen ilmenemistä selvitetään nimenomaan puheviestinnän tieteenalan kirjallisuudessa, koska yleisen käsitteen määrittelyn sijaan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on tutkia esiintymisen käsitettä juuri puheviestinnän tieteenalalla. Puheviestinnän kirjallisuuden lisäksi kirjallisuuskatsauksessa syvennyttään kuitenkin myös esitystutkimuksen (Performance Studies) kirjallisuuteen, johon suomalaisessa puheviestinnän esiintymisen tutkimuksessakin on viitattu (ks. esim. Almonkari, 2000; Isotalus, 1995). Esitystutkimuskirjallisuus on valittu tarkastelun kohteeksi puheviestinnän kirjallisuuden rinnalle, koska sen voidaan katsoa tarjoavan monipuolista pohdintaa esiintymisen olemuksesta, ja sillä on tutkimusalana yhtymäkohtia puheviestintään (ks. luku 3.5.3). Esitystutkimuksen kirjallisuuden kartoittamisessa huomio on kohdistettu puheviestinnän esiintymisen tutkimuksen kannalta kiinnostaviin teemoihin.

Kirjallisuuden kokoamisessa on käytetty HELKA-tietokantaa (Helsingin yliopiston kirjasto sekä Helsingin seudun tieteelliset kirjastot), Melinda-tietokantaa (suomalaisten kirjastojen yhteistietokanta), NELLI-portaalia (elektronisten aineistojen portaali) sekä EBSCO-tietokantaa (Academic Search Elite). Hauissa on käytetty hakusanoja esiintyminen, esiinty?, public speaking, performance, delivery ja performance studies. Seuraavissa alaluvuissa esitellään kirjallisuuskatsauksen tuloksia.

Uusitalon (1991, 60–61) mukaan teoreettiset tutkimukset voidaan jakaa teoreettiseen katsaukseen, käsiteanalyttiseen tutkimukseen, teoreettiseen mallintamiseen, teorian modifiointiin sekä uuden teorian kehittämiseen. Tämän työn kirjallisuuskatsausta ei voida pitää teoreettisena tutkimuksena, koska osana pro gradu -tutkielmaa se ei muodostu

riittävän laajaksi eikä itsenäiseksi tutkimukselliseksi kokonaisuudeksi. Kirjallisuuskatsausta voitaisiin kuitenkin luonnehtia teoreettiseksi ja tulkinnalliseksi kokonaisuudeksi, jossa esiintymisen käsitettä tarkastellaan teoreettis-käsitteellisesti kirjallisuuteen pohjaten. Karjalaisen (2001, 61) mukaan teoreettisesta tutkimuksesta ei ole empiirisen tutkimuksen tapaan tehty selkeitä luokitteluja, mutta yksi teoreettisen tutkimuksen eritelty muoto on käsiteanalyttinen tutkimus, jossa tutkitaan sanojen käyttöä eri asiayhteyksissä ja siten määritellään käsitteitä ja käsitteiden välisiä suhteita teorian kehittelyä tai empiiristä tutkimusta varten. Käsiteanalyysin vaiheet ovat Wilsonin (1969, viitattu lähteessä Puusa, 2005) mukaan seuraavat:

1. Käsitteen valinta
2. Analyysin tavoitteiden määrittely
3. Käsitteen käytön tarkoitusten paljastaminen
4. Käsitteen ominaispiirteiden nimeäminen
5. Käsitteen malliesimerkin laadinta
6. Lähikäsitteiden ja rajatapauksien esittely
7. Ennakkoehtojen ja seurausten tunnistaminen
8. Empiiristen tarkoitteiden nimeäminen

Tämän tutkimuksen teoreettinen osio saa käsiteanalyttisiä piirteitä, mutta sitä ei voida pitää käsiteanalyttisenä tutkimuksena – yllä olevista vaiheista siinä voidaan enimmillään katsoa toteutuneeksi neljä ensimmäistä vaihetta. Puusan (2005) mukaan käsiteanalyysin kolmannessa vaiheessa tutkija tekee kirjallisuuskatsauksen, jossa hän perehtyy laajasti lähdeaineistoon ja etsii tietoa käsitteeseen liitettävistä erilaisista ominaisuuksista. Näin ollen käsiteanalyysin kolmas vaihe voisi kuvata tämän kirjallisuuskatsauksen toteutusta parhaiten.

2.2 Kaunoluvusta esiintymistaitoon

Esiintyminen on ollut merkittävä osa puheviestinnän opetusta läpi historian. Jo antiikin aikakaudella, jonne puheviestinnän varhaisimpien juurien voidaan katsoa ulottuvan, tarkasteltiin hyvää puhumista ensisijaisesti julkisen puhumisen taitona, jonka tavoitteena oli vakuuttaa kuuntelijat (Valkonen, 2003, 40). Antiikin Roomassa juuri esteettisyys ja miellyttävyys olivat arvoja, joihin puhumisen taitojen arviointi nojautui (Spitzberg & Duran 1994, viitattu lähteessä Valkonen, 2003, 41).

Suomalaisen puhetaidon opetuksen juuret ovat 1500-luvulta alkaen retoriikan opetuksessa (Keskinen, 1999). Retoriikka menetti kuitenkin asemaansa 1800-luvun aikana, jolloin kaunoluvun oppijärjestelmä voimistui. Aiemmin retoriikan alle kuuluneet esittämiseen (actio) liittyvät oppisisällöt sijoituivat nyt omaksi kaunoluvun suuntaukseksi, joka oli irrallaan retoriikasta. 1900-luvun alussa kaunoluvusta tuli oppiaine yliopistoon, minkä seurauksena se muotoutui suomalaisen puhetaidon pääsuuntaukseksi. (Keskinen, 1999.) Suomalainen puhetaidon opetus keskittyi ainoastaan esiintymisen ulkoisiin seikkoihin, eivätkä lausunta ja retoriikka olleet tekemisissä keskenään (Keskinen, 1995, 8). Keskinen (1995) on tehnyt saman havainnon saksalaisesta puhetaidon kirjallisuudesta: oman tekstin tuottamiseen ja puheella vaikuttamiseen keskittyvä retorinen puhetaidon kirjallisuus on vähemmistössä, kun taas esittämiseen ja tulkintaan keskittyvä kirjallisuus on enemmistössä.

Suomessa kansallisen identiteetin merkitys puhetaidon kehittymiseen oli suuri, ja esimerkiksi puhetaidon ja lausunnan harrastuksen synty on vahvasti yhteydessä kansanvalistuksen nousuun 1800-luvun lopulla. Yhden ilmaisuvoimaisen kielen vahvistaminen oli kansakunnan identiteetille tärkeää. (Keskinen 1995, 8.) Keskinen (1995) mukaan puhetaito olikin vahvasti yhteydessä lausuntaan, ja oikeastaan lausunnan kehittyminen vei eteenpäin koko puhetaitoa. Retoriikan vaikutus oli taas paljon rajallisempaa eikä se ulottunut kansansivistykseen tai koulun puhekasvatukseen, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa retoriikka ja puheviestintä ovat aina olleet vahvasti yhteydessä toisiinsa (Keskinen, 1995, 12).

Suomalaisen puheviestinnän opetuksen ja tutkimuksen juuret ovat siis hyvin esteettistä viestintää painottavassa lausunnan ja kaunoluvun – esiintymisen – perinteessä. Myös retoriikan opetus jo ennen kaunoluvun opetusperinnettä keskittyi monologiseen esittämistapaan (Keskinen, 1999, 25). Vihtori Peltosen (1901) kirjoittamassa alan

ensimmäisessä suomenkielisessä oppikirjassa käytetään muun muassa käsitteitä puhetaito, esitystaito, esiintyminen ja lausunta, ja oppisisältöinä ovat muun muassa äänielinten harjoitus, sanojen muodostus ja korostus, esiintymisen ja jännityksen hallinta ja puheiden laadinta. Puhetaidon opetusta 1900-luvun alkupuolella on kuvailtu esteettis-ekspressiiviseksi (mm. Sallinen-Kuparinen, 1986a).

Puheviestinnän opetus on lähtöisin esiintymisen ja retoriikan sisällöistä myös Yhdysvalloissa. Nykyinen puheviestintä (Speech Communication) tunnettiin Yhdysvalloissa alun perin nimellä Public Speaking, joka sai alkunsa, kun joukko puheopettajia erkani englanninkielen opettajien yhteisöstä (the National Council of Teachers of English) ja perusti oman yhteisönsä (the National Association of Academic Teachers of Public Speaking, myöhemmin Speech Association of America). Vuoteen 1935 mennessä yli kahdellasadalla amerikkalaisella yliopistolla oli puheen laitos (Departments of Speech) (Gray, 1964). Oppiala Public Speaking muotoutui pikkuhiljaa laajemmaksi sateenvarjokäsitteeksi, joka sisällytti alleen kaikki suulliset humanistiset oppiaineet (oral arts): retoriikan, puhetieteen, suullisen tekstintulkinnan, ryhmäkeskustelun sekä pedagogiikan (Cohen, 1995, 85). Vasta sosiaalisten tieteiden nousun myötä 1940-luvun lopulla alkoi puheviestintä Yhdysvalloissa kehittyä sosiaalisten tieteiden suuntaan. Esimerkiksi käsite interpersonal communication tunnettiin vasta sosiaalisten tieteiden nousun myötä; ennen sitä muutamat teoreetikot olivat käyttäneet esimerkiksi käsitteitä private speaking tai conversation (Cohen, 1995, 324).

Suomalaisen puheviestinnän esiintymisen opetus on nykypäivänä melko kaukana 1900-luvun alun kaunoluvun ja lausunnan perinteistä ja lähempänä yhdysvaltalaisesta julkisen puhumisen (public speaking) opetuksen perinnestä. Sallisen-Kuparisen (1986a) mukaan suullisen esitystaidon opetusta leimannut esteettisyys ja mekaanisuus alkoi väistyä vasta 1970-luvulla. Tällöin tapahtui laajempi murros suomalaisessa puhekasvatuksessa, ja oppisisällöt alkoivat muuttua esteettisyydestä utilistisuuteen, puhujakeskeisyydestä vuorovaikutukseen ja esittämisestä viestintään (Sallinen-Kuparinen, 1986a). Kaunoluvun opetusperinne, joka oli rantautunut Suomeen Saksasta, alkoi hiljalleen väistyä, ja ryhmäviestintä-, keskustelu- ja kuuntelutaitojen opetus alkoi tulla tärkeämmäksi (ks. esim. Sallinen-Kuparinen, 1981). Aiemmin esittämiseen perustunut puheviestintä erottikin nyt esimerkiksi ryhmä- ja keskinäisviestinnän omiksi osa-alueikseen, ja esiintyminen erkani omakseen. Tämän murroksen yhteydessä esiintymisen opetus Suomessa alkoi luultavasti

kehittyä yhdysvaltalaisen julkisen puhumisen opetusperinteen suuntaan, vaikkakin suomalaisen esiintymistaidon opetuksen kehittymistä kaunoluvusta kohti yleisöpuheen taitoa ei toistaiseksi ole tutkittu (Puro, henkilökohtainen tiedonanto 13.6.2013). Sallinen-Kuparinen (1981) on todennut, että perinteinen puheviestinnän opetus keskittyi aiemmin julkisiin puheisiin, lausuntaan ja näyttelemiseen, ja harjoiteltavat tilanteet ovat olleet esittäviä, mitä kuvastaa hyvin puhekasvatuksen aiempi nimitys: suullinen esitystaito. Puheviestinnällisen opetuksen uudeksi painopisteeksi Sallinen-Kuparinen (1981, 10) on nimennyt jokapäiväisen arkielämän viestimistaidot.

Esiintymisen voidaan katsoa käyneen läpi samankaltaisen murroksen myös Yhdysvalloissa. Public speaking oli aiemmin synonyymi elokuutiolle ja puhetaidolle (oratory), mutta nykyään se viittaa ennemminkin spontaanimpaan ja keskustelevampaan yleisöpuheeseen (Sproule, 2012). Murros ilmaisupainotteisesta puheesta viestintäpainotteiseen tapahtui Yhdysvalloissa kuitenkin jo vuosina 1890–1930 (Sproule, 2012), paljon aikaisemmin kuin Suomessa. Sproule (2012, 563) puhuu käytännön vallankumouksesta, joka toi puhetaidon opettamiseen demokraattisia ja intellektuaalisia piirteitä edesauttaen näin puheviestinnän akateemisen alan syntymistä. Tällä katsotaan olleen kauaskantoisia seurauksia puheviestinnän alan tutkimuskohteiden laajentamisesta myöhemmin kasvokkaisviestinnänkin ulkopuolelle (Sproule, 2012, 591).

Yhdysvalloissa puheviestinnän juuret ovat siis oppiaineessa Public Speaking, ja Suomessa puheviestinnän alan lähtökohtana on ollut julkisen puhetaidon ja lausunnan kehittäminen. Entisen esiintymistä korostavan näkökulman sijaan puheviestinnän tutkimus on Suomessa nykypäivänä kuitenkin hyvin interpersonaalispainotteista (esim. Isotalus, 1995, 95), vaikka toisaalta puheviestinnän opetuksessa esiintymisen sisällöt näyttävät edelleen korostuvan (esim. Gerlander, Hyvärinen, Almonkari & Isotalus, 2009). Isotaluksen (1995, 95) mukaan esiintyminen vie puheviestinnän koulutuksesta jopa liian suuren osan. Esimerkiksi televisioyhtiöiden esiintymiskoulutuksessa pääpaino on äänenkäytössä, eleissä ja ilmeissä, kun hedelmällisempää olisi keskittyä esimerkiksi haastattelutaitoihin, perustelutaitoihin tai puheenjohtamisen taitoihin (Isotalus, 1995, 95).

Esiintymisen tarkastelu puheviestinnän tieteenalan historian valossa tuo mielenkiintoisen näkökulman käsitteen hahmottamiseen nykypäivänä. Antiikin Kreikassa puhetaidolla pyrittiin vakuuttamaan kuulija puhujan vilpittömyydestä ja oikeellisuudesta, 1900-luvun

alun Suomessa sillä pyrittiin vaikuttamaan kansanvalistukseen ja yhteisen kielen vahvistamiseen. Käsitettä leimaa toisaalta entinen kaunopuheen ja puhetaidon merkitys, ja toisaalta nykypäivänä sillä viitataan esimerkiksi asiantuntijan puheenvuoroon tai poliitikon televisioesiintymiseen. Minkälaisen matkan esiintymisen käsite on puheviestinnän alalla kulkenut kaunopuheesta vakuuttavaan esiintymistaitoon? Miten esiintymisen ymmärtäminen nykypäivänä suhteutuu käsitteen historiaan? Cohenin (1995) mukaan puheviestinnän asiantuntijoiden oman alansa historian tuntemus on huomattavasti heikompaa kuin muilla akateemisilla aloilla. Suomenkielisen esiintymisen käsitteen historian tarkastelu voisikin tuoda käsitteen ymmärtämiseen uudenlaista perspektiiviä.

2.3 Esiintyminen puheviestinnän tutkimuksessa

Esiintymisjännityksen (esim. Almonkari, 2000, 2007; Pörhölä, 1995) sekä esiintymistaitojen (esim. Isotalus, 1995; Valkonen, 2003) tutkimuksen lisäksi esiintymistä on suomalaisessa puheviestinnässä tutkittu erilaisista empiirisistä konteksteista käsin, kuten poliitikkojen esiintymisen (esim. Tiittula ym., 2007), sekä televisioesiintymisen (Isotalus, 1996, 1994) näkökulmista. Kirjallisuuden perusteella suomalainen puheviestinnän alan esiintymisen tutkimus sijoittuu pääosin 1990-luvulle ja 2000-luvun alkupuolelle. Tutkimuskirjallisuudessa esiintymisen käsite määritellään yleensä ainoastaan kyseessä olevan tutkimuskohteen näkökulmasta. Tutkimuksissa määritellään, mitä esiintymisellä kyseisessä tutkimuksessa tarkoitetaan, eikä esiintymistä ole pyritty teoretisoimaan tai käsitteellistämään viestinnän ilmiönä erillään empiiristen tutkimusten konteksteista.

Esiintymistä käsitteleviä puheviestinnän pro gradu -tutkielmia on tehty 2000-luvulla useita. Pro gradu -tutkielmissa esiintymistä on tutkittu mm. televisioesiintymisen (Finstad, 2012; Laaksonen, 2009; Pirnes, 2010; Valtonen, 2008) esiintymistaitojen (Miettinen, 2008; Auvinen, 2003), esiintymisjännityksen (Råman, 2011), tositelevision (Kuitunen, 2009) sekä kulttuurienvälisen viestinnän (Kahra, 2010) näkökulmista. Pro gradu -tutkielmissa esiintymisen käsite on niin ikään määritelty tutkielman empiirisestä kontekstista käsin.

Kansainvälisessä viestinnän alan kirjallisuudessa suomalaista puheviestinnän alan esiintymisen tutkimusta vastaa lähimmin yleisöpuheeseen (public speaking) syventyvä tutkimus. Yhdysvaltalaisen yliopistojen www-sivujen perusteella (Binghamton University, 2013; Education portal, 2003; University of Wisconsin, 2012) Public Speaking ei kuitenkaan Yhdysvalloissa näyttäisi olevan puheviestinnän tai viestinnän alan tutkimuksen osa-alue, vaan ennemminkin yleinen yliopiston oppiaine, joka keskittyy kaikkien alojen opiskelijoiden esiintymistaitojen parantamiseen sekä esiintymisjännityksen hallintaan. Myös Public Speaking -aiheinen tutkimus painottuu vahvasti esiintymistaitojen opettamisen kehittämisen näkökulmaan (esim. Corum, 2013; Docan-Morgan & Schmidt, 2012; Pearson ym., 2008; Yun ym., 2012), ja esiintymistä käsittelevät kirjat ovat pääasiassa oppikirjoja (esim. Beebe & Beebe, 2009; German ym., 2010; Lucas, 2004). Levasseurin, Deanin ja Pfaffin (2004, 234) mukaan esiintymistaidon opettaminen ja erityisesti esiintymistaidon peruskurssit ovat saaneet viestinnän alan tutkimuksessa

valtavasti huomiota. Kirjallisuuden perusteella esiintyminen nähdään Yhdysvalloissa vahvasti opettamiseen liittyvän tutkimuksen osa-alueena eikä niinkään puheviestinnän teorian osa-alueena kuten Suomessa.

Viestinnän alan suomalaisessa tai kansainvälisessä kirjallisuudessa ei ole juuri tarkasteltu esiintymisen olemusta. Joistakin viestinnän ilmiöistä on kuitenkin löydettävissä ontologista pohdintaa. Esimerkiksi Puro (2007) tarkastelee viestinnän olemusta filosofisesti lähestyen käsitettä yksittäisen ihmisen näkökulmasta, ja Hyde (1980) on tutkinut viestintäarkuutta ontologisesti eksistentiaaliseen fenomenologiaan nojaten. Stroud (2005) tarkastelee retoriikan olemusta ontologisten orientaatioiden näkökulmasta. Yksilön ontologinen orientaatio koostuu yksilön uskomuksista ja asenteista viestintätilannetta ja sen merkittävimpiä osatekijöitä kohtaan (Stroud, 2005). Stroudin (2005, 147) mukaan suurin osa aiemmasta retoriikan tutkimuksesta pohjautuu yksipuoliseen viestintänäkemykseen, minkä vuoksi on tehtävä paljon lisää tutkimusta, jossa eksplikoidaan, analysoidaan ja punnitaan erilaisia mahdollisia ontologisia orientaatioita retoriikkaan. Stroudin ajatukseen pohjaten voisi olla mielenkiintoista tutkia, minkälainen ontologinen orientaatio esiintymiseen viestinnän kontekstina liitetään.

2.3.1 Esiintyminen – Public Speaking?

Suomen kielen sana esiintyminen voidaan kääntää englanniksi public speaking, presentation, delivery sekä performance. Näistä yleisin käännös suomenkieliselle puheviestinnän alan esiintymisen käsitteelle lienee public speaking, joka viittaa yleisöpuhetilanteisiin. Suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa (esim. Pörhölä, 1995, 2002; Valkonen, 2003; Almonkari, 2007, 2000; Valo, 1995) esiintyminen nähdään yleisöpuhetilanteen viestintänä, josta käytetään englanninkielistä käännöstä public speaking tai presentation. Suomalaisen puheviestinnän alan esiintymisen tutkimuksessa on viitattu pääosin kansainvälisen tutkimuksen julkista puhetta käsitteleviin lähteisiin (esim. Beebe & Beebe, 2009; Morreale & Hackman, 1994). Valonkin (1995, 73–74) mukaan esiintyminen on vastine englanninkieliselle termille public speaking, joskin sana public viittaa ennemminkin ”yleisöön” kuin ”julkiseen”, sillä esiintymistä voi tapahtua sekä julkisissa että yksityisissä tilaisuuksissa. Myös Kahra (2010) tuo pro gradu -tutkielmassaan esiin, että sekä suomalaisessa esiintymiskoulutuksessa että suomalaisen puheviestinnän alan tutkimuksessa esiintymisen käsitettä on käytetty tarkoittamaan julkista puhetta.

Almonkari (2000, 10) kuvailee esiintymisen käsitettä käytettävän tutkimuksessaan synonyymisesti julkisen puheen ja yleisöpuheen merkityksessä, joiden englanninkielinen vastine on public speaking. Suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa esiintymisen käsitteellä on pääosin viitattu siis yksilön puheeseen yleisölle.

Merkitykseltään public speaking voidaan kuitenkin terminä nähdä rajatumpana kuin suomen kielen sana esiintyminen. Ensinnäkin siihen liittyy oletus julkisesta kontekstista tai yleisön läsnäolosta, jonka ei voida ymmärtää toteutuvan esimerkiksi kahdenkeskisissä tilanteissa. Toiseksi sen lähtökohtana on puhe. Esiintymisen ei käsitteenä voida katsoa sisältävän edellä mainittuja oletuksia, vaan esiintymisen voidaan nähdä toteutuvan myös esimerkiksi pelkästään sanattomana viestintänä tai vaikkapa kahdenkeskisissä tilanteissa. Toinen merkittävä ero suomen kielen esiintymisen ja englannin public speaking -käsitteen välillä on taiteelliseen esiintymiseen viittaaminen. Public speaking nähdään taiteellisesta esityksestä erillisenä, kun taas esiintymisellä voidaan tarkoittaa sekä taiteellista esitystä että esimerkiksi tieteellistä esitelmää. Mielenkiintoinen näkökulma esiintymisen ja public speaking -käsitteen välillä onkin juuri puhetaide. Isotalus (1995) on liittänyt puhetaiteen yhdeksi esiintymistaitojen osa-alueeksi, ja puhetaidetta voidaan edelleenkin pitää puheviestinnän esiintymisen tarkastelun yhtenä osa-alueena. Näistä näkökulmista public speaking ei olisi sopiva englanninkielinen vastine suomen kielen esiintymisen käsitteelle, vaan esiintyminen olisi käsitteenä laajempi. Raitahalme (2006, 7) kuvailee pro gradu -tutkielmassaan esiintymisen toteutumista mitä erilaisimmissa yhteyksissä:

”Taiteen alalta siirrytään sujuvasti politiikkaan ja talouselämän diskurssiin. Hyvin erilaisia toimintoja suorittavista henkilöistä tulee esiintyjiä. Sellisti saa seurakseen pääministerin ja johtajan. Arkisin oppilailleen esiintyvä opettaja seuraa illalla innokkaasti sohvalla maaten urheilijan esitystä televisiossa.”

Esiintymisestä käytetään toisinaan myös käännöstä presentation, jota voidaan pitää samankaltaisena käsitteenä kuin public speaking. Presentation-käsitteellä viitataan kuitenkin useimmiten erityisesti esitelmöintiin (esim. Kahra, 2010), joka taas edustaa yhdenlaista julkisen puheen tilannetta. Näin ollen presentation muotoutuisi suppeammaksi käsitteeksi kuin public speaking.

Delivery-termillä viitataan esiintymistilanteen viestintään ja viestintätyyliin. Delivery-termin yhteydessä puhutaan esittämisen taidoista (delivery skills), jotka joidenkin

luokitusten mukaan nähdään erillisinä sisältötaidoista (content skills) (Valo, 1995, 74). Valkosen (2003, 44) mukaan delivery-termin mukaisiin esittämisen taitoihin kuuluvat mm. verbaalinen ja nonverbaalinen tyyli, havainnollistaminen sekä vuorovaikutuksen ylläpito. Samanlainen jaottelu korostuu englanninkielisissä esiintymisen (public speaking) oppikirjoissa, joissa delivery-termin alle sijoitetaan mm. nonverbaalinen viestintä, ulkonäkö, puheen muistaminen ja apuvälineet sekä kysymyksiin vastaaminen (ks. esim. Beebe&Beebe, 2009; German ym., 2010; Lucas, 2004). Julkisen puhumisen taitojen katsotaan pitävän sisällään myös sisältötaidot (esim. Valo, 1995, 74), jolloin myös delivery-termi näyttäytyisi suppeampana käsitteenä kuin julkinen puhuminen – public speaking. Delivery-termiä käytetään englanninkielisessä kirjallisuudessa vain puheen esittämisen yhteydessä, ja suomalaisessakin kirjallisuudessa siihen viitataan pääasiassa vain esittämisen taitoina.

Puheviestinnän suomalaisessa kirjallisuudessa on harvemmin käytetty käännoä performance, joka voidaan nähdä laajempänä käsitteenä kuin public speaking. Performance-käsitteellä voidaan viitata kaikenlaiseen esiintymiseen kontekstista riippumatta, eikä se käsitteenä sisällä olettamuksia esimerkiksi puheesta. Näin ollen sen voitaisiin myös katsoa vastaavan paremmin suomen kielen sanaa esiintyminen. Kansainvälisessä kirjallisuudessa esiintyvä performance-termi liittyy lähes poikkeuksetta esitystutkimuksen alan kirjallisuuteen, jossa esiintymistä ja esitystä tutkitaan taiteen, kulttuurin ja antropologian näkökulmista (ks. luku 3.4). Kahra (2010) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että performance-termin käyttö liittyy yleensä esittävän taiteen tutkimukseen. Performance voidaankin suomentaa myös esitykseksi tai performanssiksi.

Isotaluksen (1995, 83) mukaan esiintymisen englanninkielisiksi vastineiksi katsotaan performance ja delivery, vaikka muun kirjallisuuden perusteella käytetyin ja esiintymisen tutkimuksen lähtökohtia parhaiten vastaava käännoä on public speaking. Esiintymiselle ei siis ole löydettävissä puheviestinnän kirjallisuudesta yhteisesti hyväksyttyä englanninkielistä käännoä. Tutkimus- ja opetuskirjallisuuden perusteella yleisöpuhe (public speaking) on kuitenkin konteksti, josta käsin esiintymistä yleisimmin tarkastellaan suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa. Tätä puheviestinnän tutkimuksen aihealuetta on vakiintunut kuvaamaan käsite esiintyminen.

2.3.2 Mikä on esiintymisen teoria?

Esiintyminen on ollut mukana suomalaisessa puheviestinnän opetuksessa läpi historian, mutta vain vähän on kuitenkin pohdittu sitä, mikä esiintymisessä on sellaista, joka on eri konteksteille yhteistä (Isotalus, 1995, 83). Esiintyminen viestinnän ilmiönä kuuluu vahvasti puheviestinnän tieteenalaan, mutta vain esiintymistä koskevaa puheviestinnän teoriapohjaa on olemassa niukasti. Puro sisällyttää oppikirjaksi tarkoitettussa teoksessaan Johdatus puheviestinnän teorioihin (1996) esiintymisen alle seuraavat teoriat ja käsitteet: *puheen mukauttamisen teoria* (Giles, 1987, viitattu lähteessä Puro, 1996) *viestintäarkuuden käsite*, *vireystilatutkimus*, *suunnitelmallisen toiminnan teoria* (Petty & Cacioppo, 1986, viitattu lähteessä Puro, 1996) *kongruenssiteoria*, (Osgood & Tannenbaum, 1957, viitattu lähteessä Puro, 1996), *kognitiivisen dissonanssin teoria* (Festinger, 1957, viitattu lähteessä Puro, 1996) sekä *itsensä esittämisen teoria* (Goffman, 1959). Puron esittelemät teoriat ja käsitteet sopivat esiintymisen tarkasteluun, mutta niistä ainoastaan itsensä esittämisen teoria tarkastelee yksinomaan esiintymistä, vaikkakin kaikista ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta käsin. Kirjallisuuden perusteella muut suomalaiset puheviestinnän tutkijat eivät ole pyrkineet erittelemään esiintymisen teoriaa.

Kansainväliset viestinnän teoriaa erittelevät teokset (mm. Craig & Muller, 2007; Greene & Burleson, 2003; Griffin, 2009) eivät näyttäisi erottavan esiintymistä omaksi osa-alueekseen. Esiintymiselle ei esitetä omaa teoriaa, eikä se nouse esiin viestinnän eri osa-alueiden tarkastelussa. Esimerkiksi Greenen ja Burlesonin (2003) teoksessa erotetaan viestintätaidot julkisissa ja ammatillisissa konteksteissa (skills in public and professional contexts), mutta esiintymistaitoa ei nosteta tässäkään yhteydessä esiin. Griffin (2009) erottaa julkisen viestinnän ja ryhmäviestinnän omaksi alueekseen, jonka alle hän sijoittaa retoriikan viitaten myös julkiseen retoriikkaan (public rhetoric). Julkisen retoriikan Griffin (2009, 316) määrittelee seuraavasti: *”a speaking context in which the speaker has the opportunity to monitor and adjust to the response of his or her immediate audience”*. Griffin (2009, 316) listaa julkisen retoriikan viisi osa-aluetta kreikkalaisten ja roomalaisten mukaan:

1. Vakuuttavien argumenttien etsiminen
2. Materiaalin jäsentely
3. Sopivan kielen valitseminen
4. Äänen ja eleiden hallinta

5. Sisällön harjoittelu ja muistaminen

Kansainvälisissä viestinnän teoriakirjoissa näyttäisivät siis retoriikan teemat olevan lähinnä suomalaisen puheviestinnän esiintymisen tarkastelua. Vaikka esiintymisen englanninkielisenä vastineena pidetään public speaking -käsitettä, näyttäisi rhetoric vastaavan sitä yhdysvaltalaisessa viestinnän teoriakirjallisuudessa. Retoriikka on Yhdysvalloissa ollut perinteisesti vahvasti yhteydessä esiintymiseen ja puheviestinnän tieteenalan kehittymiseen, kun taas Suomessa retoriikalla on ollut ja on edelleen vähäinen rooli puheviestinnän tieteenalalla (Keskinen, 1995). Vaikka koko yhdysvaltalainen puheviestinnän tieteenala on saanut alkunsa Public Speaking -oppiaineesta, se ei kuitenkaan ole kehittynyt alan tutkimusalueeksi, vaan jäänyt yleiseksi oppiaineeksi, jolloin sitä ei myöskään nähdä osana viestinnän teoriaa.

2.4 Lähestymistapoja esiintymisen tarkasteluun

Eräs tapa lähestyä esiintymisen laajaa ja monitulkintaista käsitettä on eritellä tapoja, joita viestinnän alan kirjallisuudessa on käytetty esiintymisen määrittelyyn ja kuvaamiseen. Esiintymistä on määritelty muun muassa viestinnän piirteitä kuvailemalla, esiintymistaitoja erittelemällä sekä esiintymistilanteita kuvailemalla. Lisäksi esiintyminen on määritelty hyvinkin laajasti kattamaan muun muassa kaiken ihmisten välisen vuorovaikutuksen. Kirjallisuuden perusteella tutkijoiden keskuudessa ei kuitenkaan vallitse yksimielisyyttä siitä, mitkä tekijät määrittelevät esiintymisen toteutumisen.

2.4.1 Esiintymisen piirteitä

Esiintymisen kirjallisuudessa valotetaan esiintymistä usein esiintymisen saamien piirteiden avulla. Esimerkiksi Pörhölä (1995, 9) kuvailee esiintymistä haastavaksi viestintätehtäväksi, jossa esiintyjällä on mahdollisuus vaikuttaa kuulijoiden asenteisiin ja mielipiteisiin sekä itsestään antamaansa vaikutelmaan. Pörhölän tutkimuksessa esiintymisen kontekstina on yleisön edessä puhuminen.

Almonkari (2000, 10) määrittelee tutkimuksessaan esiintymisen viittaavan puheviestintään, jolle tyypillisiä piirteitä ovat yleisön läsnäolo, esiintyjän ja yleisön toisistaan selkeästi erottuvat roolit sekä viestinnän pääsuunta puhujalta kuuntelijoille. Yleisön edessä tapahtuvan puhumisen lisäksi Almonkari sisällyttää esiintymiseen kuuluvaksi myös kaiken sellaisen puhumisen, jossa edelliset tunnusmerkit toteutuvat, esimerkiksi etäopetusluennon tallennettuna tai reaaliajassa tai vaikkapa alustuksen pitämisen seminaarissa.

Lucas (2004) kuvaa esiintymisen (public speaking) oppikirjassaan julkista puhetta ideoiden jakamisen ja vaikuttamisen näkökulmasta. Lucasin (2004, 5) mukaan julkinen puhe on merkittävä tekijä mm. kansalaisaktiivisuudessa sekä vaikuttamisessa niihin asioihin, joita yksilö pitää yhteiskunnassa tärkeinä. Lucas (2004, 7–9) ottaa kantaa myös esiintymisen ja jokapäiväisen viestinnän eroihin. Hänen mukaansa esiintymisellä (public speaking) ja keskustelulla (conversation) on paljon yhteistä kuten ajatusten järjestäminen, viestin kohdentaminen, vaikuttamiseen pyrkiminen sekä kuulijan palautteeseen sopeutuminen. Julkinen puhuminen kuitenkin eroaa Lucasin mukaan tavallisesta keskustelusta kolmella tavalla: julkinen puhe on strukturoidumpaa, siinä käytetään

formaalimpaa kieltä ja se vaatii toisenlaisia keinoja viestin välittämiseen (äänenkäyttö, täytesanojen välttäminen).

Beebe ja Beebe (2009, 4–5) liittävät esiintymiseen (public speaking) yksilön voimaantumisen (empowerment) sekä työllistymisen (employment). Voimaantumisella Beebe ja Beebe tarkoittavat esiintymistaitojen tuovan yksilölle kyvyn tavoitella päämääriään ja tuovan etua sellaisiin ihmisiin nähden, jotka eivät osaa esiintyä. Työllistymisellä Beebe ja Beebe viittaavat esiintymistaitoisten yksilöiden parempaan työllistymiseen työnantajien arvostaessa juuri julkisen puhumisen kurssilla harjoiteltavia taitoja. Beeben ja Beeben (2009, 6) mukaan esiintymiselle on ominaista se, että se on suunnitellumpaa kuin keskustelu. Esiintyminen on myös formaalimpaa, jolloin kielenkäyttö ja nonverbaalinen viestintä poikkeavat arkielämän keskustelusta. Myös kuulijoiden ja esiintyjän roolit ovat selkeämmin eroteltu kuin keskustelussa. (Beebe & Beebe, 2009, 6.)

Ágnes (2011) on tutkinut yliopisto-opiskelijoiden esiintymistä erilaisten puheaktien toteutumisen näkökulmasta. Hän on tarkastellut muun muassa sitä, miten esiintyjä osoittaa sitoutumistaan asiaansa (engagement markers), miten hän viittaa yleisöön (audience references) sekä miten hän ylläpitää vuorovaikutusta yleisön kanssa (interactive elements). Ágnes korostaa, että esityksen interaktiivinen luonne on akateemiselle esiintymiselle etu. Tutkimuksessa verrataan erilaisten puheaktien toteutumista kuulijoiden arvioihin esiintymisen onnistumisesta, jolloin tulokseksi on saatu eroja esiintyjien puheaktien määrässä ja laadussa vaikuttavien ja vähemmän vaikuttavien esitysten välillä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että esiintymisen piirteitä erittelevä viestinnän alan tutkimus- ja oppikirjallisuus tarkastelee esiintymistä pääosin yleisölle puhumisena. Määrittelyt kohdistuvat esiintyjän toiminnan tai esiintymistilanteen piirteisiin, kuten yleisön määrään, henkilöiden rooleihin ja puheen valmisteluun. Esiintymisen piirteiden erittely yleisöpuheen näkökulmasta herättää kuitenkin kysymyksen: voidaanko esiintyminen viestinnän ilmiönä rajata pelkästään yleisön edessä puhumiseen? Puheviestinnän tutkimuksessa yksilön kuitenkin voidaan katsoa esiintyvän esimerkiksi työpaikkahaastattelussa. Voitaisiinko esiintymiseen liittää sellaisia piirteitä, jotka määrittelisivät esiintymisen toteutumisen kontekstista riippumatta – sekä yleisöpuhetilanteessa että työpaikkahaastattelussa? Esiintymistä kuvailevassa tutkimus- ja

oppikirjallisuudessa on lisäksi vahvasti läsnä näkökulmat esiintymisen tärkeydestä ja hyödyistä sekä esiintymisen onnistumisesta. Olisiko esiintymistä mahdollista tutkia ilman näitä näkökulmia?

2.4.2 Esiintymistilanteet

Esiintymistilanne on yleinen suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa ja opetuksessa käytetty termi, joka viittaa siihen, että on olemassa tiettyjä viestintätilanteita, joissa tapahtuva viestintä katsotaan esiintymiseksi. Esiintymistilanteiden erittelyn yhteydessä esiintyminen määrittyy tällöin viestinnän ilmiöksi, joka toteutuu esiintymistilanteiksi luokitelluissa viestintätilanteissa.

Isotalus (1995) määrittelee esiintymistaidon eri esiintymistilanteiden yhteisten piirteiden perusteella. Isotaluksen näkökulman mukaan esiintymistaitoa on se, mikä on yhteistä eri esiintymistilanteille. Hän tarkastelee esiintymistaitoa puhetaiteen, yleisöpuheen ja mediaesiintymisen esiintymistilanteissa. Isotalus määrittelee esiintymistilanteiden elementeiksi Sternin ja Hendersonin (1993, 16) esittämät esiintyjän, tekstin, yleisön ja kontekstin, ja hän kuvaa esiintymisen toteutuvan vain esiintymistilanteen elementtien toteutuessa: ”Esiintymistilanteilla on siis tietyt yhteiset piirteet, joten esiintymistä on ainoastaan tilanteissa, jotka täyttävät tietyt ehdot” (Isotalus, 1995, 84).

Valon (1995, 73) mukaan puheviestintätaitojen jaottelu tilannetyypin mukaan on puheviestinnän oppikirjoissa tavallinen. Eräs tyypillinen jaottelu on esiintymisen eli yleisön edessä puhumisen, ryhmäviestinnän, sekä interpersonaalisen viestinnän taidot. Ryhmittely perustuu viestintärooleihin ja osanottajamääriin. (Valo, 1995, 73.) Valo huomauttaa, että rajaa esiintymis- ja ryhmäviestintätilanteiden välille on kuitenkin vaikea vetää, sillä esimerkiksi puheenvuoro ryhmässä voi tuntua esiintymiseltä. Valon huomio esiintymistilanteiden rajaamisen haastavuudesta on kiinnostava, sillä hän siirtää huomion esiintymistilanteen ulkoisista piirteistä yksilön sisäiseen kokemukseen. Valo ei kuitenkaan ota kantaa siihen, tekeekö yksilön kokemus esiintymisestä ryhmässä tilanteesta esiintymistilanteen.

Sallinen-Kuparisen, Lehtosen ja Dufvan (1982, 13) esiintymistaidon määritelmässä korostuu niin ikään esiintymisen toteutuminen tietynlaisissa tilanteissa. He määrittelevät esiintymistaidon seuraavasti:

"Henkilön taito antaa itsestään myönteinen ja vakuuttava kommunikoijakuva sekä taito esiintyä tarkoituksenmukaisesti julkisissa puheviestintätilanteissa; osa puheviestintätaitoa. Esiintymistaitoon lasketaan tavallisesti kuuluvaksi äänenkäyttö, ulkonainen esiintyminen, tekstin looginen sommittelu, retoristen tehokeinojen käyttö sekä havainnollistaminen."

Tässä esiintyminen rajataan toteutuvaksi julkisissa puheviestintätilanteissa.

Vireystilatutkimuksen ja esiintymisjännityksen tutkimuksen voidaan myös katsoa rajaavan esiintymisen käsitteen tiettyihin esiintymistilanteisiin – yleisöpuhetilanteisiin. Termi esiintymisjännitys viittaa yleisöpuhumisen tai taiteellisen esityksen pitämisestä aiheutuvaan vireystilan nousuun, kun taas muihin sosiaalisiin tilanteisiin liittyvään ahdistuneisuuteen viitataan esimerkiksi käsitteellä viestintäarkuus (ks. esim. Almonkari, 2007, 19–31). Almonkarin (2007, 25) mukaan esiintymisjännitys-käsitettä voidaan käyttää yleisöpuhetilanteissa ilmenevästä tilannekohtaisesta viestintäarkuudesta. Esiintymisjännitys nähdään siis viestintäarkuuden alle sijoittuvana rajatumpana käsitteenä. Pörhölän (1995, 20) esiintymisjännitystä käsittelevässä tutkimuksessa esiintymisellä tarkoitetaan ”viestintätilannetta, jossa yksi henkilö pitää puhe-esityksen joukolle kuulijoita. Tässä tilanteessa puhujalla on päävastuu kommunikoinnista, ja kuulijoiden rooli on huomattavasti passiivisempi.” Sallinen-Kuparinen (1986b, 104–105) määrittää suomalaisten viestintähaluttomuutta koskevassa tutkimuksessaan esiintymisen konteksteiksi (public speaking contexts) ääneen lukemisen, runonlausunnan, valmistellun puheen pitämisen sekä improvisoidun puheen. Sallisen-Kuparisen tutkimuksen mukaan yleisöpuhetilanteet aiheuttavat eniten viestintähaluttomuutta. Esiintymisjännitystä käsittelevä tutkimus voisi esiintymistilanteiden määrittelemisen lisäksi tuoda uudenlaisen lähtökohdan esiintymisen olemuksen pohdintaan: esiintymisjännitys tuo esiintymisen tarkasteluun yksilön kokemuksen näkökulman. Pörhölä (1995, 9) toteaaakin, että yleisöpuhetilanteisiin liittyvät kokemukset poikkeavat huomattavasti tavallisiin, jokapäiväisiin viestintätilanteisiin liittyvistä kokemuksista. Tutkimuksissa (esim. Pörhölä, 1995; Valo, 1995) todetaan, että yksilön kokemus viestintätilanteesta vaihtelee merkittävästikin tilanteesta riippuen, mutta yksilön kokemuksen merkitystä puheviestintätilanteen määrittämiseen ei ole pohdittu.

Esiintymisen toteutumisen rajaaminen tiettyihin esiintymistilanteisiin liittyy esiintymisen piirteiden kuvailun tavoin vahvasti yleisöpuheen näkökulmaan. Esiintymistilanteelle voisikin useimmissa puheviestinnän tutkimuksissa antaa synonyymiksi yleisöpuhetilanteen.

Ongelmana esiintymisen määrittelyssä esiintymistilanteen perusteella voidaan nähdä olevan määritelmien ulkokohtaisuus; voidaanko jonkin viestinnän ilmiön toteutuminen määrittää henkilöiden määrän ja viestintäroolien perusteella (esiintyjä ja yleisö)? Kattavatko esiintymistilanteiksi luokiteltavat tilanteet kaikki sellaiset viestintätilanteet, joissa esiintymisen voisi katsoa toteutuvan? Esimerkiksi kahdenkeskiset tilanteet näyttäisivät jälleen rajautuvan esiintymistilanteiden määrittelyiden ulkopuolelle.

2.4.3 Taitonäkökulma

Esiintymistaidot ovat esiintymisen tutkimuksessa vahvasti esillä. Erityisesti suomalaisessa puheviestinnän alan esiintymisen tutkimuksessa esiintymistaidot näyttäisivät korostuneen viime vuosikymmenten aikana. Esiintymisen rajaaminen yleisöpuhetilanteisiin tulee vahvasti esiin myös taitonäkökulmassa, ja esiintymistaidot määritelläänkin yleensä yleisölle puhumisessa tarvittavina taitoina. Valkosen (2003) mukaan puheviestintäosaamisen tarkastelu on perinteisesti keskittynyt julkisen puhumisen taitoon.

Taitonäkökulman voidaan katsoa olevan ominainen koko puheviestinnän alalle. Gerlanderin, Hyvärisen, Almonkarin ja Isotaluksen (2009, 20) mukaan yliopistojen puheviestinnän yleisopetus on hyvin taitopainotteista, mikä perustuneen alan opetusperinteeseen. Valkosen (2003, 40) mukaan taidot ovat olleet puheviestinnän alalla jopa liian vahvasti esillä, minkä vuoksi tieteenala saatetaan käsittää liian kapea-alaiseksi puheviestintätaidon normittavaksi tarkasteluksi. Myös Isotalus (2006, 73) huomauttaa, että puheviestintä tieteenalana on lähtöisin käytännön tarpeesta, minkä vuoksi puheviestinnän oppiaine nähdään liian usein pelkästään taitoaineena, vaikka yliopiston pääaineena puheviestintä on nimenomaan tietoaine. Isotaluksen ja Mäen (2009, 25) mukaan tiedon rooli puheviestintäosaamisen osana saa alan kirjallisuudessa minimaalisesti huomiota, ja taitonäkökulma on ehdottomasti vallitseva. Kiinnostavaa Isotaluksen ja Mäen (2009) ajattelussa on se, että puheviestintätieto nähdään merkittävänä nimenomaan osaamisen näkökulmasta. Isotaluksen ja Mäen näkökulman mukaan tiedossakin korostuu siis taitonäkökulma, ja puheviestintätieto on arvokasta osaamisen kehittämisen – ei itsensä – vuoksi.

Taitonäkökulma voidaan nähdä yhtenä tapana lähestyä esiintymisen käsitettä. Esiintymistaito jaetaan kirjallisuudessa yleensä osataitoihin, joista muodostuvaa

kokonaisuutta voidaan pitää esiintymisen yhdenlaisena määrittelynä. Esiintymistaidon katsotaan usein sisältävän sekä sisällön että ilmaisutavan taitoja (esim. Valkonen 2003, 112; Valo, 1995, 74). Morreale ja Hackmann (1994) sisällyttävät esiintymistaitoihin (public speaking competencies) *aiheen valinnan, argumentoinnin, esitysmateriaalien käytön, kielenkäytön, äänenkäytön, ääntämyksen ja artikulaation* sekä *kehollisen viestinnän*. Isotaluksen (1995, 84) mukaan esiintymisen taitoanalyysi on tärkeää, koska sen avulla voidaan löytää osataidot, joista kokonaisuus muodostuu. Esiintymistaito on Isotaluksen (1995, 84) mukaan jaettava osataitoihin, jotta sitä voitaisiin opettaa ja opiskella. Esiintymisen osataitojen jaotteluista ja esiintymistaitojen määritelmistä ei olla tutkijoiden keskuudessa kuitenkaan yhtä mieltä. Esimerkiksi Isotalus (1995, 95) esittää, että esiintymistaitojen sijaan olisi tehokkaampaa opettaa televisiotoimittajille esimerkiksi haastattelutaitoja, perustelutaitoja tai puheen johtamisen taitoja, ja erottaa näin esimerkiksi perustelemisen taidot esiintymisestä, mikä taas on ristiriidassa muun muassa Morrealen ja Hackmannin (1994) määritelmän kanssa. Valon (1995, 74) mukaan taas esiintymistaitojen jaottelulle ei ole teoreettisia perusteita, mutta ne toimivat opetuksen ja palautteenannon tukena.

Sandersin (2003) mukaan taidot (skills) vuorovaikutuksen tutkimisessa ovat ongelmallinen lähtökohta kolmesta syystä. Ensinnäkin vuorovaikutus on yhdessä tuotettua. Se ei riipu pelkästään yhdestä osapuolesta vaan myös toisen osapuolen kyvyt, motiivit ja päämäärät vaikuttavat lopputulokseen. Toiseksi kaikilla ihmisillä on yhtäläiset kyvyt ymmärtää ja tuottaa puhetta. Lähtökohtainen Ajatus siitä, että toisilla ihmisillä on sellaisia vuorovaikutustaitoja, joita toisilla ei ole, on vuorovaikutuksen tutkimuksen, erityisesti kielitieteen, näkökulmasta ongelmallinen. Kolmanneksi toiminnan ja lopputuloksen yhteydet ovat vuorovaikutuksessa aina avoimia, jolloin tietystä toiminnasta ei seuraa tietty lopputulos. Taidolla viitataan usein opittavaan tekniikkaan. Tekniikoiden opettelu on vuorovaikutuksessa kuitenkin mahdotonta, sillä jokaisen puheaktin tarkoituksenmukaisuus määräytyy tilanteen, tavoitteiden ja aiemman viestinnän perusteella. (Sanders, 2003.) Sandersin ajatus haastaa puheviestinnän alalla vallitsevan taitonäkökulman. Taidot näyttäisivät puheviestinnän aihealueista korostuvan erityisesti esiintymisen tutkimuksessa ja opetuksessa. Nähdäänkö esiintyminen vähemmän yhdessä tuotettuna kuin esimerkiksi keskinäisviestintä? Onko erilaisten tekniikoiden opettelu esiintymisen yhteydessä

mahdollista? Voidaanko esiintymisessä tietystä toiminnasta ennustaa paremmin tiettyjä lopputuloksia kuin vaikkapa parisuhdeviestinnässä?

Taitonäkökulma on vahvasti läsnä myös esiintymistä (public speaking) koskevassa kansainvälisessä viestinnän alan kirjallisuudessa. Huomattava osa esiintymistä käsittelevistä kansainvälisistä artikkeleista liittyy esiintymisen opettamiseen. Tutkimuksissa on tarkasteltu muun muassa esiintymisen verkko-opetusta (Corum, 2013), esiintymisen opetuksen vaikutuksia kirjoitustaitoihin (Yun ym., 2012), esiintymistaidon arviointia (Pearson ym., 2008), esiintymistaidon opetuksen vaikutusta jännittämiseen (Docan-Morgan & Schmidt, 2012) sekä esiintymistaidon opetusta edistyneemmille opiskelijoille (Levasseur, ym., 2004).

Esiintymisen tutkimuksessa taitonäkökulma tuntuu olevan eräänlainen ratkaisu esiintymisen arvioinnin haastavuuteen ja esiintymisen vaikeaan määrittelyyn. Taitonäkökulma tuotiin Suomessa puheviestinnän opettamiseen Valon (1995, 69) mukaan 1980-luvulla, ja sen avulla pyrittiin osoittamaan, että yksilön puheviestintätaidot ovat erillään hänen persoonallisuudestaan. Isotaluksen (1995, 91) mukaan esiintymiseen liittyy paljon epämääräisiä käsitteitä kuten karisma tai luontevuus, joihin sisältyy oletus, että hyvällä esiintyjällä on jokin ainutlaatuinen ominaisuus, joka ei ole kehitettävä taito vaan persoonallisuuden piirre. Siksi epämääräiset käsitteet eivät Isotaluksen mukaan sovellu opetukseen – niiden luonnehtimia piirteitä ei uskota voivan opetuksen avulla kehittää. Taitonäkökulma antaa näin paremmat työkalut esiintymisen jäsenneltyyn analysointiin ja arviointiin.

Taitonäkökulman yhteydessä voidaan kysyä, mitä olettamuksia esiintymisen käsitteeseen liittyy taidoista käsin tarkasteltuna. Taidot ovat luonnollisesti merkittävä osa puheviestinnän opetusta, koska ala on luonteeltaan käytännönläheinen. Esiintymisen tutkimuksessa voisi kuitenkin olla hyödyllistä pohtia taitolähtökohdan mukanaan tuomia oletuksia. Esiintymisen taitonäkökulman voidaan katsoa oletavan, että esiintymisessä voidaan kehittyä taitojen oppimisen myötä, ja että esiintymisessä kehittyminen olisi toivottavaa. Taitoja katsotaan voivan myös arvioida, jolloin voidaan erottaa parempaa ja huonompaa esiintymistä. Esiintymistaidot ovat yksi lähestymistapa esiintymisen määrittelyyn, mutta voidaanko esiintymisen katsoa tarkoittavan samaa kuin esiintymistaidot? Voidaanko esiintyminen määritellä esiintymistaidot määrittelemällä?

2.4.4 Esiintymisen laajempia määritelmiä

Vaikka esiintymisellä viitataan suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa useimmiten yleisöpuheeseen, voidaan esiintymisen laajimmillaan nähdä kattavan jopa kaiken ihmisten välisen vuorovaikutuksen. Tätä ei kuitenkaan ole nostettu suomalaisessa puheviestinnän alan kirjallisuudessa juuri esiin. Kansainvälisessä kirjallisuudessa esiintymisen laajimmissa määritelmissä ei ole käytetty public speaking -termiä, vaan käsitettä performance. Performance-käsitteen yhteydessä on lähes poikkeuksetta kyse esitystutkimuksen tutkimusalasta (Performance Studies), jota avataan tarkemmin luvussa 3.4.

Laajimmillaan esiintyminen on tapa määritellä ihmisen sosiaalinen kanssakäyminen. Goffmanin (1959) itsensä esittämisen teorian mukaan ihmisten välinen viestintä on aina esiintymistä. Ihmiset esittävät omaa minäänsä erilaisissa tilanteissa ja erilaisten sosiaalisten roolien kautta, olivat he sitten työporukassa tai puolisonsa kanssa kahden kesken. Sosiaalinen rooli tarkoittaa Goffmanin (1959, 16) mukaan yksilön käyttäytymistä, joka täyttää tiettyyn asemaan kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet. Goffman (1959, 15) määrittelee esiintymisen (performance) olevan *”kaikki tietyn yksilön tietyssä tilanteessa suorittama toiminta, jonka avulla pyritään jollakin tavalla vaikuttamaan johonkuhun muuhun tilanteen osallistajaan.”* Sternin ja Hendersonin (1993) mukaan Goffmanin määritelmä esiintymiselle on kaikista kohtaamistamme määritelmistä laajin. Myös Peliasin ja Shafferin (2007) mukaan kaikki ihmisten välinen viestintä voidaan nähdä esiintymisenä (performance). Oppikirjaksi tarkoitettussa teoksessaan Pelias ja Shaffer (2007, 3) kuvailevat esiintymisen olevan laajimmillaan yhtä kuin toiminta (execution of an action).

Suomalaisista puheviestinnän alan tutkijoista Puro tarkastelee esiintymistä arkisissa puheviestintätilanteissa oppikirjaksi tarkoitettussa teoksessaan Johdatus puheviestinnän teorioihin (1996). Hänen mukaansa esiintyminen viittaa puheviestinnässä pohjimmiltaan siihen, että saadakse asiansa perille, ihmisen on jollakin tavalla esitettävä se. Puron (1996, 87) mukaan esiintymistä ilmenee niin keskinäis-, ryhmä-, organisaatio- kuin joukkoviestinnässäkin, minkä vuoksi esiintymisen mallintaminen on haastavaa. Esimerkiksi myyjän esiintyminen myyjänä on yhtäläillä esiintymistä kuin vaikkapa televisiotoimittajan esiintyminen. Vaikka televisiotoimittajan yleensä helpommin mielletään esiintyvän, ei tämä seikka tee tietynlaisesta esiintymisestä hierarkiassa

ylempänä olevaa kuin arkielämän esiintyminen. (Puro, 1996, 87–88.) Puron näkökulmassa on mielenkiintoista se, että vastoin tyypillistä suomalaisen puheviestinnän alan esiintymisen tarkastelua sen englanninkielisenä vastineena ei voida pitää termiä public speaking, vaan näkökulma viittaisi ennemminkin performance-käsitteeseen, vaikka Puro ei esitystutkimuksen kirjallisuuteen suoraan viittaakaan. Myös Kokkonen ja Kärki (2003, 8) toteavat pro gradu -tutkielmassaan: *”Esiintyminen puheviestinnän terminä on siis laajempi kuin taiteessa tai mediassa esiintyminen. Se on jokapäiväistä, ja sitä tapahtuu arkisessa keskinäisviestinnässämme jatkuvasti.”*

Esitystutkijat Stern ja Henderson (1993) näkevät esiintymisen (performance) kattavan sellaiset arkisetkin vuorovaikutustilanteet, joihin kuuluu konventioita totutuista käyttäytymismalleista. Esimerkiksi kadulla tapaavat ihmiset kysyvät toistensa kuulumiset hyvien tapojen mukaisesti huolimatta siitä, ovatko he aidosti kiinnostuneita toistensa voinnista (Stern & Henderson, 1993, 4). Stern ja Henderson (1993, 14–15) jaottelevat eri esityksen muotoja kollektiivisen ja yksilöllisen esityksen jatkumoon sekä tavallisten arkikokemusten ja erityisten kokemusten jatkumoon. Almonkari (2000, 9) viittaa Sternin ja Hendersonin teokseen esittelemällä esiintymisen käsitteen monia merkityksiä, kuten esimerkiksi lasten leikki, emäntänä esiintyminen kutsuilla, vitsien kertominen, lausunta- ja teatteriesitykset sekä erilaiset rituaalit. Almonkarin (2000, 9) mukaan viestinnän tutkimuksessa esiintymisestä puhutaan kuitenkin yleensä sellaisten viestintätilanteiden yhteydessä, joissa sanoman tuottamisesta päävastuussa on yksi henkilö ja vastaanottajia on useita. Myös Isotalus (1995, 84) viittaa Sternin ja Hendersonin laajempaan esiintymisen määritelmään, mutta toteaa, ettei kaikkea puhumista ole mielekästä katsoa esiintymiseksi.

2.5 Esitystutkimus

Tässä luvussa perehdytään esitystutkimuksen (Performance Studies) tarjoamiin näkökulmiin esiintymisen tarkastelussa. Esitystutkimus nousee vahvasti esiin kansainvälisessä esiintymistä käsittelevässä kirjallisuudessa. Vaikka esitystutkimuksen kirjallisuuteen on viitattu puheviestinnän alan esiintymisen suomalaisessa tutkimuksessa (esim. Almonkari, 2000; Isotalus, 1995), ei esitystutkimus ole suomalaisten puheviestinnän tutkijoiden keskuudessa herättänyt laajempaa kiinnostusta. Esitystutkimus on oma puheviestinnästä irrallaan oleva tutkimusala, minkä vuoksi sen tarjoamat näkökulmat on erotettu tässä omaksi luvukseksi.

Esitystutkimuksen tutkimusala on lähtöisin Yhdysvalloista 1960-luvulta. Peliasin ja Shafferin (2007, 15) mukaan esitystutkimus on tutkimusalanä ollut kuitenkin olemassa jo aiemmin, lähes koko 1900-luvun, suullisen tekstintulkinnan (oral interpretation) nimellä. Esitystutkimus tarkastelee esiintymistä, esitystä ja esiintyjää kokonaisvaltaisesti muun muassa kulttuurin, yhteiskunnan ja taiteen näkökulmasta. Schechnerin (2002) mukaan ei ole olemassa paradigmaa, joka ehdottomasti kuuluisi vain esitystutkimukselle. Esitystutkimus on luonteeltaan poikkitieteellistä ja käyttää mm. viestintätieteiden, sosiaalitieteiden sekä esittävän taiteen alan lähestymistapoja (Roach, 2002, 33). Roachin mukaan esitystutkimuksen luonnetta voisi kuvailla jopa tieteenalattomaksi (antidisciplinary). Esitystutkimuksen ympärille ei ole muodostunut tiedeyhteisöä Suomessa, vaikkakin vuonna 2011 on aktivoitunut suomalainen esitystutkimuksen verkosto, jonka tavoitteena on yhdistää muun muassa teatterin, kielen ja kulttuurintutkimuksen alojen esityksellisyydestä kiinnostuneita tutkijoita (esitystutkimuksen blogi).

Esitystutkimuksen näkemyksiä tarkasteltaessa on huomioitava, että englannin kielen sana performance voidaan suomentaa sekä esiintymiseksi että esitykseksi. Toisinaan esitystutkimuksen englanninkielistä kirjallisuutta tarkasteltaessa on vaikea erottaa, tarkoitetaanko termillä performance esiintymistä toimintana vai esitystä tapahtumana. Esimerkiksi tutkimusala Performance Studies on käännetty suomeksi esitystutkimus, ei esiintymistutkimus, vaikkakin Isotalus on artikkelissaan (1995, 85) suomentanut tutkimusalan ”esiintymisopinnoiksi”. Marvin Carlsonin teos Performance – a Critical Introduction (1996) on suomennettu: Esitys ja performanssi – kriittinen johdatus.

Englanninkielinen termi performance on siis tässäkin yhteydessä käännetty esitykseksi ja performanssiksi eikä esiintymiseksi.

McKenzie (2001) ja Carlson (2004, 2007) ovat todenneet, että englanninkielisellä käsitteellä performance voidaan tarkoittaa taiteellista performanssia, taitojen esittämistä sekä suoritusta tai koneellista toimivuutta. John McKenzie tarkastelee teoksessaan *Perform or else* (2001) performance-käsitettä yhdistäen kaikkia näitä näkökulmia. Hänen mukaansa käsitteeseen liittyy perusparadoksi, koska sillä voidaan tarkoittaa samanaikaisesti kokemuksellisuutta (taiteellisuus, ilmaisu) ja normatiivisuutta (tuottavuus, toimivuus, suoritus). Strinen, Longin ja Hopkinsin (1990, 183) mukaan englannin kielen termi performance on jo ydinolemukseltaan kiistanalainen. He perustavat väitteensä Gallien (1964, 157) olettamukseen, että tietyillä käsitteillä kuten taide tai demokratia, on sisäänrakennettuna ristiriita oman olemuksensa kanssa. Käsitteen näkeminen ydinolemukseltaan kiistanalaisena lisää Strinen, Longin ja Hopkinsin (1990, 183) mukaan tieteellistä keskustelua, mikä voidaan nähdä arvokkaana. Keskustelijat eivät tällöin pyri vaimentamaan toistensa näkemyksiä, vaan jatkamaan keskustelua saavuttaen näin yhä kattavamman ymmärryksen käsitteen moninaisuudesta.

Käsite performance ymmärretään englannin kielessä ja englanninkielisessä esitystutkimuksessa siis laajemmin kuin suomen kielen sana esiintyminen, ja performance voidaan kääntää mm. esitykseksi, performanssiksi, esiintymiseksi, esittämiseksi ja suoritukseksi. Peliasin (henkilökohtainen tiedonanto 10.6.2013) mukaan esitystutkimuksessa performance-käsite nähdään yleensä kahdesta näkökulmasta. Esteettisen esiintymisen näkökulmasta performance-käsite viittaa taiteelliseen esiintymiseen, ja toisen näkökulman mukaan kaikki inhimillinen käyttäytyminen voidaan nähdä esiintymisenä.

2.5.1 Mitä esiintyminen on? Esitystutkimuksen näkökulmia

Schechnerin (2002, 2) mukaan esiintyminen (performance) tulee nähdä ihmisen käyttäytymisen ja toiminnan laajana jatkumona. Siihen kuuluvat rituaalit, leikki, urheilu, viihde, esittävät taiteet, media, Internet sekä jokapäiväinen esiintymisemme sosiaalisissa rooleissa. Esitystutkimuksen kirjallisuudessa esityksiä ovat muun muassa rituaalit, seremoniat, kansanperinteet, shamanismi, leikki, taide, henkilökohtaiset narratiivit sekä

jokapäiväinen esiintyminen (ks. esim. Stern & Henderson, 1993; 14–15). Taylorin (2007, 381) mukaan esiintyminen kattaa kaiken toiminnan ja sosiaaliset tapahtumat, joissa toteutuu teatterillista, harjoiteltua, konventionaalista tai tapahtumakohtaisesti hyväksyttyä käyttäytymistä.

Schechner (2002, 22) erottaa esiintymisen tarkastelussa tasot *oleminen, tekeminen, tekemisen näyttäminen ja tekemisen näyttämisen selittäminen*. Oleminen (being) on Schechnerin mukaan eksistenssi itsessään, kaiken olemisen perusta. Tekeminen (doing) on sen sijaan aktio, kaiken olemassa olevan toimintaa. Tekemisen näyttäminen (showing doing) on Schechnerin mukaan esiintymistä: se on korostamista ja näyttämistä. Tekemisen näyttämisen selittäminen (explaining showing doing) on taas esitystutkimuksen tehtävä. Schechnerin näkemyksen mukaan kaikki oleminen tai tekeminen ei siis ole lähtökohtaisesti esiintymistä, vaan esiintyminen toteutuu silloin, kun tekemisessä on mukana näyttäminen. Samankaltaisen näkemyksen tarjoaa Turner (1988, 74), jonka mukaan vuorovaikutus saa esityksellisiä piirteitä silloin, kun yksilö ei pelkästään toimi vaan näyttää muille toimintaansa tai mitä hän on tehnyt. Tämä toteutuu Turnerin mukaan erityisesti niin kutsutuissa sosiaalisissa draamoissa, joita ovat voivat olla esimerkiksi riidat, väittelyt, rituaalit sekä kriisitilanteet.

Pelias ja Shaffer (2007, 3) korostavat esiintymisen ja viestinnän yhteyttä, ja esittävät, että kaikki ihmisten välinen viestintä on esiintymistä. Tämän voisi Schechnerin ajatusten valossa tulkita niin, että viestinnässä on aina mukana Schechnerin ”tekemisen näyttäminen”, joka tekee toiminnasta esiintymistä. Peliasin ja Shafferin (2007) mukaan esiintyminen on viestinnällinen prosessi, johon osallistuvat yksilöt jakavat dynaamisen keskinäisen suhteen, joka laukaisee heidän herkkyytensä sekä verbaaliseen että nonverbaaliseen viestintään. Esitystutkimuksen tehtävä on tutkia tätä viestinnällistä prosessia. Esiintyminen vaatii dialogista sitoutumista (dialogic engagement), ja ihannetilanteessa dialogiin osallistuvat yksilöt jakavat vahvan tavoitteen ymmärtää toinen toistaan. Esiintyjän pohjimmainen intressi on tällöin dialogi hänen itsensä ja esiintymisen sisällön välillä sekä dialogi hänen ja yleisön välillä. (Pelias & Shaffer, 2007, 16.) Dialogi ei Peliasin ja Shafferin mukaan vaadi osallistujien samankaltaisia mielipiteitä vaan ainoastaan aidon halun ymmärtää toinen toistaan. Dialogisuuden ajatuksen Pelias ja Shaffer liittävät vahvasti esteettiseen viestintään eli taiteelliseen esitykseen, mutta huomauttavat, että se pätee lähes kaikissa viestinnällisissä tilanteissa. Peliasin ja Shafferin

(2007,6) mukaan esiintyminen on luonteva osa inhimillistä käyttäytymistä. He korostavat, että esiintymisen juuret ovat tekemisessä eivätkä esittämisessä sanan negatiivisessa merkityksessä. Hänen mukaansa esiintyminen on prosessi, jossa yksilöt näyttävät ja luovat itsensä erilaisten roolien kautta. Yksilön ”aito minä” on yhdistelmä kaikkia näitä rooleja, ja yksilöt määrittävät itsensä toimintansa ja puheensa kautta. Pelias ja Shaffer kutsuisivatkin ihmislajia *homo sapiensin* sijaan mieluummin *homo histrioksi* eli esiintyväksi lajiksi.

Esitystutkijoista Marvin Carlson (2007, 72) ehdottaa esiintymisen toteutuvan silloin, kun esiintyjä tiedostaa esiintyvänsä. Vaikka tietty toiminta näyttämöllä olisi ulkoisesti täysin identtinen arkielämän vastaavan toiminnan kanssa, sitä ei kuitenkaan mielletä pelkästään ”toimimiseksi” vaan esiintymiseksi. Voidaan ajatella, että tekemisen ja esiintymisen ero ei tällöin kuitenkaan olisi oikean elämän ja esitetyn toiminnan välillä, vaan tiedostamisen eroissa. Jos yksilö tiedostaa omaa tai toisen tekemistä jollakin erityisellä tavalla, saa tekeminen esiintymisen luonteen. (Carlson, 2007.) Baumanin (1989, viitattu lähteessä Carlson, 2007, 73) mukaan esiintymiseen kuuluu aina tietoisuus, jossa koettua toimintaa verrataan ideaaliin, potentiaaliseen tai muistettuun malliin vastaavasta ”oikeasta” toiminnasta. Tämä yksilön tietoisuus erottaa esiintymisen muusta toiminnasta. Käyttäytyminen on tällöin esiintymistä, mikäli joku tunnistaa tai tiedostaa sen esiintymiseksi. Tiedostaja voi olla ulkopuolinen ”yleisö” tai esiintyjä itse. (Bauman, viitattu lähteessä Carlson, 2007.) Tällöin esiintyminen ei siis koskaan ole esiintymistä itsessään, vaan esiintymisen määrittelee aina toiminnalle annettu merkitys.

Esitystutkimuksen kirjallisuudesta voidaan nostaa esiin jokseenkin ristiriitaisia näkemyksiä: toisaalta esiintyminen nähdään kaikkena ihmisten välisenä viestintänä, mutta toisaalta erinäisten tekijöiden osoitetaan määrittelevän esiintymisen toteutuminen. Schechner (2002, 30–33) esittää mielenkiintoisen ajatuksen, joka vastaa tähän ristiriitaisuuteen. Hän kuvailee kaiken toiminnan periaatteessa olevankin esiintymistä hänen omasta esitystutkijan näkökulmastaan. Näin ei kuitenkaan ole eri kulttuurien näkökulmista, sillä tietyssä kulttuurissa jotakin toimintaa voidaan pitää esiintymisenä ja jotakin toista toimintaa ei. Hän erottaakin esiintymisen tarkastelussa kaksi lähestymistapaa: Sille, mikä on esiintymistä (is performance), voidaan määrittää rajat. Rajat määrittävät kulttuuri tai konteksti, jonka valossa toimintaa tarkastellaan (Schechner, 2002, 30–33). Kuitenkin kaikkea toimintaa voidaan Schechnerin mukaan tarkastella esiintymisenä (as performance). Tällöin esiintyminen ei siis lähtökohtaisesti olisikaan toimintaa tai

tapahtumia, vaan ennemminkin tarkastelukulma, jonka valossa kaikkea viestintää voidaan tarkastella. Myös Taylor (2007, 381) kuvailee, että esiintyminen toimii osittain metodologisenä linssinä, jonka avulla tutkijat voivat analysoida tilanteita esiintymisenä. Tällöin esiintymisen käsitteen määrittelyssä oleellista ei olisikaan etsiä esiintymisen toteutumista määrittäviä tilannetekijöitä tai viestinnän muotoja, vaan esiintyminen nähtäisiin viestinnän tarkastelun lähestymistapana.

2.5.2 Käyttäytymisen toisinto

Schechnerin (1985) kehittämään käyttäytymisen toisinnon (restoration of behavior) käsitteeseen viitataan paljon esitystutkimuksen kirjallisuudessa. Schechnerin (1985, 35–38) mukaan esiintyminen on aina toisinnettua käyttäytymistä. Esiintyminen ei koskaan ole toimintaa ensimmäistä kertaa vaan aina toista, kolmatta tai useatta kertaa. Schechner (1985) kutsuukin esiintymistä ”kahdesti tuotetuksi käyttäytymiseksi” (twice behaved behavior).

Mielenkiintoista käyttäytymisen toisinnossa on se, että Schechnerin mukaan toisinnettu käyttäytyminen on aina erotettu yksilöstä eli toimijasta. Tämä tekee toisinnetuista käyttäytymisistä käyttäytymisotoksia (strips of behavior), joita voidaan arvioida ja muokkailla erillisinä yksikköinä. Schechnerin mukaan toisinnetuilla käyttäytymisillä on käyttäytyjästä erillään oleva oma elämänsä, jonka alkuperää kunnioitetaan. (Schechner, 1985, 35–38.) Schechnerin (2002, 28) mukaan käyttäytymisen toisintoja ovat esteettiset esitykset sekä arkisen elämämme rutiinit, tavat ja rituaalit, joita toteutetaan opittujen mallien mukaisesti. Pitkäaikaisimmillaan ne ovat rituaaliesityksiä ja lyhytaikaisimmillaan eleitä kuten vilkuttaminen. Käyttäytymisen toisinnossa yksilö käyttäytyy kuin hän olisi joku toinen, kuten hänen tulisi käyttäytyä tai niin kuin hän on oppinut. (Schechner, 2002, 28.)

Käyttäytymisen toisinto näyttäytyy kohotettuna ja erotettuna toimintana, miltä myös esiintyminen ilmiönä näyttää. Carlsonin (2004, 74) mukaan käyttäytymisen toisinto painottaa jatkuvaa tietoisuutta jostakin alkuperäisestä käyttäytymisestä, jota yksilön käyttäytyminen toisintaa. Voidaankin ajatella, että esiintymisessä on usein läsnä ajatus käyttäytymisestä, jota jäljitellään tai tavoitellaan. Bauman (viitattu lähteessä Carlson, 2007, 73) on todennut kaikessa esiintymisessä olevan mukana tietoisuuden jostakin ideaalista käyttäytymismallista. Käyttäytymisen toisinnat luovat todellisuuden, joka on olemassa eri

tasolla kuin arkinen olemassaolo (Carlson, 2004, 74). Voisiko tämä toimijasta erotettu toisinnettu käyttäytyminen olla yksi tekijä erottamaan esiintymisen ihmisen muusta toiminnasta?

2.5.3 Esitystutkimus ja puheviestintä

Esitystutkimuksen ja puheviestinnän esiintymisen tutkimuksen välillä voidaan havaita monenlaisia lähtökohtaisia eroja esiintymisen käsitteen ja ilmiön tarkastelussa. Puheviestinnän alalla esiintymistä tutkitaan pääasiassa ihmisten välisenä vuorovaikutuksena ja viestivän yksilön toimintana, kun taas esitystutkimuksessa korostuu laajempi kulttuuristen, taiteellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden muodostama näkökulma. Suomen puheviestinnän alan esiintymisen tarkastelunäkökulmaa paremmin vastaava yhdysvaltalainen oppiaine Public Speaking ei sen sijaan ole oma tutkimusala, eikä sitä käsittelevästä kirjallisuudesta ole löydettävissä syvällistä pohdintaa esiintymisen olemuksesta. Kirjallisuuden perusteella näyttäisi siltä, että esitystutkimuksen näkökulmat tarjoavat kansainvälisessä kirjallisuudessa syvällisimmän analyysin esiintymisen olemuksesta.

Vaikka esitystutkimuksen näkökulmat eroavat puheviestinnän esiintymisen tutkimuksen näkökulmista, näyttäisi esitystutkimuksella tutkimusalan olevan yhteyksiä puheviestintään. Esimerkiksi teos *Speech Communication: Essays to Commemorate the 75th Anniversary of The Speech Communication Association* (Wood & Phillips, 1990) sisältää esitystutkimusta käsittelevän luvun *Research in Interpretation and Performance Studies: Trends, Issues, Priorities* (Strine, Long & HopKins). Lisäksi *Quarterly Journal of Speech* -lehdessä on julkaistu esitystutkimusta käsitteleviä artikkeleita (ks. esim. HopKins, 1995; Pelias & VanOosting, 1987). Lisäksi on huomionarvoista, että esitystutkija Ronald J. Pelias toimii Etelä-Illinoisin yliopiston puheviestinnän laitoksen professorina.

Viestinnän tutkija Julia T. Wood sijoittaa esitystutkimuksen näkökulmat viestinnän tieteenalalle oppikirjaksi tarkoitetussa teoksessaan *Communication theories in action* (2004). Hänen mukaansa esityksellä (performance) on merkittävä rooli viestinnän teoriakentällä (Wood, 2004, 116). Wood jaottelee viestinnän koko teoriakentän *symbolisen toiminnan teorioihin, esiintymisen teorioihin, merkityksen rakentamisen teorioihin, interpersonaalisen dynamiikan teorioihin, ihmissuhteiden kehittymisen teorioihin,*

viestintäyhteisöteorioihin, joukkoviestinnän teorioihin sekä kriittisiin viestinnän teorioihin. Esiintymisen ja esityksen teoriaa (theories about performance) Wood käsittelee esityksen dramaturgian, esityksen etnografiaan sekä esityksen poliittisuuden teoreettisista näkökulmista. Esityksen dramaturgialla Wood viittaa esiintymisen ja esityksen jokapäiväiseen luonteeseen.

Esitustutkimuksen ja puheviestinnän suhdetta voidaan valottaa myös esitustutkimuksen kirjallisuuden eri aihealueiden avulla. Esitustutkimuksen näkökulmia kokoava teos *Performance – a critical introduction* (Carlson, 1996) on jaettu kolmeen osaan: *Esitys ja yhteiskuntatieteet*, *esitys ja taide* sekä *esitys ja nykyteoria*. Näistä *esitys ja yhteiskuntatieteet* sisältää puheviestintää lähinnä olevia näkökulmia kuten sosiologiset ja psykologiset lähestymistavat sekä kielitieteelliset lähestymistavat. Näiden alle sijoittuvat edellä esitellyt esitustutkimuksen näkökulmat esiintymisen olemuksesta, ja näihin kuuluvaksi Carlson on sijoittanut myös Goffmanin (1959) itsensä esittämisen teorian. *Esitys ja taide* -osiossa taas käsitellään muun muassa performanssitaitteen historiaa, uutta sirkusta sekä elävää taidetta. *Esitys ja nykyteoria* -osiossa tarkastellaan esitystä muun muassa postmodernismin, jälkistrukturalismin ja feminismien näkökulmista. Esitustutkimuksen sosiologiset, psykologiset ja kielitieteelliset lähestymistavat näyttäisivät siis ainakin Carlsonin perusteoksen pohjalta olevan puheviestinnän esiintymisen tutkimuksen kannalta kiinnostavimpia.

Esitustutkimuksen lähtökohtaisesti erilainen tapa lähestyä esiintymistä ilmiönä on haaste esitustutkimuksen kirjallisuuden hyödyntämiselle puheviestinnän esiintymisen tarkastelussa. Puheviestinnällisessä tarkastelunäkökulmassa ollaan ensisijaisesti kiinnostuneita muun muassa työelämän esiintymistilanteista, poliitikoiden esiintymisestä tai yleisöpuheista, kun taas esitustutkimuksessa lähtökohta on etnografinen, ja tarkastelun kohteena ovat muun muassa kulttuuriset riitit ja rituaalit, päivittäiset tervehdykset, teatteriesitykset ja erilaiset performanssit – kulttuuriset, taiteelliset ja yhteiskunnalliset esitykset. Puheviestinnässä tyypillinen vuorovaikutuksen rajaaminen esiintymiseen ja keskinäisviestintään tuntuukin esitustutkimuksen näkökulmasta vieraalta. On haastavaa hahmottaa, mihin kohtaan esitustutkimuksen esiintymisen analyysiä esimerkiksi asiantuntijan puheenvuoro kuuluisi. Nähdäänkö se osana arkipäivän esiintymistä kuten naapurin tervehtiminen? Nämä kaksi esiintymistilannetta ovat kuitenkin yksilön näkökulmasta hyvin erilaiset. Schechnerin (2002, 1) mukaan esitustutkimus tutkii

ensisijaisesti käyttäytymistä. Lähtökohtana ei kirjallisuuden perusteella kuitenkaan ole yksilö vaan yhteisöt. Tähän liittyy se, että performance-termi on suomennetuissa teoksissa yleensä käännetty esitykseksi eikä esiintymiseksi. Esitys on kulttuurinen ja sosiaalinen tapahtuma, kun taas esiintyminen sanana viittaa ennemminkin yksilön toimintaan. Pelias (henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2013) valottaa public speaking - ja performance-käsitteiden suhdetta seuraavasti:

”In U.S. performance studies logic, public speaking and performance are usually viewed as different activities. Going back to Aristotle, public speaking linked itself to the rhetorical and performance to the poetic. But that tells more about disciplinary history than theoretical grounding. I think they can be linked, particularly under a notion of doing [performing].”

Esitystutkimuksen tarjoama laaja näkökulma esiintymisen tarkasteluun on kiinnostava puheviestinnän esiintymisen suomalaisen tutkimuksen kannalta, mutta sen soveltaminen puheviestinnän tieteenalaan vaatii syvällistä teoreettis-käsitteellistä pohdintaa. Sternin ja Hendersonin (1993, 16) kuvaamiin esityksen elementteihin – esiintyjä, teksti, yleisö ja konteksti – viitataan puheviestinnän tutkimuksissa (esim. Almonkari, 2000; Isotalus, 1995) ja pro gradu -tutkielmissa (esim. Kokkonen & Kärki, 2003; Kuitunen, 2009), mutta puheviestinnän esiintymisen tutkimuksen ja esitystutkimuksen lähtökohtaisia näkökulmaeroja ei kuitenkaan ole kirjallisuudessa syvennyttyä pohtimaan. Ensinnäkin edellä mainitut elementit on suomalaisessa kirjallisuudessa käännetty *esiintymisen* elementeiksi, vaikka Stern ja Henderson viittaavat tekstissään ennemminkin *esitykseen* (performative event). Esitystutkimuskirjallisuuden performance-käsite onkin suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa käännetty esiintymiseksi ilman, että käsitteiden eroja ja monitahoisuutta on avattu tarkemmin. Toiseksi Sternin ja Hendersonin esityksen elementit on suomalaisessa puheviestinnän kirjallisuudessa esitetty viittaavan yleisöpuhetilanteisiin (esim. Isotalus, 1995), vaikka tutkijoiden itsensä mukaan elementtien voidaan nähdä toteutuvan niin taiteellisissa esityksissä, kulttuurisissa rituaaleissa kuin arkielämän viestinnässäkin. Esimerkiksi esiintyjä tulee Sternin ja Hendersonin (1993, 17) mukaan nähdä taiteellisen tai muun esityksen esittäjän sijaan laajempänä terminä pitäen sisällään myös arkielämän roolien esittäjät, ja tekstiksi lukeutuvat myös esimerkiksi henkilökohtaiset kertomukset.

2.6 Esiintyminen ja taide

Vaikka esiintymistä tarkastellaan tässä tutkimuksessa ensisijaisesti viestinnän näkökulmasta, ei käsitteen yhtymäkohtia taiteeseen voida ohittaa. Esiintyminen käsitteenä yhdistetään muun muassa lausuntaan, näyttelemiseen, puhetaiteeseen tai musiikin esittämiseen. Ensimmäisessä suomenkielisessä kaunoluvun ja puhetaidon oppaassa (Peltonen, 1901, 240) kuvaillaan esiintymisen kokonaisvaltaisuutta seuraavasti:

”Päämäärämme ei ole kehittää ainoastaan ääntä tai ainoastaan ulkomuotoa, vaan esittää s.o. kokonaisuutta. - - Esiintyminen siis kysyy puhujalta ja lausujaltakin suurta ruumiillista kehitystä, ulkopiirteellistä taitokypsyyttä eli tekniikkaa. Itse asiassa ovatkin sekä näyttelemisen että puhumisen ja lausuminen kaikki samaa taitoa eli taidetta, s.o. esittämistäidetta.”

Esiintymisen tarkastelun voisikin ajatella ainakin jossain määrin liikkuvan taiteen, tieteen ja taidon rajamailla. Isotaluskin (1995, 85) liittää puhetaiteen yhdeksi esiintymistaitojen kontekstiksi. Hän arvelee, että puhetaide on esiintymisen eri osa-alueista (puhetaide, yleisöpuhe, mediaesiintyminen) tarkastellut esiintymisen olemusta eniten. Puhetaiteen ja muun viestinnän yhteistä perustaa painotetaan, ja raja esteettisen ja muun puheen välillä on liukuva (Isotalus, 1995, 85).

Schecherin (1985, 37) mukaan itsensä esittäminen eli arkipäivän esiintyminen ei eroa merkittävästi näyttelemisestä teatteriesityksessä, vaan kyse on saman jatkumon eri tasoista. Saman näkemyksen tuntuu jakavan teatteriohjaaja ja tutkija Robert Cohen (1986), jonka mukaan arkielämän esiintyminen ei eroa merkittävästi vaikkapa näyttelijän esiintymisestä. Cohenin (1986, 10–11) mukaan kaikki vuorovaikutustoiminta on viestinnän lisäksi näyteltyä vuorovaikutustoimintaa kaikille muille henkilöille, jotka tilanteessa kulloinkin ovat. Jos esimerkiksi nainen sanoo kassatyöntekijälle ”Mukavaa viikonloppua”, on lausahdus paitsi vuorovaikutusta kassatyöntekijän kanssa myös näyteltyä vuorovaikutusta muille jonossa olijoille. Tätä näyteltyä vuorovaikutustoimintaa Cohen kutsuu esiintymiseksi. Cohenin mukaan viestinnän aitous ja vilpittömyys ovat tässä yhteydessä epäolennaisia seikkoja, sillä vuorovaikutustilanne on yhtä monimutkainen riippumatta siitä, toivooko nainen kassatyöntekijälle aidosti mukavaa viikonloppua vai ei. Siksi myöskään näyttelemisen ei juuri eroa arkipäivän esiintymisestä. Jos edellä kuvattu tilanne näyteltäisiin, olisi tilanteessa kuitenkin kanssänäyttelijöiden muodostaman ”yleisön” lisäksi läsnä myös oikea yleisö. Tämä tuo Cohenin mukaan esiintymiseen uusia tasoja,

mutta tasot eivät kuitenkaan ole erillisiä. Esiintyminen muille näyttelijöille ja ”oikealle” yleisölle ei ole ristiriitaista toimintaa, vaan ne voidaan yhdistää. Cohenin ajatus tuntuisi olevan yhteydessä Schechnerin näkökulmaan tekemisen näyttämisestä, joka erottaa esiintymisen tekemisestä. Ajatus näytellystä vuorovaikutustoiminnasta herättää kuitenkin kysymyksen, voidaanko kahdenkeskisiä vuorovaikutustilanteita Cohenin näkemyksen perusteella lainkaan määritellä esiintymiseksi? Kun paikalla ei kahden vuorovaikutuksessa olevan ihmisen lisäksi ole muita, ei myöskään näyteltyä vuorovaikutusta – esiintymistä – synny. Puheviestinnän näkökulmasta kuitenkin esimerkiksi työpaikkahaastattelussa voidaan katsoa tapahtuvan esiintymistä.

Esteettinen viestintä

Puheviestinnän tieteenalan esiintymisen tarkastelun yhteydessä puhutaan toisinaan esteettisestä viestinnästä, johon yhdistetään usein puhetaide. Isotaluksen (1995, 85) mukaan esteettinen puhe on puhetaiteen olennaisin ja ainoastaan puhetaiteelle ominainen piirre. Puhetaide ei kuitenkaan pohjimmiltaan poikkea suuresti muusta esiintymisestä (Isotalus, 1995, 86). Peliasin (2007, 18) mukaan esteettisen viestinnän yleisimpiä muotoja ovat runojen ja puheiden lisäksi myös tarinat ja vitsit, joita ei yleensä lasketa kuuluvaksi puhetaiteen piiriin. Hänen mukaansa esteettinen viestintä on usein kirjoitettu ennakkoon mutta se voi myös syntyä spontaanisti puheessa. Esteettisessä viestinnässä ihmiset kuitenkin omaksuvat sellaisia puheen piirteitä, joita ei yleensä esiinny jokapäiväisessä arkielämän puheessamme. Näistä piirteistä on käyty paljon keskustelua, eikä niistä vallitse yksimielisyyttä. (Pelias, 2007, 17–19.) Pelias ehdottaa, että esteettisessä viestinnässä yksilö muodostaa puheensa eheästi ja ekspressiivisesti sekä muokkaa puheensa suostuttelevaan tyyliin. Esteettisessä viestinnässä yksilö pyrkii eheyttämään ilmaisunsa, jotta kaikki hänen puheensa osatekijät edesauttavat sitä, mitä hän haluaa sanoa. (Pelias, 2007, 18.)

Peliasin kuvaus esteettisestä viestinnästä vaikuttaisi sopivan kaikkeen esiintymiseen. Onkin mielenkiintoista kysyä, voidaanko kaikki esiintyminen nähdä esteettisenä viestintänä. Sternin ja Hendersonin (1993, 3) mukaan kaikki esiintyminen on esteettisesti miellyttävää ja siten herkkää taiteelle ja kauneudelle. Peliasin ja VanOostingin (1987, 221) mukaan viestintä on esteettistä, jos jokin seuraavista ehdoista toteutuu:

1. Viestijä tarkoittaa viestinsä esteettiseksi
2. Esiintymistilanteessa itsessään on esteettisenä pidettäviä piirteitä

3. Viestin vastaanottaja omaksuu yleisön roolin ja suhtautuu viestijään kuin esiintyjään

Määritelmät tuntuvat laajoilta, ja Peliasin ja VanOostingin ehtojen voisi ajatella kattavan jopa minkä tahansa viestintätilanteen. Voidaanko arkielämänkin esiintyminen nähdä esteettisenä, jos joku viestijöistä kokee sen esteettiseksi? Pelias ja VanOosting (1987, 221) kuitenkin huomauttavat, että heidän määritelmänsä ei salli esteettisen viestinnän suoraa yhdistämistä jokapäiväiseen käyttäytymiseen. Esteettisen viestinnän toteutumisessa oleellista on jonkun viestinnän osapuolen vastuun ottaminen viestintätilanteen esteettiseksi nimeämisestä. Ilman tätä nimeämistä arkielämän viestintää ei voida kutsua esteettiseksi. Hopkinsin (1995) mukaan juuri esityksen erottaminen arkielämästä tekee esityksestä esteettisen tapahtuman. Wood (2004, 116) taas pitää Hopkinsin ajatusta vanhanaikaisena, ja hänen mukaansa esitystutkijat korostavat nykyään juuri arkielämän esityksellisiä piirteitä.

Puhetaide ja esteettinen viestintä näyttäisivät käsitteinä sijoittuvan puheviestinnän ja esittävän taiteen yhtymäkohtaan. Puheviestinnän alan esiintymisen käsitettä voidaankin verrata esiintymisen käsitteeseen taiteellisessa kontekstissa: käsite on sama, mutta määrittelyn lähtökohdat poikkeavat toisistaan. Olisikin kiinnostavaa etsiä niitä tekijöitä, jotka ovat juuri puheviestinnän alan esiintymisen hahmottamiselle ominaisia; ja toisaalta pureutua taiteellisen ja viestinnällisen esiintymisen käsitteen yhtymäkohtiin. Voisiko esimerkiksi viestinnän esteettisyys olla piirre, joka yhdistää kaikkea esiintymistä – teatteria, puhetaidetta ja asiantuntijan puheenvuoroa?

2.7 Yhteenveto kirjallisuuskatsauksesta

Tässä kirjallisuuskatsauksessa on valotettu lyhyesti esiintymisen oppihistoriaa, avattu esiintymisen käsitteen merkityksiä ja käyttöä suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa sekä eritelty esiintymisen tutkimuksen lähestymistapoja. Lisäksi on syvennytty esitystutkimuskirjallisuuteen ja sen tarjoamiin puheviestinnän esiintymisen tutkimuksen kannalta mielenkiintoisiin aiheisiin, sekä käsitelty lyhyesti puheviestinnän esiintymisen käsitteen yhteyttä taiteeseen.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella ja vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseen voidaan todeta, että esiintyminen määritellään suomalaisessa puheviestinnän tieteenalan kirjallisuudessa yleisölle puhumisena joko kasvokkain tai teknologiavälitteisesti (mediaesiintyminen). Esiintymistä on lähestytty pääosin erilaisista empiirisistä konteksteista käsin, kuten esimerkiksi toimittajien televisioesiintyminen (Isotalus, 1994; 1996), lukiolaisten esiintymistaidot (Valkonen, 2003) tai poliitikkojen esiintyminen (Tiittula ym., 2007). Taitoja voidaan kirjallisuuskatsauksen perusteella pitää yleisenä lähtökohtana, josta käsin esiintymistä puheviestinnän tutkimuksessa ja opetuksessa lähestytään – niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Esiintymistaitojen lisäksi tutkimuksessa on eritelty esiintymisen ja esiintymistilanteiden piirteitä – niin ikään yleisöpuheesta käsin. Esiintymisen piirteiksi on määritelty muun muassa yleisön läsnäolo, esiintyjän ja yleisön erottuvat roolit, viestinnän pääsuunta puhujalta kuuntelijoille, puheen tarkka jäsentely, kielen formaalisuus sekä puheen suunnittelu etukäteen (Almonkari, 2000, 2007; Beebe & Beebe, 2009; Lucas, 2004; Pörhölä, 1995). Esiintymisen tutkimuksessa korostuvat lisäksi näkökulmat esiintymisen tärkeydestä ja hyödyistä sekä esiintymisen onnistumisesta. Myös esiintymisen tutkimuksessa merkittävästi huomiota saanut esiintymisjännityksen tutkimus (ks. esim. Almonkari, 2000, 2007; Pörhölä, 1995, Sallinen-Kuparinen, 1986b) määrittelee esiintymisen toteutuvaksi yleisöpuhetilanteissa.

Kansainvälisessä kirjallisuudessa suomalaista puheviestinnän esiintymisen tutkimusta vastaa julkisen puhumisen (public speaking) tutkimus, ja englanninkielisenä vastineena esiintymiselle suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa voidaan kirjallisuuskatsauksen perusteella pitää public speaking -termiä, vaikkakaan tästä ei tutkijoiden keskuudessa vallitse yksimielisyyttä. Kansainvälisessä julkisen puhumisen tutkimuksessa korostuu esiintymistaitojen ja esiintymisen opettamisen tarkastelu.

Suomenkielinen esiintymisen käsite voidaan nähdä merkityksiltään laajempaan kuin yleisölle puhumisen konteksti. Esitystutkimuksen kirjallisuus näyttäisi tarjoavan pohdintaa esiintymisen olemuksesta laajemmasta perspektiivistä katsottuna. Esitystutkimuskirjallisuudessa esiintymisen (performance) nähdään toteutuvan niin taiteellisissa esityksissä, kulttuurisissa seremonioissa ja rituaaleissa kuin arkielämän vuorovaikutuksessakin. Esitystutkimuksessa esiintyminen on määritelty muun muassa yksilön tiedostamisesta käsin (esim. Carlson, 2007) sekä inhimillisen käyttäytymisen tarkastelutapana (esim. Schechner, 2002). Laajimmillaan jopa kaikki ihmisten välinen viestintä voidaan nähdä esiintymisenä (esim. Goffman, 1959; Pelias & Shaffer, 2007). Esitystutkimuskirjallisuuteen viitataan suomalaisessa puheviestinnän esiintymisen tutkimuksessa, mutta tutkimusalojen erilaisia lähestymistapoja tai esiintymis- ja performance-käsitteiden välisiä eroja ei ole valotettu. Esitystutkimuksen käsitteiden ja mallien soveltaminen suomalaiseen puheviestinnän tutkimukseen vaatisikin lisää käsitteellistä tutkimusta.

3 Haastattelututkimuksen toteutus

Tämän työn empiirisenä osiona on toteutettu haastattelututkimus, johon syvähaastateltiin seitsemää kokenutta viestinnän alan esiintymiskouluttajaa. Haastattelututkimuksen tutkimusote on fenomenografinen.

3.1 Fenomenografinen haastattelututkimus

3.1.1 Fenomenografinen tutkimusote

Fenomenografisessa tutkimuksessa analysoidaan empiiristä aineistoa, joka heijastaa muiden ihmisten laadullisesti toisistaan eroavia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä (Häkkinen, 1996; Marton, 1988). Uljensin (1991, 82) mukaan fenomenografiaa voidaan kuvata laadulliseksi ja tulkitseväksi tutkimussuuntaukseksi, jossa analysoidaan, kuvaillaan ja tulkitaan sitä, miten ihmiset ymmärtävät ja kokevat erilaisia ilmiöitä. Tarkastelun kohteena ovat tällöin ihmisten käsitykset. Fenomenografiassa ei niinkään olla kiinnostuneita siitä, miksi ihmiset muodostavat tietynlaisia käsityksiä, vaan tarkoituksena on osoittaa koehenkilöiden käsitysten laadullinen variaatio tietystä ilmiöstä (Uljens, 1991, 82).

Tämän haastattelututkimuksen tutkimusotteeksi on valittu fenomenografia, koska esiintymisen ilmiötä pyritään kuvaamaan esiintymiskouluttajien käsitysten kautta. Kuten johdannossa todetaan, kouluttajat ovat merkittävässä roolissa tieteellisten käsitteiden siirtämisessä käytäntöön, ja esiintymiskouluttajien käsityksillä on epäilemättä vaikutusta yleisiin käsityksiin esiintymisestä. Lisäksi voidaan pitää todennäköisenä, että esiintymistä kouluttavat henkilöt ovat pohtineet omaa esiintymisnäkemystään ja esiintymisen olemusta syvällisesti. Heidän pitää sanallistaa se, mitä opettavat, ja tiedostaa se, mitä kehittävät. Tämän haastattelututkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat näin ollen kokeneiden esiintymiskouluttajien käsitykset, joiden nähdään tarjoavan hyödyllisen työkalun esiintymisen ilmiön tarkasteluun.

Huuskon ja Paloniemen (2006, 164) mukaan käsitykset ymmärretään fenomenografiassa merkityksenantoprosesseina ja niille annetaan mielipidettä syvempi ja laajempi merkitys. Käsitykset voivat olla haastattelutilanteessa sosiaalisesti luotuja tai esireflektiivisiä. Fenomenografiassa ei Huuskon ja Paloniemen (2006, 166) mukaan tehdä jyrkkää eroa

esireflektiivisen kokemuksen ja käsitteellisen ajattelun välille, vaikkakin käsitteellistä ajattelua korostetaan enemmän. Tässä tutkimuksessa haastateltavia rohkaistiin pohtimaan esiintymistä syvällisesti, teoreettisesti ja filosofisestikin, joten käsitteellinen ajattelu korostuu esireflektiivisiä käsityksiä vahvemmin. Myös käsitysten sosiaalisesti tuotettu luonne on läsnä tässä työssä, sillä tutkijan rooli keskustelijana ja tiedon tuottajana oli syvähaastatteluissa suhteellisen merkittävä.

Fenomenografia on vahvasti yhteydessä fenomenologiaan. Niikon (2003, 12–16) mukaan fenomenografia ja fenomenologia eroavat toisistaan siinä, miten kokemus käsitetään. Fenomenologiassa pyritään ymmärtämään, miten henkilö kokee maailman, ja pyrkimyksenä on kehittää yksittäinen kokemuksen teoria. Fenomenografiassa taas tavoitteena on kuvata maailmaa sellaisena kuin tietty ryhmä yksilöitä sen kokee, ja yksittäisestä kokemisesta ollaan vähemmän kiinnostuneita kuin fenomenologiassa. (Niikko, 2003.) Vaikka monet tutkijat ovat sitä mieltä, että fenomenologia ja fenomenografia ovat lähtökohdiltaan erilaiset, ei Niikon (2003) mukaan niitä voida täysin erottaa toisistaan, vaan fenomenografia on käyttämien käsitteidensä kautta kiinnittynyt fenomenologiaan epistemologisesti ja ontologisesti.

Tutkimuskirjallisuudessa on pohdittu fenomenografian paikkaa tutkimuksen kentällä. Fenomenografiaan on viitattu muun muassa paradigmana, tutkimusotteena, tutkimusmenetelmänä, metodologiana, lähestymistapana, viitekehyksenä, analyysimenetelmänä sekä tiedonhaarana (Häkkinen, 1996, 15). Pääasiallisesti tutkijoiden keskuudessa on keskusteltu siitä, onko fenomenografia tutkimussuuntaus vai pelkästään tutkimusmetodi (Niikko, 2003). Häkkinen (1996, 15) nimittää fenomenografiaa tutkimussuuntaukseksi, koska fenomenografialle on luotu oma filosofinen perustansa ja sen katsotaan olevan lähtökohdiltaan oma suuntauksensa. Häkkisen (1996, 15) mukaan fenomenografia on teoreettisesti liian laaja pelkäksi tutkimusmenetelmäksi. Niikko (2003, 30) luonnehtii fenomenografiaa tutkimukselliseksi lähestymistavaksi. Fenomenografia ohjaa tämän tutkimuksen empiirisen osion aineistonkeruuta, analyysiä sekä kokonaisvaltaisemmin ajatusta siitä, minkälaista tietoa tutkimuksessa tavoitellaan. Näin ollen tutkimuksellinen lähestymistapa voisi parhaiten kuvata fenomenografian roolia tämän tutkimuksen empiirisessä osiossa.

3.1.2 Fenomenografinen syvähaastattelu

Haastattelu on yleisin fenomenografinen tutkimusmenetelmä (Ahonen, 1994), vaikka käsityksiä voidaan tutkia myös esimerkiksi piirrosten avulla (Huusko & Paloniemi, 2006). Haastattelussa toteutuu parhaiten fenomenografian tiedonkäsitykseen kuuluva intersubjektiivisuus: toisen ihmisen ajattelun tarkastelussa on aina läsnä tutkijan oma tietoisuus, joka heijastuu siihen, miten toisen henkilön ilmaisuja tulkitaan (Ahonen, 1994, 136). Intersubjektiivisen luottamuksen saavuttamiseksi tutkijan on tiedostettava omat lähtökohdat ja niiden vaikutukset haastateltavan ilmauksiin. Tutkijan on myös aidosti kuunneltava, mitä haastateltava sanoo, sillä muussa tapauksessa häneltä jää helposti huomaamatta tarve lisäkysymyksille. Intersubjektiivinen luottamus edellyttää myös, että haastateltava luottaa tutkijaan. (Ahonen, 1994.) Ahosen (1994, 137) mukaan fenomenografisessa haastattelussa vuorovaikutuksen tulee olla luonteeltaan keskustelua.

Toteutetut haastattelut olivat luonteeltaan vuorovaikutteisia ja keskustelunomaisia, ja tutkijan roolia voitaisiinkin luonnehtia pikemminkin keskustelijaksi kuin haastattelijaksi. Niikon (2003, 30–32) mukaan fenomenografinen haastatteluprosessi on dialoginen ja reflektiivinen, ja tutkijan roolin herkkyys on olennainen. Haastateltavaa rohkaistaan reflektoimaan ilmiötä eri näkökulmista ja toivotaan, että haastateltava kertoo käsityksistään niin aidosti kuin mahdollista (Niikko, 2003, 30–32).

Tutkimuksessa käytettyä haastattelumuotoa voidaan pitää syvähaastatteluna, joka on Ahosen (1994) mukaan sopivin haastattelumuoto fenomenografisessa tutkimuksessa. Syvähaastattelulla Ahonen viittaa kysymysten ja vastausten spiraalinomaiseen rakentumiseen kulloisenkin teeman syvyysalueille, jolloin saavutetaan laadullista tietoa. Syventävien kysymysten tulee liittyä siihen, mitä haastateltava edellä sanoi (Ahonen, 1994, 137). Toteutetut haastattelut saivat syvähaastattelun luonteen keskustelunomaisuudestaan sekä keskusteluteemojen avoimuudesta. Kaikki haastattelut aloitettiin kysymyksellä: ”Mitä on esiintyminen?”, minkä jälkeen keskustelu eteni esiin nousseiden aiheiden mukaan tutkijan ohjaillessa keskustelua tutkimuksen kannalta kiinnostavien teemojen äärelle. Siekkisen (2010) mukaan syvähaastattelu perustuu vapaamuotoiseen vuorovaikutukseen ja syvempiin sosiaalisiin kontakteihin, ja se soveltuu erityisesti heikosti tiedostettujen asioiden tarkasteluun. Syvähaastattelussa tutkija ei ole sidottu etukäteen laadittuihin kysymyksiin tai niiden esittämisyjärjestykseen. Vaikka pääperiaatteena on keskustelun

eteneminen niin, ettei tutkija ole etukäteen määritellyt kysymyksiä tai niiden esittämisjärjestystä, tulee haastattelijan kuitenkin luonnollisesti esittää kysymyksiä. (Siekkinen, 2010, 45–54.)

Niikko (2003) korostaa fenomenografisen haastattelun ennalta määrättyjen teemojen avointa luonnetta. Ne rakentuvat tutkimusongelman, ontologisten ja epistemologisten pohdintojen perusteella, mutta ne eivät saisi heijastaa tutkijan esioletuksia tutkittavasta ilmiöstä. Avoimet teemat antavat haastateltavalle mahdollisuuden keskittyä ilmiön niihin ulottuvuuksiin, joihin hän haluaa kiinnittää huomiota. (Niikko, 2003, 31–32.) Tässä tutkimuksessa haastatteluihin valmistauduttiin pohtimalla ja listaamalla aiheen kannalta mielenkiintoisia teema-aiheita, joita olivat muun muassa *esiintymisen vapaa määrittely, milloin esiintymistä tapahtuu, esiintymisen osaaminen, kehittyminen ja opettaminen, hyvä ja huono esiintyminen, esiintyminen viestinnän alan näkökulmasta, esiintyminen taiteena, esiintymisen historia sekä sana esiintyminen*. Alustavat teemat rakentuivat tutkijan aiempien pohdintojen sekä kirjallisuuskatsauksen tuoman teoreettisen perehtyneisyyden pohjalta, ja toimivat tutkijalle ilmiön alustavana jäsennyksenä. Tutkijan teoreettista perehtyneisyyttä pidetään tärkeänä työkaluna fenomenografisessa haastattelussa (ks. esim. Ahonen, 1994). Haastattelun rungon sijaan teemat toimivat ennemminkin tutkijan ajattelun tukena haastattelutilanteessa. Haastattelut etenivätkin pääasiassa sen mukaan, mitä aiheita haastateltava nosti esiin, ja mihin kommentteihin tutkija halusi haastattelutilanteessa tarttua. Haastateltavien puheesta nousi esiin myös uudenlaisia teema-aiheita, joita kirjattiin haastattelutilanteessa ylös ja joita saatettiin ottaa esiin tulevissa haastatteluissa. Näin myös haastateltavat tuottivat uusia keskusteluteemoja, joita olivat muun muassa *arviointi esiintymisessä, yksilön kokemus esiintymisen toteutumisesta ja tavoitteellisuus esiintymisessä*.

Fenomenografinen haastattelu edellyttää haastattelijalta vaativia haastattelutaitoja. Ahosen (1994, 137) mukaan fenomenografinen haastattelu ”edellyttää tutkijalta tutkittavan tiedonalueen varmaa ja selkeää teoreettista hallintaa sekä harjaantumista kysymysten vapaaseen muotoiluun haastattelutilanteessa.” Keskusteluteemojen tulee olla avoimia, jotta ne eivät ohjaa haastateltavan ajattelua, mutta ilmiön jäsentämisen tulee olla tutkijan mielessä selkeää, jotta hän osaa esittää syventäviä kysymyksiä. Tutkimusotteeksi haastattelututkimukseen valittiin fenomenografia sen haastavuudesta huolimatta, sillä sen nähtiin tuovan etua esiintymisen ilmiön ja käsitteen monipuoliseen tarkasteluun. Erilaisten

käsitysten kirjon kuvaamisen nähtiin palvelevan ilmiön syvällistä ymmärtämistä ja uusien näkökulmien esiin tuomista parhaiten.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella fenomenografisessa tutkimuksessa ei ole tyypillistä haastatella tutkittavaan ilmiöön perehtyneitä asiantuntijoita, vaan yleisempää on haastatella jollakin tavalla asian kanssa tekemisissä olevia maallikkoja (ks. esim. Laitila, 2010; Valkonen, 2006). Tässä tutkimuksessa haastateltavat ovat perehtyneet tutkittavaan aiheeseen, vaikkakaan eivät välttämättä olleet aiemmin tarkastelleet aihetta teoreettisesti. Asiantuntijoiden joukko valittiin haastateltavaksi sen vuoksi, että kokeneiden kouluttajien käsitysten avulla päästään todennäköisemmin syvälliseen pohdintaan esiintymisen olemuksesta. Siekkisen (2010, 51) mukaan syvähaastattelun haastateltavia ei tulisikaan valita satunnaisotannan perusteella vaan tarkoituksenmukaisesti tutkimusongelmaan liittyen. Haastateltavien ollessa aiheen asiantuntijoita voisi haastatteluja nimittää myös eliittihaastatteluiksi (élite interview) (ks. esim. Gillham, 2005; William, 2011). Eliittihaastatteluissa haastatellaan henkilöitä, joilla on erityisen paljon tietoa tutkimusaiheesta tai sen jostakin osa-alueesta. Henkilöt ovat usein myös jossakin auktoriteettiasemassa kokemuksensa perusteella. (Gillhamin, 2005.) Esiintymiskouluttajien voidaan ajatella olevan auktoriteettiasemassa esiintymiskäsitysten levittämisessä tai muokkaamisessa. Ensioletus on, että heillä on paljon tietoa tutkimusaiheesta, mutta ei voida kuitenkaan olettaa, että kaikki esiintymiskouluttajat olisivat pohtineet esiintymisen olemusta teoreettisesti ja syvällisesti. Haastateltavan ajatellaan kuitenkin olevan ekspertti esiintymisen aihealueella. Gillhamin (2005) mukaan eliittihaastatteluun kuuluu myös niin sanottu ekspertin haastaminen esittämällä tarkempia kysymyksiä, jotka haastavat totuttuja käsityksiä, minkä voidaan katsoa toteutuneen myös tämän tutkimuksen haastatteluissa. Siekkisen (2010) mukaan eliittihaastattelu on yksi syvähaastattelusta käytetty nimitys.

Haastateltavat suhtautuivat tutkimusaiheeseen huomattavan positiivisesti. He pitivät aihevalintaa mielenkiintoisena ja syventyivät pohtimaan aihetta mielellään. Toisaalta he kokivat monet keskustelunaiheet haastaviksi, erityisesti esiintymisen määrittelemisen ja esiintymisen toteutumisen rajaamisen. Haastateltavat kertoivat heille auenneen uusia näkökulmia, joista he eivät aiemmin olleet esiintymistä pohtineet.

3.2 Haastatteluaineisto ja aineiston analyysi

Haastatteluaineisto koostuu seitsemästä viestinnän alan kokeneen esiintymiskouluttajan syvähaastattelusta, jotka toteutettiin vuoden 2012 aikana. Kaikki haastattelut litteroitiin sanatarkasti. Haastatteluaineistoa kertyi yhteensä noin seitsemän tuntia, ja litteroitua aineistoa kertyi noin yhdeksänkymmentä sivua. Haastatteluiden kestot vaihtelivat 39 minuutin ja 1 tunnin 50 minuutin välillä.

Haastatelluista esiintymiskouluttajista kuusi on opiskellut pääaineenaan puheviestintää ja yksi logopediaa. Haastateltavista neljä on koulutukseltaan maistereita, yksi on koulutukseltaan tohtori ja kaksi kouluttajista on filosofian ylioppilaita. Kaikki kouluttajat ovat toimineet viestinnän alan esiintymiskouluttajina vähintään kymmenen vuoden ajan joko jonkin viestinnän alan koulutusorganisaation palveluksessa tai omassa yrityksessään. Viestinnän alan esiintymiskouluttajalla viitataan tässä viestinnän alalle lukeutuvaan koulutukseen sekä lähestymistapaan, joka ei korosta esimerkiksi teatterillisiä menetelmiä. Suurin osa haastatelluista kouluttajista on kouluttanut tai kouluttaa myös muita puheviestinnän koulutusalueita, kuten esimerkiksi esimiesviestintää, työyhteisöviestintää sekä kokous- ja neuvottelutaitoja. Kouluttajiin viitataan haastatteluaineiston tulosluvussa nimikkeillä kouluttaja 1, kouluttaja 2, ... ja kouluttaja 7.

Syvähaastatteluaineisto on analysoitu aineistolähtöisesti fenomenografista lähestymistapaa soveltaen. Huuskon ja Paloniemen (2006, 166) mukaan fenomenografisen tutkimuksen lähestymistapa on aineistolähtöinen, eikä teoriaa käytetä luokittelurunkona tai olettamusten testaamisen perustana. Aineistolähtöisyydestä huolimatta tutkijan aikaisemmat tiedot ja odotukset vaikuttavat fenomenografiseen tutkimukseen väistämättä (Ahonen, 1994, 122). Tutkijan aikaisemman tiedon vaikutus on tuotava tässäkin tutkimuksessa esiin: haastatteluaineisto on analysoitu kirjallisuuskatsauksen tuoman teoreettisen perehtyneisyyden valossa. Tutkijan teoreettinen perehtyneisyys nähdään kuitenkin myös merkittävänä työkaluna fenomenografisen aineiston keräämisessä ja analyysissä. Se tuo tutkijalle tutkimusinstrumentin, josta hän ammentaa syventäviä haastattelukysymyksiä ja vastausten luokittelujen perusteita (Ahonen, 1994, 123). Tutkijan aikaisempien tietojen voisikin nähdä olevan edellytys fenomenografisen tutkimuksen toteutukselle.

Fenomenografinen aineiston analyysi on vaiheittainen ja etenee merkitysyksikköjen etsimisestä ensimmäisen tason ja abstraktimman tason kategorioiden muodostamiseen

(esim. Huusko & Paloniemi, 2006). Tutkimuksen päätulokseksi muodostuvat kuvauskategoriat (Häkkinen, 1996, 33), jotka heijastavat joukkoa laadullisesti erilaisia tapoja, joilla tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata analysoida ja ymmärtää (Niikko, 2003, 37). Kuvauskategoriat ovat erilaisten käsitysten kirjoa kuvaavia ylemmän tason luokitteluja. Ne ovat tutkijan tulkintoja tutkittavilta kootusta tiedosta ja heidän todellisuutta koskevista käsityksistään (Niikko, 2003, 37).

Haastatteluaineiston tulkinta alkoi jo litterointivaiheessa, jonka yhteydessä mielenkiintoisia keskusteluaiheita ja näkökulmia kirjattiin ylös. Aineiston litteroinnin jälkeen haastattelut luettiin läpi yksi kerrallaan, jolloin tekstiaineistosta kopioitiin esiintymisen tarkastelun kannalta kaikki kiinnostavat kommentit ja keskustelut – merkitysyksiköt – uuteen tiedostoon. Huuskon ja Paloniemen (2006, 167) mukaan merkitysyksiköiden etsimisessä tulkinta kohdistuu ajatukselliseen kokonaisuuteen eikä esimerkiksi yksittäisiin sanoihin tai lauseisiin. Merkitysyksikköjen etsintävaiheen yhteydessä hahmoteltiin myös alustavia ensimmäisen tason kategorioita. Jokaisen uuteen tiedostoon sijoitetun merkitysyksikön kohdalla pohdittiin, minkälaiseen kategoriaan merkitysyksikkö voisi kuulua, ja osa merkitysyksiköistä saatettiin aluksi sijoittaa useampaan eri kategoriaan. Ensimmäisen tason kategorioita muotoutui alkuvaiheessa kymmeniä, ja merkitysyksiköiden etsimisen ja ensimmäisen tason kategorioiden muodostamisen jälkeen uuden tiedoston laajuus oli noin 65 sivua.

Analyysin seuraavassa vaiheessa ensimmäisen tason kategorioiden muodostama kokonaisuus merkitysyksikköineen luettiin läpi yhdistäen ensimmäisen tason kategorioita toisiinsa luoden näin abstraktimman tason kategorioita. Samalla merkitysyksiköistä korostettiin kiinnostavia ilmaisuja, ja kategorioiden sisäisiä erilaisia näkökulmia maalattiin värikoodein. Alkuperäinen litteroitu aineisto käytiin läpi vielä kertaalleen varmistaen, että kaikki kiinnostavat merkitysyksiköt on otettu analyysissä huomioon. Analyysin edetessä huomio siirtyi yhä enemmän merkitysyksiköihin ja niistä kategorioihin, vaikkakin alkuperäiseen aineistoon palattiin ajoittain. Kategorioiden muodostamisessa ei niinkään kiinnitetty huomiota ilmaisujen lukumäärään, vaan käsitysten sisällöllisiin eroihin – mitä ilmaisut kertovat esiintymisestä? Fenomenografisessa tutkimuksessa käsitysten määrällinen painottuminen ei ole kiinnostavaa, vaan esimerkiksi marginaalinenkin käsitys voi olla teoreettisesti mielenkiintoinen (Huusko & Paloniemi, 2006, 169).

Kuvauskategoriat alkoivat muotoutua vähitellen jo analyysin alkuvaiheessa, sillä alemman tason kategorioiden muodostamisessa oli jatkuvasti läsnä tietoisuus laajemmista asiakokonaisuuksista, joiden alle eri kategoriat voisivat sijoittua. Kuvauskategorioiden lopullinen muoto ja nimet rakentuivat kuitenkin vasta analyysin loppumetreillä. Lopullisiksi kuvauskategorioiksi muodostuivat *Esiintymisen toteutuminen*, *Esiintymisen normatiivinen luonne* sekä *Esiintymisen määrittelemätön luonne*.

4 Haastatteluaineiston analyysin tulokset

Haastatteluaineiston analyysin päätulokseksi muodostunut kuvauskategoria-avaruus kuvaa vastausta tämän tutkimuksen toiseen tutkimuskysymykseen (ks. taulukko 1). Jokaisen kolmen kuvauskategorian alle sijoittui myös alemman tason kategorioita. Häkkisen (1996, 43) mukaan kuvauskategoriat voidaan järjestää horisontaalisiksi, vertikaalisiksi tai hierarkkiseksi. Lopulliset kuvauskategoriat muodostuivat horisontaalisesti eli keskenään samanarvoisiksi, ja alemman tason kategoriat sijoittuvat kuvauskategorioihin nähden hierarkkisesti. Vaikka alemman tason kategoriat on esitetty oheisessa taulukossa allekkain, sijoittuvat ne toisiinsa nähden horisontaalisesti eli keskenään samanarvoisiksi. Seuraavissa luvuissa esitellään kuvauskategoriat sekä alemman tason kategoriat näiden alalukuina.

Esiintymisen toteutuminen	Esiintymisen normatiivinen luonne	Esiintymisen määrittelemätön luonne
Esiintymisen jokapäiväinen luonne	Hyvä ja huono esiintyminen	Esiintymisen monet merkitykset
Esiintymisen toteutumisen muodot	Arviointi esiintymisessä	Määrittelyn henkilökohtaisuus
Esiintyminen kokemuksena ja tarkastelunäkökulmana	Taitonäkökulma	Esiintymisen harmaa alue

Taulukko 1. Kuvauskategoria-avaruus

4.1 Esiintymisen toteutuminen

Kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa yhdeksi merkittävimmistä keskustelun aiheista muodostuivat pohdinnat siitä, mitä käyttäytymistä voidaan pitää esiintymisenä ja mitä ei. Esiintymisen toteutuminen korostui näin ollen ilmiön tarkastelussa. Esiintymisen toteutumisen kuvauskategoriaan on liitetty kouluttajien käsitykset siitä, milloin esiintymistä tapahtuu, ja miten esiintymisen toteutumista voidaan rajata.

4.1.1 Esiintymisen jokapäiväinen luonne

Lähes kaikki kouluttajat toivat puheessaan esiin, että esiintyminen on jokapäiväistä ja sitä tapahtuu jatkuvasti kaikkialla. Esiintymisen toteutumisen määrittelemisen ei tuntunut kuitenkaan yksinkertaiselta tehtävältä, vaan se sai kouluttajat pohtimaan esiintymisen olemusta syvällisesti. Kouluttajien antamat määritelmät esiintymiselle eivät useinkaan viitanneet näkemykseen, jonka mukaan esiintyminen toteutuisi vain selkeästi määritellyissä esiintymistilanteissa. Useimmat kouluttajat katsoivat *ihmisen esiintyvän kokoajan* (esimerkki 1) tai *aina puhuessaan* (esimerkit 2, 3 ja 66).

Esimerkki 1 Kouluttaja 2: *No kyllähän esiintymistä tavallaan tapahtuu kokoajan. Et tavallaan se et puhutaanks me nyt siitä että missä esiintymistä tapahtuu vai tämmösestä niinku enemmän esiintymiskoulutuksen näkökulmasta?*

Tutkija: *Ehkä niinku yleisesti.*

Kouluttaja 2: *Yleisesti, joo. No kyllähän tavallaan meidän esiinnyttään kokoajan.*

Esimerkki 2 Kouluttaja 3: *Et jos me ajatellaan et vuorovaikutus on sekä sisäistä ajattelua ja prosessointia, että jaettua puhetta. Niin esiintymistä on sit aina se jaettu puhe. Se on aina sillan ku sä avaat suus, niin tavallaan sillan sä tuot sen jonkun asian.*

Esimerkki 3 Kouluttaja 5: *Niin siis mä pyrin aina mahdollisimman laajasti määrittelemään esiintymisen niin et ihmiset ymmärtää että joka kerta kun avaat suusi niin periaatteessa esiinnyt, et jokainen ymmärtäis sen että tää ei oo vaan rajattu johonki yksittäiseen tilanteeseen.*

Esiintymisen kaikkialliseen, jokapäiväiseen luonteeseen linkittyvät myös kouluttajien kommentit esiintymisen luonnollisuudesta ihmisen käyttäytymisessä. Esiintyminen nähtiin *ihmiselle luonnollisena ja perustavaa laatua olevana toimintana* (esimerkki 4),

johon kaikilla yksilöillä on edellytykset (esimerkki 5). Esiintymistä verrattiin jopa *ihmisenä olemiseen* (esimerkki 6).

Esimerkki 4 Kouluttaja 4: *Se normaalielämä nyt sit tavallaan on myös sitä, et sä anna itsestäs jotain kuvaa ja sillä tavalla esiinnyt. Sä et voi sille mitään, koska jokainen ihminen tihkuu sitä.*

Esimerkki 5 Tutkija: *Miten sitte ku sä kehität esiintymistä... tai mitä se nyt sit onkaan. Niin... osaako kaikki esiintyä?*

Kouluttaja 7: *Joo. Mun mielest kaikki osaa esiintyä. Ei se oo... joo. En mä oo nähny semmosta ihmistä joka ei osais esiintyä. Se miten se sit määritellään, mut mun määritelmän mukaan kaikki osaa esiintyä. Ku mä mietin sitä nimenomaan nyt tämmösenä työelämän tilanteena. Et se ois ihan sama jos mä sit sanoisin et kaikista ei oo työelämään.*

Esimerkki 6 Kouluttaja 1: *Niin, eli siis tavallaan perustella sitä et miks esiintymistaito on tärkeä taito harjoteltavaks erikseen, erillisenä. - - Niin must se soveltava on ollu siinä se hyvä sana, koska se soveltavuus on se mun mielestä mikä perustelee sen, että kyllä kannattaa harjotella varmuutta. Varmuutta olla ihminen. Ryhmässä.*

Lähes kaikilla kouluttajilla tuntui olevan suhteellisen laaja näkökulma esiintymisen määrittelemiseen viestinnän ilmiönä. Kouluttajien näkemykset esiintymisen jokapäiväisestä luonteesta linkittyvät muun muassa Goffmanin itsensä esittämisen teoriaan (1959) sekä esitystutkimuksen näkökulmiin arkielämän esiintymisestä. Esiintyminen nähtiin kouluttajien keskuudessa lähes poikkeuksetta laajempänä ilmiönä kuin suomalaisen puheviestinnän tutkimuksen lähtökohtainen yleisöpuheen konteksti, mitä voidaan pitää jokseenkin yllättävänä kouluttajien koulutustaustat huomioon ottaen.

Millainen vuorovaikutus ei ole esiintymistä?

Vaikka kouluttajat näkivät esiintymisen laajana, jopa kaiken ihmisten välisen vuorovaikutuksen kattavana ilmiönä, toivat he haastatteluissa esiin, että on olemassa viestintätilanteita, joissa esiintymisen ei voida katsoa toteutuvan. Haastatteluissa pohdittiinkin, minkälaista viestintää ei voida pitää esiintymisenä. Kouluttajien käsitysten mukaan esiintyminen ei toteudu *ihmisen ollessa yksin* (esimerkit 7 ja 8), joten esiintymisen toteutuminen edellyttää vähintään kahden henkilön läsnäolon. Esiintymisen ei myöskään nähty toteutuvan *vuorovaikutuksessa läheisten kanssa* (esimerkit 8 ja 9).

Esimerkki 7 Kouluttaja 2: *Et kyllähän se [esiintyminen] siinä mielessä on vuorovaikutusta et eihän se oo kiinni vaan siitä esiintyjästä. Vaan*

kyllähän siinä on aina se kuulija. Et jos sä vaan yksin puhuisit niin sillonhan se ei olis esiintymistä. Siinä on nyt yks tilanne.

Tutkija: Et jos sä oot yksin huoneessa ja puhut.

Kouluttaja 2: Niin et jos sulla ei ole kuulijaa, niin sillon se ei [ole esiintymistä].

Esimerkki 8 *Kouluttaja 1: Must se kaikki on sen yksilön henkilökohtaista ulospäin näkymistä. Niinku jollakin tasolla, et hän on tavallaan esillä. Ettei se oo niinku yksityinen minä itsekseni. Tai vain läheisemmän perhepiirin parissa, jossa me ei olla niin tietosia siitä esilläolon asteesta.*

Tutkija: Joo. Et onks sillon ne tilanteet, jotka jää sen [esiintymisen] ulkopuolelle, niin ainoastaan sillon ku sä oot yksin tai lähimmäisen kanssa?

Kouluttaja 1: Niin.

Esimerkki 9 *Kouluttaja 6: Et sit taas ku mennään privaattipuolelle, ja totta kai sä esiinnyt niissäkin tilanteissa, niin siellä mä hölläisin sitä, et sit voi jo aatella et onks kaikkalainen vuorovaikutus esiintymistä, niin sithän se on tietysti ehkä vähän villi tulkinta. Mut mä rajaan sen enemmän niinku työelämän viestintätilanteisiin. - -*

Tutkija: Mut et se sitten ei oo esimerkiksi jos mennään henkilökohtaseen viestintään tai muuten työelämän ulkopuolelle?

Kouluttaja 6: En mä siitä mä en enää puhuis esiintymisenä. Et se on niinku voittopuolisesti sitä vuorovaikutusta, mut nää on just näitä veteen piirrettyjä rajoja, et kuka kattoo mitäkin.

Kouluttaja 7 koki esiintymisen lavean määrittelyn tuovan haasteen koulutusten suunnitteluun ja myyntiin. Hän rajaisi esiintymisen mielellään määriteltävissä oleviin esiintymistilanteisiin, vaikkakin asiakkaat saattavat kokea monenlaiset tilanteet esiintymisenä (esimerkki 10).

Esimerkki 10 *Tutkija: Miten sit jos... Onks jotain semmosia vuorovaikutustilanteita joita sä rajaat esiintymisen ulkopuolelle?*

Kouluttaja 7: No mieluusti mä rajaisin esimerkiks neuvottelut ja palaverit esiintymisen ulkopuolelle. Et mä pyrin lähtökohtaisesti keskustelemaan kauheen tarkkaan sen et minkä tyyppisistä tilanteista on kyse. -- Koska ihmiset, maallikot, kokee esiintymistilanteena ihan puhtaasti esim. neuvottelutilanteen joskus. Ne ostaa esiintymiskoulutusta ja sit ku sitä käy sitä keskustelua nii sit huomaakin et okei, täs onkin kyse enemmän neuvottelutaidoista tai palaveritaidoista. Mä mielelläni rajaisin ne pois esiintymisestä, mut se ei oo aina mahdollista.

4.1.2 Esiintymisen toteutumisen muodot

Kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa korostui näkemys, jonka mukaan on olemassa tilanteita ja toimintaa, jotka nähdään selkeästi esiintymisenä, ja toisaalta on olemassa myös sellaista esiintymistä, joka nähdään esiintymisenä vain laajemmasta näkökulmasta katsottuna. Tilanteisiin, jotka eivät niin selkeästi ole nimettävissä esiintymiseksi, näyttäisi liittyvän ajatus esiintymisen jokapäiväisestä luonteesta. Esiintymisenä yleisemmin pidettävää toimintaa ja tilanteita taas kuvattiin ”perinteisenä” tai ”virallisenä” esiintymisenä. Näiden esiintymisen eri muotojen voidaan myös nähdä toteutuvan eräänlaisena jatkumona perinteisestä ja formaalimmasta esiintymisestä epävirallisempaan, jokapäiväiseen esiintymiseen.

Perinteinen esiintyminen

Tilanteisiin, jotka ymmärretään yleensä poikkeuksesta esiintymiseksi, kouluttajat viittasivat ilmaisuilla *perinteinen esiintyminen*, *virallinen esiintyminen* sekä *estradiesiintyminen*, joista perinteistä esiintymistä käytettiin eniten. Tyypillisesti tämänkaltaisissa tilanteissa on kouluttajien kuvausten perusteella *yksi esiintyjä ja useampi kuulija* (esimerkit 11 ja 12). Perinteisessä esiintymisessä esiintyjällä nähtiin olevan *vastuu puhumisesta*, jolloin esimerkiksi ryhmätyöskentely ja keskustelu rajattiin perinteisen esiintymisen ulkopuolelle (esimerkki 13). Toisaalta rajaa virallisen ja arkisemman esiintymisen välille oli kouluttajien mukaan vaikea vetää (esimerkit 12 ja 13). Perinteinen esiintyminen näyttäisi viittaavan puheviestinnän alan esiintymisen tutkimukselle tyypilliseen yleisöpuheen lähtökohtaan. Esiintymisen määrittelemisen yleisöpuheeksi miellettiin esiintymisen *kapeaksi käsittämiseksi*, kun taas esiintymisen jokapäiväisen luonteen ymmärtäminen nähtiin laajana näkökulmana (esimerkki 14).

Esimerkki 11 Kouluttaja 7: *Totta kai sillon ku mä oon pitämässä vaikka 300 ihmiselle tunnin mittasen jutskan, niin totta kai se on esiintymistä. Se on mun mielestä ihan itsestään selvästi esiintymistä.*

Esimerkki 12 Kouluttaja 2: *Kylhän varmaan tommonen perinteinen esiintymistilanne, missä siis yleisö kuuntelee pääsääntöisesti yhtä puhujaa, niin kyllähän sen nyt varmaan aikalailla jokainen mieltää esiintymiseksi. Mut sit se raja onki aika häilyvä kun mennään tämmösestä suuremmalle yleisölle esiintymisestä vaikka tämmöseen palaveritilanteeseen.*

Esimerkki 13 Kouluttaja 4: *Mut kyl mä enemmän nään ne niin sanotut viralliset esiintymistilanteet, et sul on se tietty osuus, on se sitte, puol tuntii, 20*

minuuttia tai koko päivä, niin sul on se vastuu, siitä. Et se ei oo tämmöst keskustelua ja niinku työryhmää. Et tietenki se raja niiden kahen välil on pikkasen häilyvä, mut silti, kylhän se.

- Esimerkki 14 Kouluttaja 3: *Ehkä melkein kaikki muuten vuorovaikutustilanteet jossain määrin voi olla esiintymistilanteita näin laajasti ymmärrettynä. Mutta kapeasti käsitettynähän ne on yleensä siis yleisölle, suuremmalle joukolle, vähänki suuremmalle joukolle puhumista. Joka on yleensä tavoitteellista ja jopa suunniteltua.*

Arkipäivän esiintyminen

Esiintymiseen, johon ei liity selkeästi esiintymistilanteeksi ymmärrettävää kontekstia, kouluttajat viittasivat pääosin vain esiintymisen käsitteellä, johon saatettiin liittää tarkennus esiintymisestä laajana käsitteenä. Tällöin ”perinteisen” esiintymisen nähdään sijoittuvan esiintymisen laajan käsitteen alle (esimerkki 15). Myös käsitteet *arkipäivän esiintyminen* ja *epävirallinen esiintyminen* nousivat esiin (esimerkki 16). Arkipäivän esiintyminen nähtiin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa jatkuvasti läsnä olevana jokapäiväisenä ilmiönä.

- Esimerkki 15 Kouluttaja 6: *Et mä oon paljon ite ollu sisäisenäki kouluttajana [ala]. Ja siellä se ku sä oot asiakkaan kanssa, niin sä esiinnyt, sä oot käyntikortti siitä organisaatiosta kokoajan. Mutta tietysti semmonen perinteinen, et aatellaan et se estradiesiintyminen ja tämmönen, mut mä oon kyl aina ollu vähän sitä mieltä, et se on vaan yks sarka.*

- Esimerkki 16 Kouluttaja 4: *No kyl oikeestaan mä oon sitä mieltä että kyse on siitä miten ihminen on. Et tietenkin esiintymistilanteet on sit erikseen, kun sä oot jonkun ryhmän edessä - - mut sit tietenki, kaikki siitä et sä tapaavat yhden ihmisen face to face tai puhelimesta, tai vaikka kaupan kassalla. Verrattuna sitten niihin. Ne on niitä epävirallisia esiintymistilanteita. - - Mutta mä jakaisin sen enemmänkin niin että on tämmöset arkipäivän esiintymistilanteet ja sitten on ne niin sanotut viralliset esiintymistilanteet, joihin mä lasken sit tämmöset puheenvuorot enemmänkin ja koulutukset ja presentaatiot.*

Huomionarvoista perinteisen ja arkielämän esiintymisen hahmottamisessa on se, että useimmat kouluttajien esiintymisestä antamat esimerkit viittasivat perinteisiin puhe-esiintymistilanteisiin, vaikka kouluttajat kuitenkin itse korostivat sanan laajempaa merkitystä. *Esiintymisen rajaaminen ”virallisiin” esiintymistilanteisiin nähtiin esiintymiskoulutusten yleisenä lähtöoletuksena, johon ajatukset helposti suuntautuvat esiintymisestä puhuttaessa (esimerkki 17).*

Esimerkki 17 Kouluttaja 4: *Ne viralliset [esiintymis]tilanteet on tietenkin se mitä mäkin nyt ajattelen, kun mä opetan esiintymiskoulutuksia, niin toki se on se niinku kärki, mistä puhutaan.*

Esiintymisen toteutuminen jatkumona

Selkeää rajaa perinteisen ja arkipäivän esiintymisen välille voi olla haasteellista vetää.

Kouluttaja 1 toi esiin kiinnostavan näkemyksen perinteisestä ja jokapäiväisestä esiintymisestä esiintymisen toteutumisen jatkumon kahtena ääripäänä (esimerkki 18).

Esimerkki 18 Kouluttaja 1: *Mut mä ite ajattelen niin, et se [esiintyminen] liittyy kaikkiin tilanteisiin, jossa mä oon ripauksen terästetympi ja tietonen siitä, että mun sanottavaa kuunnellaan tai mä toivoisin et niin tapahtuis. Et sillen me hyödynnetään esiintymistaitoo. Ja sit taas ihan toisessa ääripäässä musta on sitten iso luentosali, Tampere-talo, messupuheenvuorot, jossa se yleisö on selkeesti suuri ja jokseenki tuntematon. - -*

Tutkija: *Et näätsä, ku sä sanoit et on toinen ääripää, niin et se on jonkinlainen jatkumo...*

Kouluttaja 1: *Joo*

Tutkija: *Et on ne kahdenkeskiset tilanteet ja sit siitä niinkun eteenpäin.*

Kouluttaja 1: *Joo.*

Tutkija: *...jossa liikutaan, mut et se kaikki tavallaan niinku on...*

Kouluttaja 1: *Must se kaikki on sen yksilön henkilökohtaista ulospäin näkymistä. Niinku jollakin tasolla, et hän on tavallaan esillä.*

Myös kouluttajan 2 kuvaaman häilyvän ja muuttuvan rajan perinteisten esiintymistilanteiden ja arkiesiintymisen välillä voisi nähdä tukevan ajatusta esiintymisen toteutumisen jatkumosta (esimerkki 19).

Esimerkki 19 Kouluttaja 2: *Et sillä yhdellä ihmisellä saattaa olla jonkinnäkönen esitys siinä mut ei välttämättä mitään perinteistä presentaatiota. Hän vaikka kertoo jostain projektista et missä mennään, ja saattaa itse mieltää että tässä on esiintyminen ja hän kaipaa tähän apua. Et kyl se tavallaan muuttaa muotoaan. Et se raja on varmaan aika häilyvä loppujen lopuks.*

4.1.3 Esiintyminen kokemuksena ja tarkastelunäkökulmana

Haastatteluiden perusteella esiintyminen nähdään laajana käsitteenä käsittäen lähes kaiken ihmisten välisen vuorovaikutuksen, mutta silti on olemassa viestintätilanteita, joissa esiintymisen ei katsota toteutuvan. Millä kriteereillä esiintymisen toteutuminen voitaisiin

sitten rajata? Eräs vaihtoehto on haastatteluissa esiin noussut yksilön kokemus esiintymisen toteutumisesta. Tällöin viestintä saisi esiintymisen luonteen, mikäli osapuolet kokevat viestinnän esiintymisenä. Toinen esiin noussut näkökulma on esiintymisen ymmärtäminen viestinnän tarkastelunäkökulmana, josta käsin mitä tahansa viestintää voidaan tarkastella.

Yksilön kokemus määrittelee esiintymisen toteutumisen

Monissa haastatteluissa nousi esiin näkökulma, jossa yksilön kokemus esiintymisen toteutumisesta olisi esiintymistä määrittävä tekijä. Yksilön ei siis voida katsoa esiintyvän, jos hän ei itse koe viestintänsä saavan esiintymisen piirteitä (esimerkki 20). Viestinnän kokemista esiintymisenä kuvattiin myös esiintymisen *tiedostamisella*. Sekä esiintymisen kokemisen että esiintymisen tiedostamisen kuvailujen on tässä tulkittu viittaavaan samaan käsitykseen: viestinnän osapuolet joko mieltävät viestintänsä esiintymiseksi tai eivät.

Esimerkki 20 Tutkija: *Miten sitten... Toi kuulostaa niinku laajalta määritelmältä, et kaikki vuorovaikuttaminen ja näin, niin, onks mahdollista rajata sun mielestä tilanteita joissa on esiintymistä ja joissa ei ole?*

Kouluttaja 3: [pitkä tauko] *No ehkä siinä mielessä, että henkilö ei koe esiintyvänsä. Niin voidaan rajata. -- Ehkä semmosessa tilanteissa missä ei koe esiintyvänsä niin vois ajatella että ei ole esiintymistä. Et se ehkä on kumminkin semmonen asia mikä pitää jonkun kokea olevan olemassa se esiintyminen, että se tapahtuu, tai se voidaan määritellä sellaseks - -*

Tutkija: *Että sillan se sit niinkun on esiintymistä jos se koetaan...?*

Kouluttaja 3: *Niin jos joku kokee, joku leidi vaikka kokis että tää on nyt tosi tiukka esiintymisen paikka et miten mä sanon tän asian tai jotenki et nyt mä niinku esiinnyn. Tai sit et jos ajattelee et tää on jotenki niinkun vaan meidän välinen jotenki semmonen meidän vuorovaikutukseen liittyvä, meidän molempien jaettu, eikä kummankaan esiintymistilanne, niin sit se ei ehkä oo.*

Yksilön kokemukseen viestintätilanteesta esiintymisenä voidaan liittää *esiintymisjännityksen* kokemus (esimerkit 21 ja 22). Pörhölä (1995, 9) on todennut, että yksilön kokemus keskinäisviestintätilanteissa on yleensä huomattavan erilainen yleisöpuhetilanteisiin verrattuna. Myös Valo (1995, 73) huomauttaa, että yksilö voi kokea esimerkiksi puheenvuoron ryhmässä esiintymisenä.

Esimerkki 21 Kouluttaja 6: *Mutta tietysti semmonen perinteinen, et aatellaan et se estradiesiintyminen ja tämmönen, mut mä oon kyl aina ollu vähän sitä mieltä, et se on vaan yks sarka. Mut se on tietysti jos aatellaan jonku esiintymisjännityksen kannalta, niin se on tietysi aika usein se, minkä ihmiset mieltää esiintymiseksi.*

Tutkija: *Et jos jännittää?*

Kouluttaja 6: *Niin. Niin se on se estradiesiintyminen tai se voi olla joku jännittävä neuvottelu tai joku tämmönenki.*

Esimerkki 22 Kouluttaja 2: *Jos joku jännittää kovasti tän tyyppisiä tilanteita [palaveritilanteita], niin hänhän voi mieltää sen esiintymistilanteeksi vaikka se toinen siinä vieressä ei ajattelis sitä esiintymisenä. Et siinä mielessä se mitä sä toit esiin tossa aikasemmin, että onks se sit et jos ihminen itse kokee sen tilanteen esiintymisenä, oisko se sit yks määrittävä tekijä, niin varmasti. Mutta se voi olla se ihminen itse tai sit se voi olla se yleisö tai se kuulija.*

Kuten kouluttaja 2 tuo esiin, kuka tahansa viestinnän osapuolista voi kokea viestinnän esiintymisenä (esimerkki 22). Haastatteluissa pohdittiinkin, toteutuuko esiintyminen silloinkin, kun viestinnän yksi osapuoli kokee jonkun toisen osapuolen esiintyvän, vaikka toinen osapuoli ei itse kokisikaan esiintyvänsä. Kouluttajien käsitykset erosivat tässä toisistaan. *Toisen osapuolen kokemuksen* nähtiin riittävän esiintymisen toteutumiseen (esimerkit 23), ja toisaalta taas päädyttiin siihen, että *esiintyjällä itselläänkin tulee olla kokemus esiintymisestä* ennen kuin esiintymisen voidaan katsoa toteutuvan (esimerkki 24). Esiintymisen ehdotettiin myös toteutuvan vasta silloin, jos *kaikki paikallaolijat* mieltävät viestinnän esiintymiseksi (esimerkki 25). Tällöin esiintymisen kokeminen olisi aina jaettava.

Esimerkki 23 Kouluttaja 1: *Kuuntelijalle sinä esiinnyt myös silloin kuin sinä et sitä tiedosta, jos hän jostain syystä mittaa sun uskottavuutta tai vaikuttajuutta tarkemmin - - Et jos hänellä [kuulijalla] on herkemmat korvat, niin sä oot esillä. Vaikka sä et tiedostaikaan. Eli silloin sun esiintymistaitoa arvioidaan...*

Tutkija: *Et silloin se toinen osapuoli on tiedostava?*

Kouluttaja 1: *Joo.*

Tutkija: *Mut entä sit jos kumpikaan ei...*

Kouluttaja 1: *Jos kumpikaan ei tiedosta.*

Tutkija: *Niin silloin se ei oo esiintymistä?*

Kouluttaja 1: *Ei. Just näin.*

Esimerkki 24 Tutkija: *Riittääks se sit että... tai luuletsä et molemmilla osapuolilla on aina sama kokemus siitä et onks se esiintymistä. Et vaikka tää joka välittää viestiä niin ei koe [esiintyvänsä] ja sit jos sillä toisella on jotenki sellanen tunne?*

Kouluttaja 3: *Joo, sellanen voi olla vaikka työhaastattelutilanne. Et vaikka kokematon työhaastatteluun osallistuja ei reflektoi sitä että miten hän toimii siinä tilanteessa eikä hän koe sitä esiintymistilanteena, et häntä arvioidaan -- Ei tarvii niinku olla sama tulkinta.*

Tutkija: *Ja se on silti esiintymistä?*

Kouluttaja 3: *Aa, onko se silti esiintymistä? Apua... miten filosofista! [nauru] Onko se esiintymistä? Kenen esiintymistä? Onko se esiintymistä? Aa... [tauco] Mm... ehkä mä ajattelen et se on, öö, on esiintymistä. Hetkinen äsken mä sanoin et jos joku ei koe esiintyvänsä niin se ei ole esiintymistä. Joo... vaikee asia. Tähän on jotain analogioitakin varmaan olemassa joista vois oppia jotain. Niinku et... mmm. Ehkä se ei oo.*

Esimerkki 25 Tutkija: *Näeksä sit et jos joku muu vaikka ajattelee, et ku sä teet sitä sun työtä. Jos joku muu ajattelee että toi esiintyy, niin se millon sitä esiintymistä sit todella tapahtuu, niin riippuaks se sit kuitenkin aina siitä et miten se toimija itse sen kokee? Et tekeeks se siitä esiintymistä jos joku...*

Kouluttaja 7: *Jos joku muu ajattelee et toi esiintyy tossa. Hmm... mielenkiintosta. Enpäs oo koskaan ajatellu sitä noin. Tota... ei se kyl mun mielestä tee. Se pitäis jotenki niinku yhteisesti määritellä - - Voisko täs tehdä kompromissin ja määritellä sen sen ryhmän kokemuksen kautta?*

Tutkija: *Ryhmän, joo.*

Kouluttaja 7: *Että... Mä en oo ajatellu yksilöö ku mä en oo yksilöstä niin hirveen kiinnostunu. Mut et jos koko ryhmä rupee miettimään sitä esiintymisen kautta, niin kyl se sitten on esiintymistä.*

Yksilön tai ryhmän kokemus on yksi mahdollinen tapa määrittää, toteutuuko esiintymistä vai ei. Esitystutkijoista Carlson (2007) esittää samankaltaisia ajatuksia (ks. 2.5.1). Näkökulman ongelma lienee kuitenkin se, ettei yksilön kokemuksesta esiintymisestä voida mitata tai yksiselitteisesti määritellä. Mikä olisi siis esiintymisen kokemus? Jos esimerkiksi esiintymiseen perehtynyt tutkija näkee esiintymistä useammissa viestintätilanteissa kuin maallikko, voidaanko hänen sen perusteella katsoa esiintyvän enemmän?

Esiintyminen viestinnän tarkastelunäkökulmana

Pohdinnat esiintymisen jokapäiväisestä luonteesta toivat joissakin keskusteluissa esiin ajatuksen esiintymisestä viestinnän tarkastelunäkökulmana, josta käsin mitä erilaisimpia viestintätilanteita voidaan tarkastella. Tällöin kaikki viestintä ei lähtökohtaisesti ole tai ole olematta esiintymistä, vaan *kaikkea viestintää voitaisiin tarkastella esiintymisenä*, joko tilanteesta käsin tai ulkopuolisena tarkkailijana (esimerkit 26 ja 27).

Esimerkki 26 Kouluttaja 2: *Sit täs on tää et jos se olis vaik paneelitalanne tai muu, et siel on edessä tyyppjä ja aina joku puhuu, muut kuuntelee. Mut sit on vielä muu katselija, on se sitten siinä tilanteessa läsnä oleva yleisö tai tää tapahtuisi vaikka televisiossa. Niin kylhän silloin se kuulijakin muuttuu esiintyjäksi, jos ikään kuin jonkun katse on hänessä. - - Osa voi istua koko palaverin ajan täysin hiljaa, nehän ei välttämättä puhu. Mutta jos sitä joku tarkastelis sitä tilannetta ulkopuolisena...*

Tutkija: *Niin sit se ois esiintymistä?*

Kouluttaja 2: *Niin tai silloin hän vois tarkastella sitä esiintymisen näkökulmasta, et miten nämä ihmiset... Mutta sitä vois ihan yhtä hyvin tarkastella ryhmäviestinnän näkökulmasta. - -*

Tutkija: *Eli onko tarpeen edes määritellä tapahtuuko esiintymistä?*

Kouluttaja 2: *Niin se on sillain ehkä vähän hullu, koska tavallaan voidaan ajatella että ihminen esiintyy aina. Siis tietyllä tavalla, et jos joku haluaa sitä tarkastella siitä näkökulmasta.*

Esimerkki 27 Kouluttaja 2: *Koska joku sitä tilannetta tarkkailee esiintymisen näkökulmasta, niin silloin se tavallaan voidaan ajatella [esiintymisenä] ... Mut ei se poissulje sitä ettei se tilanne silloin vois olla ryhmäviestintää tai jotain muuta.*

Kouluttajien voidaan tulkita tavoittelevan pohdinnoissaan samankaltaista erittelyä Schechnerin (2002) esittämän ajatuksen kanssa: mikä tahansa toiminta tai tilanne voidaan nähdä esiintymisenä (as performance, ks. 2.5.1). Schechner liittää ajatuksen tutkijan näkökulmaan: maallikko ei välttämättä miellä esiintymisen toteutuvan joissakin viestintätilanteissa, mutta esitystutkijan näkökulmasta ne voidaan määrittää esiintymiseksi. Ajatus nousi esiin kouluttajan 6 kanssa käydyssä keskustelussa (esimerkki 28).

Esimerkki 28 Tutkija: *Mut miten sit, et jos se sairaanhoitaja ei ajattele esiintyvänsä...*

Kouluttaja 6: *Ei sen tarvii ajatella esiintyvänsä, sitä hommaa tehdessä. No mä en sairaanhoitajan hommaa niin kauheen tarkkaan tiedä.*

Tutkija: *Mut jos joku ihminen ei ajattele esiintyvänsä, niin voidaanks sitä silloin kutsuu esiintymiseksi? Ja millä perusteella? [nauru]*

Kouluttaja 6: Mm. No... ehkä me voidaan ajatella et me puhutaan esiintymisenä, mut ei niitten tarte ajatella sitä.

Yksilön kokemuksen ja tarkastelunäkökulman ajatuksessa korostuu se, ettei esiintymisen nähdä toteutuvan tai olevan toteutumatta puheaktien tasolla, vaan se toteutuu kokemuksen tai tarkastelun tasolla. Toisaalta minkä tahansa viestinnän ilmiön voitaisiin ajatella toteutuvan ainoastaan kokemuksen tai tarkastelun tasolla, jolloin viestintä itsessään ei lukeutuisi minkään määritellyn käsitteen alle, vaan viestintäilmiön määrittäisi sille annettu merkitys – minkälaisena se koetaan tai nähdään. Jos jonkin viestinnän ilmiön ainoana määrittävänä tekijänä pidettäisiin yksilön kokemusta, eivätkä ulkoiset seikat saisi lainkaan painoarvoa, saattaisi määritelmien tekeminen kuitenkin vaikeutua. Olisiko esimerkiksi perusteltua ajatella, että esiintyminen ei toteutuisi tavanomaisemmassakaan yleisöpuhe-tilanteessa, jos esiintyjä ei mieltäisikään esiintyvänsä?

Yhteenveto kuvauskategoriasta

Esiintymisen toteutumisen kuvauskategoriaan on sisällytetty kouluttajien käsitykset siitä, milloin esiintymistä tapahtuu, ja miten esiintymisen toteutumista voidaan rajata. Esiintyminen nähtiin kouluttajien keskuudessa jokapäiväisenä ilmiönä, jonka toteutumista olisi vaikea rajata tiettyihin esiintymistilanteiksi luokiteltaviin viestintätilanteisiin. Toisaalta kaikkea vuorovaikutusta ei kouluttajien käsitysten mukaan voida pitää esiintymisenä, vaan esimerkiksi vuorovaikutus läheisissä ihmissuhteissa jää esiintymisen ulkopuolelle. Esiintyminen on kouluttajien käsitysten mukaan jaettavissa ”perinteiseen” esiintymiseen – yleisesti esiintymiseksi mielletävään toimintaan tai tilanteisiin – sekä jokapäiväiseen esiintymiseen arkisissakin vuorovaikutustilanteissa. Raja näiden kahden välillä on kuitenkin häilyvä, ja yksi mahdollinen ajattelumalli olisikin esiintymisen toteutuminen arkipäiväisen ja virallisen esiintymisen jatkumona. Huomio esiintymisen toteutumisesta voidaan kouluttajien käsitysten perusteella siirtää myös yksilön kokemukseen esiintymisen toteutumisesta sekä viestinnän tarkasteluun esiintymisenä. Tällöin esiintymisen nähdään toteutuvan vain, jos joku viestinnän osapuolista kokee esiintymistä tapahtuvan, tai jos joku tarkastelee viestintää esiintymisenä.

4.2 Esiintymisen normatiivinen luonne

Kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa esiintymiseen liitettiin merkittävän paljon piirteitä, joita voidaan pitää lähtökohdiltaan normatiivisina. Esiintymisen normatiivisella luonteella ei tässä viitata siihen, että esiintyminen itsessään olisi normittavaa ja ohjeita antavaa, vaan ajatukseen esiintymisessä läsnä olevasta eräänlaisesta normatiivisesta tarkastelusta. Esiintymisen normatiivisen luonteen kuvauskategoriaan on sijoitettu kouluttajien käsitykset esiintymisen laadusta, esiintymiseen liittyvästä arvioinnista sekä esiintymistaidoista.

4.2.1 Hyvä ja huono esiintyminen

Kaikista haastatteluista on löydettävissä useita viittauksia siihen, että on olemassa tarkoituksenmukaista ja vähemmän tarkoituksenmukaista – *parempaa ja huonompaa esiintymistä* (esimerkit 29, 30 ja 31). Hyvään tai huonoon esiintymiseen liittyvät ilmaisut esiintyivät kouluttajien puheessa useimmiten ilman, että keskustelun aiheena olisi varsinaisesti ollut esiintymisen paremmuus tai huonommuus.

Esimerkki 29 Kouluttaja 5: *Tilanteeseen heittäytyminen ja sen kohderyhmän mukaan eläminen ja se vuoropuhelu tekee siitä sen parhaan mahdollisen esiintymisen.*

Esimerkki 30 Kouluttaja 3: *Jos joku esiintyis niin et se oma huomio kohdentuu oman toiminnan säätelyyn niin paljon että se suhteen rakentaminen kärsii, kontaktia ei synny kunnolla. Niin silloin mun mielestä se esiintyminen ei ois niinku hyvää.*

Esimerkki 31 Kouluttaja 7: *Mä oon nähny ihan mielettömän loistavia ja vaikuttavia tilanteita, joissa vois sanoa että ulkoiselta olemukseltaan ja esiintymistaidoiltaan aivan käsittämättömän huono ihminen, siis jos perinteisesti ajattellaan, niin saa aikaseks ihan mielettömiä vaikuttavia asioita.*

Keskusteltaessa esiintymisen paremmuudesta ja huonommuudesta syntyi pohdintoja siitä, kuka määrittelee hyvän ja huonon esiintymisen, ja onko olemassa kontekstista riippumatonta määritelmää hyvälle tai huonolle esiintymiselle. Kouluttajat määrittelivät piirteitä hyvälle (mm. *positiivisuus, kiinnostavuus, vakuuttavuus*) sekä huonolle (mm. *tahtotilattomuus, teatraalisuus, piittaamattomuus, ei kontaktia kuulijoihin*) esiintymiselle, mutta päätyivät pohdinnoissaan kuitenkin siihen, että täysin tilanteesta riippumattomia

määritelmiä hyvälle tai huonolle esiintymiselle ei voida antaa. Kouluttajien käsitysten mukaan esiintymisen paremmuuden tai huonommuuden määrittää *kuulija* (esimerkki 32), *tilanne* tai *kulttuuri* (esimerkki 33).

Esimerkki 32 Tutkija: *Onko mitään, hyvä huono... mittaria, joka sit pätisi kaikkiin esiintymistilanteisiin?*

Kouluttaja 1: *No ehkä se on... tahtotilattomuus ja paljon asiaa.*

Tutkija: *Huono?*

Kouluttaja 1: *Se ois niinku suhteellisen huono. Ja nyt mä taas voin vesittää senkin, koska sit jos se on sellasta informaatiota se sisältö, et se sille kuulijalle, joka on samanlainen asiantuntija, niin ne nippelit on sille oleellista informaatiota. - -*

Tutkija: *Et se on aina kuulijalähtöistä? Se hyvä-huono?*

Kouluttaja 1: *Must huonommuus on sillain kuulijalähtöistä.*

Esimerkki 33 Kouluttaja 5: *Se on hyvin kulttuurilähtöistä ja se on aina myös tilannelähtöistä, kontekstisidonnaista. Et mikä sit on onnistunutta ja mikä ei. Mut et onhan niitä semmosia mittareita mitkä pätee melkein kaikissa tilanteissa. Me taas tullaan siihen, että miten saadaan se viesti parhaiten perille.*

Esiintymisen paremmuuden ja huonommuuden yhteydessä moni kouluttaja toi kuitenkin esiin, ettei hyvä-huono -ajattelu ole heidän mielestään tarkoituksenmukainen lähtökohta esiintymiskoulutuksen kannalta. Huonosta esiintymisestä puhumista kerrottiin vältettävän koulutustilanteessa, koska se antaa *pinnallisen näkemyksen vuorovaikutustilanteesta* (esimerkki 34) eikä *korosta ajatusta yksilön kehittymisestä* (esimerkki 35).

Esimerkki 34 Kouluttaja 3: *Voi olla että... No tietysti voi esiintyä huonosti. Mut se on ehkä... Mä välttelen sitä sanaa [huono] sen takia koska siitä tulee niin pinnallinen näkemys siitä vuorovaikutustilanteesta, jos arvioidaan että joku esiintyy huonosti.*

Esimerkki 35 Kouluttaja 1: *Mut valmentajana mä en koskaan sano et kukaan on huono, koska munhan täytyy uskoa siihen, eikä se oo edes vaikeeta, et kaikki on oikeesti hyviä, ne vaan ei oo viel päässy kukoistaa. Et se lähtökohta siihen yksilön kasvuun.*

Paremmuus ja huonommuus tuntuvat olevan vahvasti läsnä esiintymisen tarkastelussa, vaikka ne nähdäänkin esiintymiskoulutuksen kannalta ongelmallisena näkökulmana. Hyvä-huono -lähtökohta voitaisiin toisaalta nähdä esiintymiselle ominaisena, jopa ilmiötä ja käsitettä määrittävänä piirteenä. Tällöin ajatus paremmuudesta ja huonommuudesta olisi

esiintymisessä aina jollakin tavalla läsnä, mikä kuvastaa esiintymisen normatiivista luonnetta.

4.2.2 Arviointi esiintymisessä

Kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa tuli useaan otteeseen esiin esiintymiseen liittyvä arviointi. Keskusteluista on tulkittavissa, että kouluttajien käsitysten mukaan arviointi on esiintymisessä vahvemmin läsnä kuin monissa muissa viestinnän konteksteissa. Esiintyjän tekoja, eleitä ja ilmeitä *arvioidaan, analysoidaan ja tulkitaan* tarkemmin (esimerkki 36) tai hänen *uskottavuuttaan mitataan* (esimerkki 23). Arviointi on sijoitettu esiintymisen normatiivisen luonteen kuvauskategoriaan, koska esiintymisen arvioinnissa yksilön toimintaa peilataan useimmiten vallitseviin normeihin tai ihanteisiin siitä, miten tulisi esiintyä. Arvioija voi olla myös *esiintyjä itse* (esimerkki 37).

Esimerkki 36 Tutkija: *Niin et se tavallaan se terapiassa oleva henkilö sen terapeutin näkökulmasta jotenki esiintyy?*

Kouluttaja 3: *Niin. Et se voidaan.. Ei varmaan terapeutit ajattele sillä sanalla mut periaattees siinä on jotain analogiaa, koska terapeutti jotenki ulkopuolelta katsoo sitä puhetta ja arvioi ja analysoi. Niin samalla tavalla esiintyjää, kaikkia tekoja mietitään et tällä on joku merkki. Et siinä mun mielestä esiintymistilanne on erilainen vuorovaikutustilanne ku monet muut. - -*

Tutkija: *Onks esiintyminen...*

Kouluttaja 3: *Esiintymisessä on sama. Jos sä välttelet katsekontaktia vaikka se ei ois tietoista, niin sitä tulkitaan. Et sen takia sun pitäis hallita esiintymistilanteessa se katskontaktin säätely. Et sä voit käyttää sitä ilmaisemaan itseäsi silleen et sä tulet ymmärretyksi. Koska siinä tilanteessa se tulkitaan voimakkaamin kuin muissa tilanteissa.*

Tutkija: *Et siihen liittyy tämmönen niinku niiden tekojen semmonen terävöityminen... tai et niitä jotenki tarkkaillaan tai...*

Kouluttaja 3: *Joo.*

Esimerkki 37 Kouluttaja 2: *Niin ja toki yleisöhän myös seuraa esitystä ja yleensä kuuntelevat sisältöä, mutta myös yleensä jollain tasolla tarkastelevat sitä esiintymistä.*

Tutkija: *Miten sit esiintyjä itse?*

Kouluttaja 2: *Niin kyllä varmasti myös joo, että esiintyjä myös itse tarkastelee itseään esiintyjänä. - - Toiveet tai odotukset siitä et miten minä nyt selviän tästä esityksestä tai esiintymisestä, niin saattaa aiheuttaa sen et itsekin tarkkailee itseänsä suurennuslasin kanssa.*

Esiintyminen on viestintää merkityksellisissä tilanteissa

Kouluttajien käsitysten mukaan esiintymistilanteet saavat usein merkityksellisemmän luonteen kuin muut viestintätilanteet. Esiintymistilanteessa välitettävä viesti on usein jollakin tavalla *tärkeä* (esimerkki 38), ja viestintä on *tavoitteellisempaa* kuin muissa viestintätilanteissa (esimerkki 41); jotain halutaan saada aikaiseksi (esimerkit 38 ja 39). Esiintymistilanteeseen liitetään myös enemmän *odotuksia* kuin muihin viestintätilanteisiin (esimerkki 40). Esiintymistilanteiden merkityksellisyys on tässä sijoitettu kuuluvaksi esiintymisen arviointiin, sillä merkitykselliseen tilanteeseen ja esiintyjään liitetyt odotukset kuvastavat ihanteita, joihin verraten esiintymistä arvioidaan (esimerkki 41). Toisaalta ristiriita esiintymisen tavoitteellisuuden ja esiintymisen jokapäiväisen luonteen kanssa tuotiin esiin (esimerkki 42).

- Esimerkki 38 Kouluttaja 1: *Mä ajattelen et se on se esillä olemisen taito sillon kun on tärkeää sanottavaa, ja nyt se avainsana on sillon siellä tärkeässä. Et ku mä tiedostan et mä haluan saada aikaseks jotain. Niin sillon mä esiinnyn.*
- Esimerkki 39 Kouluttaja 7: *Mitä sä haluut saada aikaseks, se on kaiken a ja o. Mitä sä haluut saada aikaseksi sillä, et sä olet esillä joko neuvottelussa tai palaverissa tai estradiesiintymistilanteessa tai myyntitilanteessa.*
- Esimerkki 40 Kouluttaja 3: *Se on vuorovaikutustilanne mihin latautuu odotuksia. Et se niinku nähdään semmosena tär... sillä lailla et se on erilailla ku vaikka, et mennään kokoukseen, sinne ihmiset saattaa mennä silleen et ”no katotaan mitä siel tapahtuu” silleen löysästi.*
- Esimerkki 41 Kouluttaja 3: *Se arviointi ehkä liittyy siihen esiintymistilanteeseen jotenki, että esiintyjään saatetaan sijoittaa jotain semmosia odotuksia tai et tavallaan sen viestinnän pitäis olla jonkunlaista ehkä just sen takia, et ajatellaan et se on tavoitteellista yleensä.*
- Esimerkki 42 Kouluttaja 2: *Jos me ajatellaan et sä esiinnyt kokoajan, niin sillonhan siinä ei voi kokoajan olla jotain tietosesti mietittyä eksaktia tavotetta.*

Esiintymisen ilmeneminen jonain merkityksellisenä, tavallisesta viestinnän virrasta kohoavana toimintana tai tilanteena, voidaan liittää Schechnerin (1985, 2002) käyttäytymisen toisinnon käsitteeseen (ks. 2.5.2). Schechner näkee esiintymisen toisinnettuna käyttäytymisenä, joka on toimijasta irrallaan ja johon liittyy ajatus jostain alkuperäisestä käyttäytymisestä, jota tavoitellaan. Käyttäytymisen toisinto voisi auttaa ymmärtämään esiintymiseen liittyvää arviointia ja sen merkityksellistä luonnetta.

4.2.3 Taitonäkökulma

Esiintymisen tarkastelua puheviestinnän tieteenalalla leimaa vahvasti taitonäkökulma, jossa esiintyminen mielletään ensisijaisesti esiintymistaidoksi (ks. 2.4.3). Taitonäkökulma ei muodostunut kouluttajien haastatteluissa merkittäväksi keskustelun aiheeksi, mutta se nousee haastatteluaineistosta vahvasti esiin esiintymisen määrittelyn yhteydessä. Monet kouluttajat määrittivät esiintymisen lähtökohtaisesti taidoksi (esimerkit 43, 44 ja 45).

Esimerkki 43 Kouluttaja 7: *Mä määrittelen esiintymisen niin, että sen pitää olla... siis se on taito, jota ihmiset käyttää erilaisissa tilanteissa, joskus jopa vuorovaikutustilanteissa. Mut taito saada sanomansa mahdollisimman hyvin... Siis taito tehdä itsensä ymmärretyksi ja taito saada toiset ihmiset kuuntelemaan ja oivaltamaan asioita.*

Esimerkki 44 Kouluttaja 5: *Ehkä aika kapeesti aika pitkään meillä lähestyttiin puheviestintää ja esiintymistä. Et siellä oli sitä kaunolukua, ja runonlausuntaa [nauru] ja tän tyyppistä. Eikä ymmärretty et se on niinku perustaito ihmisellä. Pärjätä erilaisissa tilanteissa toisten ihmisten kanssa.*

Esimerkki 45 Kouluttaja 1: *Et esimerkiks niinku tässä nyt, kukaan ei ajattelis et tää on esiintymistaitoo välttämättä, mut mä ajattelen, että vaik mul on yleisönä vaan sinä ja sit viel mikrofon, niin periaatteessa mä oon esiintymistaitoo hyödyntämässä. Mut mä tiedän et mul on kollegoja jotka eivät ajattele et tää on esiintymistaitoo lainkaan.*

Kouluttajien esiintymisen määrittelemisen lähtökohtaisesti taidoksi liittynee esiintymiskirjallisuuden lisäksi kouluttajan ammatin tuomaan ajatteluun – esiintymistä voidaan kouluttaa taitoja kehittämällä. Taitonäkökulman voidaan katsoa liittyvän esiintymisen normatiiviseen luonteeseen, sillä taitoja voidaan arvioida vallitsevista normeista käsin. Myös Valkonen (2003, 40) on liittänyt taitonäkökulman normatiivisuuteen huomauttaessaan taitojen olevan puheviestinnän alalla jopa liian vahvasti esillä, minkä vuoksi tieteenala saatetaan käsittää liian kapea-alaiseksi puheviestintätaidon normittavaksi tarkasteluksi.

Yhteenveto kuvauskategoriasta

Esiintymisen normatiivisen luonteen kuvauskategoriaan on sisällytetty kouluttajien käsitykset esiintymisen laadusta, esiintymiseen liittyvästä arvioinnista sekä esiintymistaidoista. Kouluttajien puheesta nousi useaan otteeseen esiin parempaa tai huonompaa esiintymistä kuvaavia ilmaisuja. Hyvä-huono -ajattelu tuntui keskustelujen perusteella olevan esiintymisessä vahvasti läsnä, vaikkakaan sitä ei pidetty tarkoituksenmukaisena lähtökohtana esiintymiskoulutuksessa. Kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa nousi esiin myös arviointi yhtenä esiintymistilanteille ominaisena toimintana. Arvioinnin katsottiin olevan esiintymisessä vahvemmin läsnä kuin muissa viestinnän konteksteissa. Tähän liittyi myös ajatus esiintymisestä vuorovaikutuksena merkityksellisissä tilanteissa; esiintymistilanteisiin liittyvät vahvasti tavoitteet ja odotukset, joiden toteutumista arvioidaan. Kouluttajat liittivät myös esiintymistaidot vahvasti esiintymisen käsitteeseen esiintymistä määritellessään. Monissa kouluttajien kuvaamissa esiintymisen määritelmissä esiintyminen nähtiin lähtökohtaisesti taitona.

4.3 Esiintymisen määrittelemätön luonne

Esiintymistä on käsitelty kahdessa aiemmassa kuvauskategoriassa esiintymisen toteutumisen sekä sen saamien normatiivisten piirteiden näkökulmista. Kolmas kuvauskategoria pureutuu haastatteluaineistosta esiin nousseihin esiintymisen käsitteen ominaisuuksiin. Kouluttajien keskuudessa esiintyminen nähtiin pääasiallisesti monin tavoin haastavana käsitteenä sen vaikean määrittelemisen ja sen monien merkitysten vuoksi. Kuvauskategoriaan on sisällytetty kouluttajien käsitykset esiintymisen monista merkityksistä, kouluttajien subjektiivisten näkemysten painottuminen esiintymisen käsitteen määrittelyssä sekä huomiot esiintymiseen liittyvistä määrittelemättömistä osaluista. Huomio on tässä kuvauskategoriassa osittain kohdistettu siihen, *miten* kouluttajat puhuvat esiintymisestä. Niikon (2003, 34) mukaan kielelliset yksiköt ovat fenomenografisessa analyysissä kiinnostavia siitä näkökulmasta, miten ne ilmaisevat yksilön suhdetta tutkittavaan ilmiöön.

4.3.1 Esiintymisen monet merkitykset

Kaikissa kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa nousi esiin esiintymisen käsitteen määrittelyn vaikeus. Useimmat kouluttajat pitivät esiintymisen olemuksen pohdintaa *haastavana keskustelun aiheena* (esimerkki 46), ja he saattoivat jopa *epäillä onnistumistaan haastateltavana* (esimerkit 46 ja 47). Kaikki kouluttajat toivat jossain vaiheessa haastatteluaan esiin, että aihetta tarkasteltiin jostakin heille uudesta näkökulmasta käsin.

Esimerkki 46 Kouluttaja 2: *Kauhee, tulee ihan kauhee olo ku rupee itekki miettii, et mitähän sitä oikeen kouluttaa. Kyllähän siihen sisältyy aika paljon osaluista, et se rajanveto on vaikee tehdä.*

Esimerkki 47 Kouluttaja 3: *En mä osaa vastata näihin, mä puhun niin sekavasti!*

Esimerkki 48 Kouluttaja 4: *Must tuntuu et tästä ei oo sulle mitään hyötyä!* [nauru]

Tutkija: *Onpas!*

Kouluttaja 4: *Ainaki se, et kaikki on vaan semmost* [nauru] *et onks niinku muna vai kana tavallaan?*

Esiintymisen käsite koettiin haastavana muun muassa sanan herättämien *erilaisten mielikuvien* ja siihen liitettyjen *useiden merkitysten* vuoksi. Esiintymiseen käsitteenä

liitetään kouluttajien käsitysten mukaan toisinaan *negatiivisia piirteitä*, jolloin esiintyminen nähdään esimerkiksi *huomionhakuksena esittämisenä* (esimerkki 49) tai *yksilöllisenä suoriutumisena* (esimerkki 50). Kouluttaja 7 kertoi yrittävänsä jopa välttää koko esiintymisen käsitteen käyttöä sen hankaluuden vuoksi (esimerkki 49).

Esimerkki 49 Kouluttaja 7: *Mä jotenki oon niin äärimmäisyyksiin pyrkiny välttämään sitä esiintyminen-termiä kaikessa. Se on nostanu mulla niskavilloja pystyyn ihan hirveen kauan. Niin mun on vaikee arvioida et millon tapahtuu esiintymistä ja millon ei.*

- -

Tutkija: *Toi esiintyminen-termi, niinku just sanoit et sä et siitä pidä, niin onks se semmonen et sen vois sun mielestä heivata?*

Kouluttaja 7: *Mun mielestä sen vois erittäin hyvin, jos joku keksis siihen jonkun muun järkevän. Mä yleensä puhun enemmänkin vaikuttamisesta tai työelämän viestintätaidoista huomattavasti mieluummin kuin esiintymisestä, koska se herättää ihmisissä hirveen kummallisia mielikuvia. Nyt jos me ajatellaan, ihan pikkulapsille hyvinkin kielteisesti et ”älä esiinny siinä”, niin se on mun mielest hankala terminä. Et presentation skills on selkeemmin jotenkin, englannin kielen termi on huomattavasti selkeempi.*

Esimerkki 50 Tutkija: *Miten sit jos ajatellaan esiintymistä niinkun sanana, niin ku sä puhut olemisen muodosta. Niin miten siis esiintymisestä, esiintyminen, mitä siitä tulee mieleen? Kuvaaks se parhaiten sitä mikä sul on mielessä siitä et mitä sä opetat?*

Kouluttaja 3: *No ei ainakaan se miten se, mitä se konnotoi ihmisille varmaan. Se konnotoi semmosta et yksin yleisön edessä, semmosta rasittavaa. Mutta kyl se siinä mielessä, että esiintyä... jos ajattelee sitä et something comes up, jonkun päässä esiintyy joku ajatus ja joku henkilö samalla tavalla sosiaalisessa tilanteessa niinku jotenki nousee ylös ja on esiintymä niinkun jostakin ilmiöstäkin jopa sitten... tai jonkun asian ulostuoja tai jonkun asian puolesta puhuja tai... niin siinä mielessä se on ihan kuvaava. Et se mikä siinä tietysti on vähän niinku semmonen kömpelö ulottuvuus siinä sanassa, et se ei pidä sisällään sitä kuinka keskeistä siinä on se kohtaaminen. Niinku vuorovaikutuksen rakentuminen jotenki.*

Esiintymisen käsitteen useat merkitykset ja sen herättämät erilaiset mielikuvat liittynevät juuri käsitteen laajuuteen. Kuten kouluttaja 7 toi esiin, englannin kielen presentation tai public speaking rajautuvat selkeämmin kuvaamaan yleisöpuhetta kuin suomen kielen esiintyminen (esimerkki 49). Kouluttaja 3 toi esiin, että esiintymisen käsite ei pidä sisällään *vuorovaikutuksen rakentumista, kohtaamisen merkitystä* (esimerkki 50). Aihe nousi esiin myös muutamissa muissa kommentteissa, joissa kouluttajat puheessaan ikään

kuin erottivat esiintyminen vuorovaikutuksesta. Esimerkeistä 9 ja 43 on tulkittavissa, että kouluttajat sijoittavat esiintymisen vuorovaikutuksen käsitteen ulkopuolelle, mikä kertoo hyvin erilaisista käsitteen tulkinnoista.

Esiintyminen viestinnän ja taiteen käsitteenä

Suomen kielen esiintymisen käsitteen monet merkitykset pitävät sisällään sekä taiteellisen esiintymisen että esiintymisen puheviestinnän ilmiönä. Tätä voidaan pitää yhtenä käsitteen laajuutta kuvaavana piirteenä. Onkin mielenkiintoista pohtia, mitkä tekijät ovat esiintymiselle ominaisia juuri puheviestinnän käsitteenä. Eroja ja yhtäläisyyksiä esiintymisestä taiteen ja puheviestinnän käsitteenä nousi esiin osassa haastatteluja.

Kouluttajien puheen perusteella pyrkimys **suoraan vuorovaikutukseen** erottaisi viestinnän alan esiintymisnäkömyksen taiteellisesta esiintymisestä. Viestinnän ilmiönä esiintymisessä korostuu kouluttajien käsitysten mukaan suora *kommunikaatio* (esimerkki 51) ja *kohtaamisen aitous* (esimerkki 52) taiteelliseen esiintymiseen verrattuna.

Esimerkki 51 Tutkija: *Miten sä ajattelet, että jos nyt kuitenkin se on tää esiintyminen se termi, niin mikä on se viestinnän mauste siihen? Mikä sen erottaa...*

Kouluttaja 7: *Taiteesta.*

Tutkija: *Niin, muusta esiintymisestä.*

Kouluttaja 7: *Joo, musta toi on hirmu hyvä ja mä oikeesti toivon et sä pääset sen määrittelemään jotenki tossa omassa työssäsi. Koska nämä menee niin solmuun ja muutama näyttelijäystäväni on silleen et ”ja millä kompetenssilla sä sit opetat sitä esiintymistä?” Ku se on niin se estradi ja erilaiset keinot käytössä ja niin pois päin. Mutta musta viestinnän mauste on nimenomaan se viestintä. Se on nimenomaan se kommunikaatio.*

Esimerkki 52 Kouluttaja 3: *Sellanen esiintymisen lajihan voi olla hirveen hyvin käytössä jossakin sellasessa työmuodossa niinku vaikka teatteri-ilmaisussa missä periaatteessa sellasta kontaktia ei lähetä rakentamaan vaan tuotetaan jotain roolia tai tilannetta. Jossa ei tavoitella tällasta niinkun aitoa kohtaamista.*

Tutkija: *Näätsä et tän aidon kohtaamisen tavoittelu on jotenkin tällänen viestinnän esiintymiskäsitykselle ominainen ...?*

Kouluttaja 3: *Mä nään niin joo. Että tavallaan taiteellisessa kohtaamisessa tavoitellaan ehkä jonkunlaista toisellaista tasoa siinä kontaktissa. Ja sit taas se mitä viestintä tutkii niin tutkii arkipäiväisiä niinku vuorovaikutussuhteita ja ehkä jotenki meidän kiinnostuksen kohteena on mun mielestä semmonen, mitä oikeasti ihmisten välillä tapahtuu.*

Haastatteluaineiston perusteella myös **puheen sisällön muotoilu** nousee yhdeksi viestinnän alan esiintymisen käsitettä määrittäväksi tekijäksi verrattuna taiteelliseen kontekstiin. Viestinnän alalla esiintymiseen liitetään kuuluvaksi muun muassa *puheen jäsentely, argumentointi ja havainnollistaminen* (esimerkit 53 ja 54) kun taas taiteen kontekstissa esiintymisessä korostuvat esiintymisen ”ulkoiset” piirteet, kuten *kehonkieli ja ilmaisullisuus* (esimerkit 54 ja 55). Puheen sisällön jäsentelyn tarkoituksena on viestinnällisessä lähestymistavassa mahdollisimman suoraviivaisesti palvella *viestin perille menoa ja tavoitteiden saavuttamista* (esimerkki 55).

Esimerkki 53 Kouluttaja 6: *Niin kyllä siellä se esiintyminen, puheviestinnän varjon alla, niin on se sisältöpuoli ja sen hallinta, et sä osaat jäsennellä ja viestiä asioita, sä tiedät tavoittees mihin sä pyrit. Niin se on jotain eri kuin mitä näyttelijä tekee.*

Esimerkki 54 Kouluttaja 2: *Aika moni saattaa mieltää sen esiintymisen et se on vaan se... miten sä seisot siellä, miten sä pidät käsiä, miten sun ryhti on, ilmeet, hymy ja äänenkäyttö. Ja ehkä joku puheen sujuvuus ja tällaset tekijät. Mutta ei välttämättä se varsinainen sisällöllinen: argumentit ja esimerkit ja tarinat ja rakenne ja tämmöset tekijät... Joko sen mieltää vaan et se on se ulkoinen, se miten se kehonkieli ja muu, tai sit se esitysmateriaali. Et ehkä tää voi olla sellanen et jos ajatellaan teatterimaaailmaa vertauksena, niin eihän sitä näyttelijää arvioida muun kuin sen, et mitä hän on... ku eihän se näyttelijä voi vaikuttaa siihen käsikirjotukseen.*

Esimerkki 55 Kouluttaja 5: *Mä luulen, et näyttelijät lähtee vahvasti sieltä persoonan kautta, se ilmaisutaidollisuus lähtee sieltä ilmaisun kautta. Kun taas puheviestinnän näkökulma on paljon pragmaattisempi, et kannattaisko toi sanoo näin tai noin, et miten ihmiset ymmärtää sen paremmin. Et toki ne ilmaisuasiat on siellä mukana, mut et se ei lähe sieltä.*

Kouluttajat tekivät myös huomioita **esiintyjän rooliin** liittyen verrattaessa esiintymisen saamia merkityksiä viestinnällisessä ja taiteellisessa lähestymistavassa. Viestinnän alalla esiintymisessä korostuu ”omana itsenään” esiintyminen, kun taas taiteellisessa kontekstissa esiintyminen nähdään vahvemmin roolin ottamisena (esimerkit 56 ja 57).

Esimerkki 56 Kouluttaja 6: *Sähän voi teatterissa esittää vaikka mitä hirmumurhaajaa tai agitaattoria. Mut sä et oo vastuussa siitä sen jälkeen ku sä sen teatterin oven suljet, mitä sä oot siel sanonu. Kukaan ei tuu sanoo et sä agitoit tässä, vaan se on se näytelmä. Mut ku tää työelämässä vaikuttaa. Et sä voi sanoo et joo se oli vaan siel neuvottelussa, en mä nyt enää tätä mieltä oo. Eli siinä on mun mielestä yks olennainen ero.*

Esimerkki 57 Kouluttaja 5: *Enkä väitä sitäkään etteikö me työelämässä joskus jouduttais ottaa vähän jotain roolia. Mut et se ei oo kuitenkaan mistään näytelmästä se rooli, vaan että sä kuitenkin oot omana ittenäs esimiehenä.*

Huolimatta esiintymisen käsitteen merkitysten eroista viestinnän ja taiteen alalla, samat peruselementit näyttäisivät kouluttajien käsitysten mukaan olevan läsnä esiintymisen piirteissä niin viestinnällisistä kuin taiteellisistakin lähtökohdista määriteltynä. Kouluttajat kuvailivatkin **taiteellisen ja viestinnällisen esiintymisnäkömyksen välisiä yhtäläisyyksiä**. Heidän käsitystensä mukaan yksilöt käyttävät *samoja keinoja erilaisten vaikutelmien välittämiseen* niin jokapäiväisessä kuin taiteellisessakin esiintymisessä (esimerkki 59). Lisäksi taide-esityksen ja esimerkiksi tieteellisen puheenvuoron katsottiin voivan tuottaa *yhtäläisiä elämyksiä* (esimerkki 60).

Esimerkki 58 Kouluttaja 1: *Se viestintä-sana on eriytetty nyt siitä teatterimetodiikasta, vaik ne toimii saman asian kanssa mun mielestä.*

Esimerkki 59 Kouluttaja 5: *Tietyt samat elementit millä viestitään ja suurin osa, esimerkiks jos ajatellaan että näytelmässä joku esittää vakuuttavaa johtajaa, niin kyllähän sillä on täysin ne samat keinot, kun mitä oikeassa elämässäkin johtaja sit pyrkii kenties itselleen hakemaan jossain tilanteessa. Et ihan samantyyppiset nää stereotypiat toimii kyllä.*

Esimerkki 60 Kouluttaja 3: *Kyllähän parhaimmillaan joku vaikka erittäin hyvä tieteellinen puheenvuoro voi olla samalla tavalla iso elämys ku vaikka voimakas taide-elämys on. Tai niinku jotenki ne voi herättää samanlaisia oivaltavia sisäistäviä jotenki semmosia sisäistyksiä jotenki. Ettei ne välttämättä hirveen kaukana oo.*

Suomenkielisellä käsitteellä esiintyminen on monia merkityksiä, mistä johtuen käsitteen määrittely on haastavaa. Siihen liitetään hyvin erilaisia ja jopa kielteisiä mielikuvia. Käsitteen ollessa sama niin viestinnän tieteenalalla kuin taiteessakin on käsitteellä kuitenkin kouluttajien näkemysten perusteella erilainen merkitys taiteessa ja viestinnässä. Käsitteen yhteys taiteeseen on huomionarvoinen esitystutkimuksen performance-käsitteen kannalta, sillä esiintymisen tavoin performance-käsitteellä viitataan sekä taiteelliseen että viestinnälliseen lähestymistapaan.

4.3.2 Määrittelyn henkilökohtaisuus

Esiintymisen käsitteen määrittelemätöntä luonnetta kuvaa hyvin se, että esiintymisen käsitteen määrittelyissä korostuivat vahvasti kouluttajien henkilökohtaiset näkemykset. Esiintymisen määrittelyssä ei nojattu kirjallisuuteen, tutkimukseen, yleisiin näkemyksiin tai omaan oppineisuuteen, vaan kouluttajat määrittelivät esiintymisen pääosin omasta subjektiivisesta näkemyksestään käsin. Kouluttajat myös itse korostivat *esiintymiselle*

antamiensa määritelmien subjektiivisuutta (esimerkit 61, 62, 69, 3 ja 15). Omat henkilökohtaiset näkemykset esiintymisen toteutumisesta *erotettiin yleisistä näkemyksistä* (esimerkit 63), *virallisista näkemyksistä* (esimerkki 64) *maallikoiden näkemyksistä* (esimerkki 10), *kollegoiden näkemyksistä* (esimerkki 45) sekä *esiintymiskoulutuksessa vallitsevista näkemyksistä* (esimerkki 1)

Esimerkki 61 Kouluttaja 1: *Mä oon ite päättäny jo sillon [vuosiluku], millon mä menin [yritys], että mulle tää sana on isompi. Et mä en niinku harjaannuta ketään pitämään vain jotain esitystä.*

Esimerkki 62 Kouluttaja 7: *Mut mä määrittelen... Ja tää on nyt ihan mun subjektiivinen määritelmä...*

Esimerkki 63 Kouluttaja 6: *Mut esimerkiks neuvottelupuheenvuorojen pitäminen ihmisille. Ja ekstempore-tilanteen ottaminen haltuun. No se ei oo suoraa esiintymistä, mut nää kaikkihan menee niinku näin.*

Tutkija: *Mitä se sit on jos se ei oo esiintymistä?*

Kouluttaja 6: *Niin siis se on mun näkökulman mukaan, mut jotkuthan ei pidä sitä esiintymistilanteena, et se on sen neuvottelutilanteen vuorovaikutuksen hallinta.*

Esimerkki 64 Tutkija: *Kattaaks esiintyminen sun mielestä neuvottelun ja puheenvuorot ja muut? Vai voiks ajatella et mul on tässä esiintyminen ja tässä on sit neuvottelemine.*

Kouluttaja 6: *Nyt sä haet mun näkemyksiä ja kokemuksia? Koska mä tiedän että viralliset määritelmät tekee vähän...*

Tutkija: *Unohdetaan viralliset määritelmät.*

Kouluttaja 6: *Joo.*

Käsitysten subjektiivisuus korostui eritoten esiintymisen laajan hahmottamisen yhteydessä. Kouluttajat eivät pitäneet ajatusta esiintymisen jokapäiväisestä luonteesta yleisenä tapana ymmärtää esiintymisen toteutuminen. Keskusteluissa korostui ajatus, että esiintymisen ymmärtäminen jokapäiväisenä ihmiselle luonnollisena toimintana vaatii *laajan näkökulman esiintymiseen* (esimerkit 14 ja 65), joka on *ominainen vain harvoille henkilöille tai vain kouluttajalle itselleen* (esimerkit 66 ja 67).

Esimerkki 65 Kouluttaja 6: *Et jos jompikumpi pitäis sanoo, et neuvottelu vai esiintyminen, kumpi on toisen yläpuolella, laajempi käsite, niin ehkä mä sanoisin sen esiintymisen. Mut sillon pitää kyl ymmärtää esiintyminen laajana käsitteenä. Et sit jos ajatellaan vaan tän tyyppistä [kapea näkökulma] niin eihän se siihen istu*

Esimerkki 66 Kouluttaja 5: *Mut sit jos lähetään siitä et miten mä määrittelen esiintymisen aina esiintymisvalmennuksissakin, et se on sitä viestin perille menoa. Et miten minä esitän jossakin tilanteessa jonkun oman pääkopan sisällä olevan asian sille toiselle henkilölle, niin silloin se kotona viestiminenkin on esiintymistä. Mutta.. se nyt riippuu sit miten asioita halutaan rajata.*

Tutkija: *Mut voiko ajatella et laajin määritelmä on se et se [esiintyminen] on niinku kaikessa..*

Kouluttaja 5: *Kyllä, kaikissa. Kaikissa viestintätilanteissa missä on puheviestinnästä kysymys, on kysymys myös esiintymisestä. Eli miten minä esitän asioita eri yhteyksissä, et jos tosi laajasti ajatellaan näinhän se on. Mut yleensä kai halutaan määritellä et on enempi jossain työtilanteessa tai jossain yhdistystoiminnassa tai tän tyyppisessä, ikään kuin joku ulkopuolinen kohderyhmä.*

Esimerkki 67 Kouluttaja 6: *Et yleensä alkutilanne on et ne [koulutettavat] kattoo näin [kapeasti] sitä [esiintymistä], jokunen voi vähän jo näin [laajemmin]. Mut mun mielest niinku on päästy aika hyvin tavoitteeseen jos se käsite on laajentunu heille. Ja se on usein mun tavoitteena.*

Esiintymisen määrittely näytti kouluttajien käsitysten mukaan olevan jokaisen kouluttajan itsensä tehtävä. Kirjallisuus ei ollut tarjonnut apua esiintymisen olemuksen pohdintaan (esimerkki 68), eikä toisaalta käsitteen määrittelystä ole puhuttu myöskään *kollegoiden* kanssa, vaan jokainen ”mietti mielessään” (esimerkki 69). Esiintyminen vaikutti kouluttajien puheessa ikään kuin omaa elämäänsä elävältä käsitteeltä, johon on vaikea saada otetta; *alalla vallitsevista näkemyksistäkin oltiin epävarmoja* (esimerkki 70).

Esimerkki 68 Tutkija: *Et siit [esiintymisestä] on aika paljon semmosia oppikirjoja ja semmosia yks kaks kolme kohdat, mut semmosta varsinaista teoriaa on aika vaikee löytää.*

Kouluttaja 7: *No sepä se! Ja jos sul on hyvä lähdeviitteistö niin pliis, niin nopeesti ku vaan [nauru] jaa sitä. Koska me... nyt tää menee sivuraitelille, mut me [kollegan nimi] ja [kollegan nimi] kanssa istuttiin justinsa alas ja puhuttiin siitä et meidän pitäis päivittää niinku kaikki viimesimmät. Mä ajattelin et mun pitää [nimi] soittaa ja mä oon soittanut, ja [nimi] on vaan et ”mä en oo mikään tietotoimisto, katso netistä”. Mut niitä on ihan pirun vaikee löytää! Et pliis kaikki lähteet otetaan vastaan!*

Esimerkki 69 Kouluttaja 4: *Kyl mä luulen et kaikki esiintymiskouluttajat on näit niinku mielessään miettiny, koska... Niinku sä sanoit eihän siit oo olemassa mitään semmosii yksiselitteisii teorioita. Et kyl mullakin välil on semmonen olo, et kuka mä oon kouluttamaan? Koska ne on aika pitkälti vaan semmosii mun mielipiteitä ja semmost mun mielest yleistä.*

Esimerkki 70 Kouluttaja 3: *Mua kiinnostaa et onks sulla itelläs ku sä oot haastatellu, niin sellanen mielkuva et toi vuorovaikutteinen tulkinta siit esiintymisestä on valloillaan meijän alalla ja ihmiset näkee sen niin?*

4.3.3 Esiintymisen harmaa alue

Kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa nousi useaan otteeseen esiin nimeämättömiä ja jopa mystisiä aihealueita, joita esiintymiseen liitetään. Esiintymisessä katsottiin vaikuttavan monia sellaisiakin tekijöitä, joita *oppikirjat eivät määrittele* (esimerkki 71). Esiintymisen mystisiä osatekijöitä verrattiin muun muassa *henkimaailmaan* (esimerkki 72) sekä *taikuuteen* (esimerkki 73). Esiintymiseen liittyvät epämääräiset tekijät tuntuvat keskustelujen perusteella olevan vahvasti läsnä esiintymisessä niiden määrittelemättömästä luonteestaan huolimatta.

Esimerkki 71 Kouluttaja 2: *Eikä välttämättä tää [loistava] esiintyjä oo esiintynyt ihan ns. täydellisesti. Et joku osa-alue, äänenkäyttö tai puheenvuoron rakenne tai joku tämmönen tekijä ei välttämättä oo ollukaan siellä ihan niin sanotusti oppikirjan mukaan. Siellä on muuta, siel on painottunu... ja mikä se sitten on, niin... se onki aika jännä.*

Esimerkki 72 Kouluttaja 1: *Ja nääkin kuulostaa enemmän melkein henkimaailman asioilta ku varsinaisilta koulutettavilta asioilta, mut... et jos se henkilö ite on asiansa tai sen tahtotilansa kanssa semmonen, että siinä on haluja ja tahtoja, ja sen lisäksi vähän aukkoja. Siis et se ei oo ihan ehdoton se sen juttu pelkästään. Vaan siel on vähän vaillinaisuuksia. Niin se voi olla se syy, miks hän on loistava esiintyjä.*

Esimerkki 73 Kouluttaja 4: *Toisil vaan on semmonen... magic. Siin jutussa. Et se vaan niinku lähtee niistä. Eikä, ja vaikka toiset osais niinku teoriassa, vaikka ne kuinka hyvin vetäis sen rakenteen ja aktivoi, niin toisissa on vaan enemmän sitä koulutuksellista vetovoimaa [kouluttaja esiintyjänä] ku toisissa.*

Tutkija: *Ja se on niinku esiintymis...*

Kouluttaja 4: *Se on niinku esiintyjän karisma.*

Karisman käsite nousikin esiin muutamissa käydyissä keskusteluissa. *Karisman kuvailu ja määrittely tuntuivat vaikeilta*, vaikka sen nähtiinkin liittyvän esiintymiseen vahvasti (esimerkki 74). Karisman katsottiin voivan ”*purkaa*” osataidoiksi, mutta toisaalta kokemus karismasta nähtiin todellisena (esimerkki 75). Karisman kuvattiin olevan puheviestinnän tieteenalalla eräänlainen ”*peikko*” (esimerkki 76), ja käsitteen kuvattiin myös *mystifioivan* koko esiintymisen aihealuetta (esimerkki 77).

- Esimerkki 74 Kouluttaja 4: *Nehän on esiintymisteknisii juttuja. Mut siin on myös sit se esiintyjän karisma...*
 Tutkija: *Joka on sit semmonen vähän harmaampi alue, et mitä se on...*
 Kouluttaja 4: *Se on semmonen vähän harmaampi alue et miten sä määrittelet sen, koska tota... Ei siihen oo m... Se on hirveen mielenkiinnost se et ku ihmisii tapaa palavereissa. Niin. Jotkut on [tauko] vakuuttavampia kun toiset.*
- Esimerkki 75 Kouluttaja 1: [nimi] *sitä aikanaan sanoi et karismakin on kimppu taitavuutta, et se karisma syntyy siitä. Ja kyllä mä oon aikalailla samoilla linjoilla siitä et karismaattisuutta voi kasvattaa osaamistaitoja kasvattamalla. Mut kyl kai semmonen kokemus, joka koetaan karismaks, niin kyl semmonen on aina olemassa.*
- Esimerkki 76 Kouluttaja 2: *Joskushan... Semmonen kauhee sana ku karisma, mistä puhutaan että oli karismaattinen esiintyjä.*
 Tutkija: *Miks se on kauhee sana?*
 Kouluttaja 2: *Öh [nauru] tai no... No puheviestintätieteessä se voi olla tämmönen peikko tai tämmönen mitä ei... Voidaan sanoa et jollakin on karismaa ja toisella ei. Et ehkä puheviestintätieteessä tätä sanaa ei mielellään niellä.*
- Esimerkki 77 Kouluttaja 7: *Mun mielestä se ehkä jopa sit mystifioi juuri tätä esiintymistä et kaikkien pitäisi olla kauheen karismaattisia. Sil on niin monta eri kaikua... -- Mun mielest koko karismasta puhuminen, kun se on niin abstraktia ja määrittelemätöntä, niin mun mielestä se on tästä näkövinkkelistä aika humpuukia.*

Esiintymisen harmaan alueen voidaan nähdä kuvaavan esiintymisen käsitteen määrittelemätöntä luonnetta. Isotalus (1995, 91) on niin ikään tehnyt huomion esiintymiseen liitettävistä epämääräisistä käsitteistä kuten karisma. Hänen mukaansa epämääräiset käsitteet vaikeuttavat hyvän esiintymistaidon erittelyä ja opettamista, koska niiden näkökulmasta hyvää esiintymistä ei nähdä pelkästään taitona, vaan se liitetään vahvasti esiintyjän persoonallisuuteen. Taitotutkimuksessa epämääräiset käsitteet voivat olla haastavia, mutta esiintymisen olemuksen tarkastelussa niiden liittymistä ilmiöön on vaikea jättää huomiotta. Esiintymisen määrittelemättömän luonteen kuvauskategoriasta katsottuna esiintymisen käsitteessä tai ilmiössä itsessään voitaisiinkin nähdä olevan sellaisia piirteitä, jotka ovat olemukseltaan persoonallisuuteen liitettäviä ja siten tarkkaa määrittelemistä vastustavia.

Yhteenveto kuvauskategoriasta

Esiintymisen määrittelemättömän luonteen kuvauskategoriaan on sisällytetty kouluttajien käsitykset esiintymisen saamista monista merkityksistä, kouluttajien subjektiivisten näkemysten painottuminen esiintymisen käsitteen määrittelyssä sekä huomiot esiintymiseen liittyvistä määrittelyä vastustavista osa-alueista. Kouluttajien mielestä esiintymisen määritteleminen tuntui haastavalta, sillä käsite itsessään pitää sisällään niin monia merkityksiä, minkä lisäksi siihen saatetaan liittää jopa negatiivisia mielikuvia. Haastatteluissa pohdittiin myös eroja ja yhtäläisyyksiä esiintymisessä taiteen ja viestinnän näkökulmista. Kouluttajien puheessa korostuivat henkilökohtaiset näkemykset erityisesti silloin, kun he määrittelivät esiintymisen käsitettä. Kouluttajat eivät nojanneet yleisiin näkemyksiin, puheviestinnän tieteenalan määritelmiin tai kirjallisuuteen esiintymistä määritellessään, vaan korostivat määritelmän olevan heidän subjektiivinen näkemyksensä. Esiintymisen käsitteen määrittely tuntuikin olevan jokaisen kouluttajan itsensä tehtävä. Esiintymisen määrittelemättömään luonteeseen liittyy myös kouluttajien puheessa esiintulleet nimeämättömät ja jopa mystiset aihealueet, jotka kouluttajien käsitysten mukaan ovat esiintymisessä läsnä. Esiintymisessä katsottiin vaikuttavan myös sellaisia tekijöitä, joita ei esiintymisen oppikirjoissa ole määritelty. Tässä yhteydessä tuotiin esiin myös karisman käsite.

5 Pohdinta

5.1 Johtopäätökset

Tässä työssä on tarkasteltu esiintymisen olemusta puheviestinnän tieteenalan ja esitystutkimuksen kirjallisuuden sekä suomalaisten esiintymiskouluttajien käsitysten pohjalta. Sekä tutkimuksen teoreettisen että empiirisen osion perusteella esiintymistä voidaan puheviestinnän alalla tarkastella ainakin viestintätilanteena, viestijöiden toimintana, yksilön viestinnällisenä kokemuksena sekä viestinnän tarkastelunäkökulmana. Esiintyminen näyttäisi olevan jotakin vahvasti koettua, jännitettyä, tarkkailtua ja arvioitua, ja se tuntuisi korostuvan merkityksellisissä tilanteissa. Toisaalta esiintyminen nähdään osana jokapäiväistä vuorovaikutustamme. Esiintymisen käsitteen määrittely vaikuttaakin tämän työn perusteella haastavalta tehtävältä, eikä esiintymisen toteutumiselle ole ehkä mahdollistakaan antaa yksiselitteisiä ehtoja. Suomenkielinen esiintymisen käsite on merkityksiltään laajempi kuin englanninkieliset käsitteet public speaking ja presentation, minkä vuoksi ilmiön tarkastelu juuri suomenkielisen käsitteen näkökulmasta on oleellista. Kirjallisuuskatsauksen perusteella esiintymistä ei ole tutkittu teoreettisesti tai käsitteellisesti suomalaisessa puheviestinnässä, vaan se on useimmiten liitetty johonkin empiiriseen kontekstiin, taitotutkimukseen tai esiintymisjännityksen tutkimukseen.

5.1.1 Suppea ja laaja näkökulma esiintymisen tarkasteluun

Syvähaastatteluaineiston perusteella yleisöpuhetilanteita laajempi näkemys esiintymisestä korostui kouluttajien käsityksissä. Kaikki kouluttajat yhtä lukuun ottamatta määrittelivät esiintymisen lähtökohtaisesti laajana käsitteenä kattaen arkipäiväisiäkin vuorovaikutustilanteita. Kirjallisuuskatsauksen perusteella suurin osa suomalaisesta esiintymisen tutkimuksesta kuitenkin rajaa esiintymisen toteutumaan vain tietyissä selkeästi tunnistettavissa puhe-esitystilanteissa. Sekä kirjallisuuskatsauksen että haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että esiintymisen toteutumisen tarkastelussa voidaan erottaa suppeampi ja laajempi näkökulma.

Esiintymisen **suppealla näkökulmalla** viitataan tässä näkökulmaan, jossa esiintyminen rajataan tiettyihin yleisimmin esiintymiseksi määriteltäviin tilanteisiin tai toimintaan. Haastatteluissa kouluttajat viittasivat tähän termeillä *perinteinen esiintyminen*,

estradiesiintyminen sekä *virallinen esiintyminen*, kun taas suomalaisessa puheviestinnän alan tutkimuskirjallisuudessa perinteiseen esiintymiseen viitataan yleisesti termillä esiintyminen, eikä perinteistä tai virallista esiintymistä ole erotettu arkielämän esiintymisestä. Suppeassa määritelmässä esiintyminen nähdään rajoittuvaksi tilanteisiin, joille on ominaista muun muassa yksi esiintyjä ja useampi kuulija, esiintyjän vastuu puhumisesta ja puheen valmistelu etukäteen. Suppea näkökulma on kirjallisuuskatsauksen perusteella korostunut suomalaisessa puheviestinnän tutkimuksessa ja opetuksessa. Sen voidaan myös katsoa olevan vahvasti sidoksissa yhdysvaltalaisen julkisen puheen opetustraditioon, public speaking -näkökulmaan.

Esiintymisen **laajalla näkökulmalla** tarkoitetaan tässä näkökulmaa, jossa esiintymisen nähdään toteutuvan perinteisten esiintymistilanteiden lisäksi mitä erilaisimmissa vuorovaikutustilanteissa. Kouluttajien haastatteluissa laaja näkökulma korostui erityisesti esiintymisen käsitteen määrittelyssä. Totuttujen esiintymistilanteiden lisäksi esiintyminen liitettiin muun muassa kahdenkeskisiin viestintätilanteisiin, työelämän viestintään, palaveritilanteisiin, neuvotteluihin ja jopa kaikkeen ihmisten väliseen viestintään. Kouluttajat näkivät esiintymisen laajan määritelmän kuitenkin harvinaisempana näkökulmana, joka pohjautui heidän henkilökohtaisiin näkemyksiinsä puheviestinnän alan kirjallisuuden tai yleisten käsitysten sijaan. Kirjallisuuskatsauksen perusteella laajaa näkökulmaa esiintymisen tarkastelussa näyttäisi edustavan englannin kielen performance-käsite ja esitystutkimuksen kirjallisuus, jossa korostetaan esiintymisen jokapäiväistä luonnetta (esim. Carlson, 2007; Schechner, 1986, 2002; Stern & Henderson, 1993).

Haastatteluaineistosta nousseen käsityksen mukaan laajan näkökulman mukainen esiintyminen voitaisiin hahmottaa perinteisen esiintymisen ja arkiesiintymisen toteutumisen jatkumona, jossa perinteistä ääripäätä edustavat suppealle näkökulmalle tyypillinen yleisemmin esiintymiseksi määriteltävä viestintä, ja arkielämän esiintymisen ääripäätä edustaisi esimerkiksi kahdenkeskisissä tilanteissa esiintyminen. Niin esitystutkimuksen kirjallisuuden kuin syvähaastatteluaineistonkin perusteella voidaan kuitenkin todeta, että kaikkea ihmisten välistä viestintää ei voida lähtökohtaisesti pitää esiintymisenä, vaan laajassakin näkökulmassa viestintä saa tietynlaisia piirteitä, jotka määrittävät sen esiintymiseksi. Kouluttajien käsitysten mukaan ainakin lähimmäisten kanssa käydyt kahdenkeskiset keskustelut jäisivät esiintymisen jatkumon ulkopuolelle. Yhtenä esiintymistä määrittävänä piirteenä voitaisiin haastatteluaineiston perusteella pitää

viestinnän *normatiivista luonnetta*, jota käsitellään tarkemmin luvussa 5.1.2. Toinen laajan näkökulman mukainen esiintymistä määrittävä piirre voisi kirjallisuuskatsauksen sekä syvähaastatteluiden perusteella olla esiintymisen *tiedostaminen tai kokemus* esiintymisen toteutumisesta. Tämän näkökulman esittää myös Carlson (2007, 72), jonka mukaan arkipäiväinenkin toiminta saa esiintymisen luonteen, jos se mielletään esiintymiseksi.

Sekä kirjallisuuskatsauksesta että haastatteluaineistosta nousi myös esiin näkökulma esiintymisestä *tarkastelunäkökulmana*, josta käsin mitä erilaisimpia viestintätilanteita voidaan tarkastella. Tällöin viestintä nähtäisiin esiintymisenä, jos sitä tarkastellaan esiintymisen näkökulmasta. Schechnerin (2002, 30–33) mukaan mikä tahansa toiminta voi olla esiintymistä esitystutkijan näkökulmasta, jos hän tarkastelee toimintaa esiintymisenä.

Laajan näkökulman mukaisen esiintymisen tarkastelun erottaa suppeasta näkökulmasta se, ettei esiintymisen toteutumista sidota ulkoisiin seikkoihin kuten esimerkiksi yleisön määrään, viestinnän valmisteluun tai puheen julkisuuteen, vaan esiintymisen määrittämiseen haetaan toisenlaisia lähtökohtia. Laajassa näkökulmassa esiintymisen toteutumista voisivat määrittää esimerkiksi viestinnän normatiivisuus, yksilön kokemus tai viestinnän tarkastelu esiintymisenä.

Suomalaisista puheviestinnän alan tutkijoista ainoastaan Puron ajatukset näyttäisivät viittaavan tässä tutkimuksessa esitettyyn esiintymisen laajempaan hahmottamiseen. Hänen mukaansa esiintymistä ei voida rajata vain sellaisiin tilanteisiin, jotka useimmiten mielletään esiintymiseksi, vaan esiintymistä tapahtuu kaikenlaisissa puheviestintätilanteissa. Puron pohdinnat on esitetty kuitenkin vain lyhyenä huomiona oppikirjaksi tarkoitettussa teoksessa (1996, 87):

”Esiintymistä ei voi rajata aiempien lukujen tapaan vain johonkin tai joihinkin tiettyihin puheviestintätilanteisiin. Niin keskinäis-, ryhmä-, organisaatio-, kuin joukkoviestinnässäkin esiinnyttään. Tämän vuoksi esiintymisen visuaalinen mallintaminen on hankalaa. - - Esiintymisen merkitys saattaakin korostua joukkoviestinnässä jo siitä syystä, että sähköisten viestimien parissa ollessaan ihmiset tavallisesti tiedostavat esiintyvänsä. Keskinäisviestinnässä harvemmin puhutaan tietoisesta esiintymisestä. - - Tästä paremmin tiedostumisesta ei kuitenkaan seuraa, että joukkoviestintä olisi esiintymistä tarkasteltaessa hierarkiassa ensimmäinen tai se kaikkein olennaisin taso.”

5.1.2 Viestinnän normatiivisuus esiintymistä määrittävänä piirteenä

Esiintymisen tarkastelun normatiivinen luonne korostuu niin suomalaisessa esiintymiskirjallisuudessa kuin kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissakin. Viestinnän normatiivisuudella ei tässä viitata siihen, että viestintä itsessään olisi normittavaa ja ohjeita antavaa, vaan ajatukseen viestinnässä läsnä olevasta normatiivisesta tarkastelusta. Kirjallisuuskatsauksen perusteella suomalaisessa puheviestinnän alan esiintymisen tutkimuksessa esiintymistä tarkastellaan useimmiten esiintymisen opettamisen, arvioinnin, jännittämisen ja taitojen näkökulmasta, ja tutkimuksessa on vahvasti läsnä ajatus tarkoituksenmukaisesta esiintymisestä sekä hyvistä esiintymistaidoista (ks. esim. Almonkari, 2000, 2007; Isotalus, 1994, 1995; Pörhölä, 1995; Valkonen, 2003). Kouluttajien kanssa käydyissä keskusteluissa taas nousivat esiin näkökulmat hyvästä ja huonosta esiintymisestä sekä esiintymiseen liittyvästä arvioinnista, minkä lisäksi taitonäkökulma korostui kouluttajien hahmottelemissa esiintymisen määritelmässä.

Normatiivinen lähestymistapa leimaa esiintymisen lisäksi monien muiden puheviestinnän osa-alueiden tutkimusta, opetusta ja tarkastelua. Kuten kirjallisuuskatsauksessa todetaan, puheviestintä tieteenalana on lähtöisin käytännön tarpeesta, minkä vuoksi puheviestinnän oppiaine nähdään usein pelkästään taitoaineena (Isotalus, 2006, 73), ja myös yliopistojen puheviestinnän opetus on hyvin taitopainotteista (Gerlander ym., 2009, 20). Tämän työn perusteella esiintymisen tarkastelussa voidaan kuitenkin erottaa toisistaan normatiivisuus ilmiön tarkastelutavoissa sekä normatiivinen luonne ilmiössä itsessään. Esiintymisessä näyttäisi haastatteluaineiston perusteella olevan läsnä myös jälkimmäinen; ilman opetus-, koulutus- ja tutkimuskontekstiäkin esiintyminen näyttäisi kouluttajien käsitysten mukaan olevan viestintää, joka on herkästi arvioinnin kohteena. Esiintymisen onnistumista arvioidaan vallitseviin normeihin peilaten.

Esiintymisen normatiivisessa luonteessa huomionarvoista on se, että haastatteluaineiston perusteella sen voisi katsoa toteutuvan niin perinteisissä esiintymistilanteissa kuin laajan esiintymiskäsityksen mukaisessa arkipäiväisemmässä esiintymisessäkin. Perinteiselle esiintymiselle on tyypillistä, että esiintyjää ja esiintymisen onnistumista arvioidaan, mutta myös arkipäiväinen viestintä voi saada esiintymisen luonteen, jos siinä on läsnä samankaltainen arviointi. Tällöin normatiivisuus voisi muodostua yhdeksi esiintymistä

määrittäväksi piirteeksi – jos joku viestinnän osapuolista arvioi viestintää vallitsevien normien näkökulmasta, sitä voitaisiin laajan näkökulman mukaan pitää esiintymisenä. Tällöin esiintyminen olisi viestintää, joka saa normitetun luonteen: se on arvioinnin kohteena toisin kuin vaikkapa keskustelu läheisen ystävän kanssa. Arvioija voi olla vastaanottava osapuoli, esiintyjä itse tai molemmat.

Esiintymisen näkemisen merkityksellisissä tilanteissa arvioinnin kohteena olevana käyttäytymisenä voisi liittää myös esitystutkimuksen kirjallisuudessa esiintyviin näkökulmiin. Schechner (1985) kuvailee esiintymistä toisinnetuksi käyttäytymiseksi, jota voidaan arvioida toimijasta erotettuna. Baumanin (1989, viitattu lähteessä Carlson, 2007, 73) mukaan esiintymiseen kuuluu aina tietoisuus, jossa koettua toimintaa verrataan ideaaliin, potentiaaliseen tai muistettuun malliin vastaavasta ”oikeasta” toiminnasta. Myös Taylorin (2007) ajatus esiintymisestä konventionaalisenä tai tapahtumakohtaisesti hyväksyttynä käyttäytymisenä näyttäisi liittyvän esiintymisen normatiiviseen luonteeseen. Taylorin (2007, 381) mukaan esiintyminen kattaa kaiken toiminnan ja sosiaaliset tapahtumat, joissa toteutuu teatterillista, harjoiteltua, konventionaalista tai tapahtumakohtaisesti hyväksyttyä käyttäytymistä.

5.1.3 Esiintymisen käsitteestä

Suomenkieliseen esiintymisen käsitteeseen liittyy niin kirjallisuuskatsauksen kuin haastattelututkimuksenkin perusteella monia haasteita. Ensinnäkin käsite on hyvin laaja kattaen esiintymisen niin puheviestinnän kuin esittävän taiteen näkökulmasta. Suomalaisessa puheviestinnän alan opetuksessa ja tutkimuksessa korostuu esiintymisen tarkastelu yleisöpuheen kontekstissa, ja esiintymisen englanninkieliseksi vastineeksi onkin usein määritelty public speaking (esim. Almonkari, 2007, 2000; Pörhölä, 1995, 2002; Valkonen, 2003; Valo, 1995). Esiintymistä voidaan kirjallisuuskatsauksen ja haastattelututkimuksen perusteella kuitenkin pitää jo puheviestinnänkin alan näkökulmasta yleisöpuhetta laajempänä käsitteenä. Haastattelututkimuksen perusteella näyttäisikin siltä, että esiintymisen käsitteen laajuus tuottaa kuilun puheviestinnän tutkimuksessa vallitsevan tyypillisen esiintymisnäkömyksen – yleisöpuheen – ja esiintymisen laajemman ymmärtämisen välille.

Kouluttajat kuvasivat suppean näkökulman mukaista esiintymisen tyypillisintä määritelmää ”perinteiseksi esiintymiseksi”. He sijoittivat oman määritelmänsä erilleen esiintymisen perinteisestä määrittelystä sekä tutkimus- ja opetuskirjallisuudesta, ja korostivat omia henkilökohtaisia näkemyksiään esiintymisen käsitteen määrittelyssä. Kouluttajien nimeämän perinteisen esiintymisen voisi katsoa viittaavan puheviestinnän alan tutkimuksen yleisiin esiintymisnäkemyksiin, esiintymisen opetukseen sekä mahdollisesti myös kouluttajien omaan koulutustaustaan. Kouluttajien käyttämästä ilmaisusta ”perinteinen” voidaan tehdä monia tulkintoja. Se voisi esimerkiksi viitata esiintymisnäkemyksissä meneillään olevaan murrokseen. Perinteinen viittaisi tällöin aikaisempaan ajattelutapaan, ja kouluttajien omat näkemykset olisivat siihen nähden tuoreempia. Toisaalta perinteinen voi viitata kouluttajien omaan koulutustaustaan ja heidän käsityksiinsä puheviestinnän tieteenalalla vallitsevista esiintymisnäkemyksistä. Kirjallisuuskatsauksen perusteella kouluttajien kuvaama esiintymisen perinteinen hahmottaminen vastaisikin puheviestinnän tieteellisessä kirjallisuudessa esitettyjä esiintymisen määritelmiä.

Esiintymiseen liittyy kouluttajien käsitysten mukaan myös määrittelemättömiä osa-alueita, jotka tekevät esiintymisen kaikkien osatekijöiden kattavan määrittelyn haastavaksi ellei mahdottomaksi. Puheviestinnän alalla esiintymiseen liitettävät epämääräiset käsitteet on perinteisesti jätetty huomiotta niiden vaikean tutkittavuuden ja opetettavuuden vuoksi (ks. esim. Isotalus, 1995). Olisiko esiintymisen ”harmaa alue” mahdollista kuitenkin nähdä esiintymisen käsitteelle ominaisena, esiintymisen määrittelemätöntä luonnetta kuvaavana piirteenä sen sijaan, että vaikeasti eriteltävissä olevat osa-alueet jätetään huomiotta? Myös englannin performance-käsitettä on luonnehdittu ydinolemukseltaan kiistanalaiseksi (esim. Strine ym., 1990). Toisaalta määrittelemättömyyden voisi katsoa olevan ominaista lähes kaikille vuorovaikutuksen käsitteille. Sandersin (2003) mukaan toiminnan ja lopputuleman yhteydet ovat vuorovaikutuksessa aina avoimia, minkä vuoksi esimerkiksi taidot ovat vuorovaikutuksen tutkimisessa ongelmallinen lähestymistapa. Esiintymistä on tähän asti käsitelty kirjallisuudessa kuitenkin juuri nimenomaan taitona, vaikka esiintymisen käsite heijastelee monitahoisemaa ilmiötä. Juuri käsitteen laajuuden voitaisiinkin nähdä olevan pohjana esiintymisen tarkastelun laajemmalle näkökulmalle, joka taas voisi pitää sisällään myös esiintymisen ”harmaan alueen”.

5.2 Jatkotutkimusaiheita

Tämän työn kannalta oleellisimpana jatkotutkimusaiheena voidaan pitää esiintymisen käsitteellistä ja teoreettista tarkastelua. Puheviestinnän merkittävän tutkimus- opetus- ja koulutusaiheen olemuksen syvällinen pohdinta on toistaiseksi ollut vähäistä, mistä kertoo jo puheviestinnän pääaineopiskelijoiden yliopisto-opetus esiintymisen aihealueelta – esiintymistaidon kurssi. Olisikin oleellista käsitteellistää esiintyminen viestinnän kontekstina sekä pohtia suomenkielisen käsitteen merkityksiä. Esiintymistä on alallamme tutkittu tähän asti yleisöpuheen ja televisioesiintymisen näkökulmasta, ja jatkossa olisikin mielenkiintoista tutkia esiintymistä ilman määrättyä empiiristä kontekstia. Milloin viestintä saa esiintymisen luonteen? Onko esiintyminen viestintätilanne vai puheakteja? Määrittelevätkö esiintymisen ulkoiset tekijät vai yksilön kokemus? Entä mitkä tekijät korostuvat juuri esiintymisen viestinnällisessä kontekstissa verrattuna esittävän taiteen näkökulmiin?

Esiintymisen käsitteellisen ymmärryksen kannalta olisi lisäksi kiinnostavaa pureutua tarkemmin sen oppihistoriaan Suomessa. Kaunoluvusta alkunsa saanut puheviestinnän tieteenala painottaa tällä hetkellä interpersonaalisen viestinnän tutkimusta, ja esiintyminen on erotettu omaksi aihealueekseen, jossa korostuu yhdysvaltalainen public speaking - opetustraditio. Miten suomalaisen puheviestinnän alan murros kaunoluvusta ja puhetaidosta ryhmäviestinnän ja keskinäisviestinnän sisältöihin on muuttanut esiintymisen tutkimuksen ja opetuksen lähtökohtia? Miten kaunoluvusta tuli public speaking?

Tämän tutkimuksen esittämän esiintymisen laajan näkökulman pohjalta voitaisiin jatkaa myös esiintymisen opettamisen tutkimusta. Jos esiintyminen nähdään rajattuja esiintymistilanteita laajempina jopa jokapäiväisenä puheviestinnän ilmiönä, minkälaisia uusia opetuksellisia menetelmiä ja lähestymistapoja sen tarkastelu vaatii? Voita isiinko taito-opetuksen sijaan esiintymistä tarkastella käsitteellisemmin esimerkiksi puheviestinnän pääaineopiskelijoiden yliopisto-opetuksessa tai jopa esiintymiskoulutuksessa?

Myös esitystutkimuksen näkökulmien soveltaminen suomalaisen puheviestinnän alan esiintymisen tarkasteluun vaatii lisää tutkimusta. Voita isiinko performance-käsitettä pitää etymologisesti sopivimpana englanninkielisenä vastineena esiintymiselle? Esitystutkimuksen alalla performance-käsite käännetään kuitenkin esiintymisen sijaan

useimmiten esitykseksi, vaikka sillä voidaan viitata sekä tapahtumaan että toimintaan. Nähdäänkö yleisöpuhe esitystutkimuksen näkökulmasta esiintymisenä vai esityksenä? Performance-käsitteen ja esitystutkimuksen näkökulmien soveltaminen suomalaiseen puheviestinnän tutkimukseen vaatii lisää käsitteellistä tutkimusta. Lisäksi esitystutkimuksen ja puheviestinnän suhdetta olisi kiinnostavaa selvittää historian valossa vieläkin laajemmin, sillä kuten tämän työn kirjallisuuskatsauksessa todetaan, ne linkittyvät toisiinsa myös tutkimusaloina.

5.3 Tutkimuksen arviointia

Työn kirjallisuuskatsauksen toteutuksen haasteena on alusta alkaen ollut aihetta käsittelevän lähdekirjallisuuden niukkuus. Esiintymisen olemusta pohtivaa viestinnän alan kirjallisuutta ei ole juuri löydetävissä, ja toisaalta esitystutkimuksen kirjallisuuden tarjoamien näkökulmien soveltaminen puheviestinnälliseen ajatteluun on vaatinut yhteensovittamista. Kirjallisuuskatsauksen aiheiden ja näkökulmien rakentaminen aloitettiin näin ollen ilman kirjallisuuden tarjoamia vertauskohtia. Isotaluksen (1995) esittämät näkökulmat ovat harvoja esiintymisen käsitettä analysoivia näkökulmia suomalaisessa puheviestinnän tieteenalan kirjallisuudessa, mistä johtuen kirjallisuuskatsauksen teemoja peilataan vahvasti Isotaluksen teksteihin.

Fenomenografisen haastattelututkimuksen tarkoituksena oli luoda uutta aineistoa ja empiirinen ulottuvuus monitahoisen aiheen käsittelyyn. Mäkelän (1990) mukaan yhtenä kvalitatiivisen tutkimuksen arviointiperusteena on *aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka*. Tutkijan tulisi kyetä argumentoimaan sen puolesta, että hänen aineistonsa on analysoimisen arvoinen (Mäkelä, 1990, 48). Esiintymiskouluttajien haastatteleminen voidaan nähdä tutkimuksen aiheen kannalta merkityksellisenä, sillä he ovat ainakin jossain määrin perehtyneet esiintymiskirjallisuuteen ja pohtineet esiintymistä ”maallikkoja” syvällisemmin. Kuusi seitsemästä kouluttajasta on koulutustaustaltaan puheviestinnän tieteenalalta, mikä tekee heidän käsitystensä tutkimisen kiinnostavaksi, sillä tutkimusaiheena on esiintyminen juuri puheviestinnän ilmiönä ja käsitteenä. Kouluttajien käsitysten voidaan koulutuksen kautta katsoa myös vaikuttavan yleisiin käsityksiin esiintymisestä, mikä taas kuvaa aineiston yhteiskunnallista paikkaa. Tässä mielessä tutkimuksen aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen paikka voidaan tässä tutkimuksessa todeta hyväksi.

Toinen Mäkelän (1990) määrittelemä kvalitatiivisen tutkimuksen arviointiperuste on *aineiston riittävyys ja analyysin kattavuus*. Kvalitatiivisen aineiston riittävyydelle ei ole tarjolla mittalukuja, vaan aineiston kerääminen voidaan lopettaa, kun uudet tapaukset eivät tuo enää esiin uusia piirteitä. Viimeisissä haastatteluissa samojen keskusteluteemojen huomattiin toistuvan, ja aineisto tuntui kylläntyvän. Toisaalta aiheen monitahoisuudesta ja keskusteluiden pohtivasta luonteesta johtuen lisähaastattelut tai esimerkiksi uusintahaastattelut olisivat saattaneet tuoda esiin edelleen uusia näkemyksiä. Myös tutkijan

käsitykset muokkautuivat haastattelujen myötä, ja koska tutkijalla oli rooli keskustelijana ja tiedon tuottajana, olisivat useammat haastattelut saattaneet tuottaa parempaa syventymistä joihinkin aihepiireihin. Työn laajuuden ja aikataulujen puitteissa useampien haastattelujen tai uusintahaastattelujen järjestäminen ei kuitenkaan ollut mahdollista. Seitsemän kouluttajan käsitysten perusteella ei voida tehdä yleistyksiä esiintymiskouluttajien esiintymiskäsityksistä. Tämän työn tarkoituksena ei kuitenkaan ole tehdä yleistäviä päätelmiä kouluttajien käsityksistä, vaan kouluttajien käsityksiä apuna käyttäen nostaa esiin erilaisia puolia esiintymisestä ilmiönä ja käsitteenä. Tällöin riittävyys vaatimus kohdistuu monipuoliseen käsitysten kirjoon, minkä voidaan katsoa toteutuneen tässä tutkimuksessa. Haastatteluaineiston analyysi tehtiin perusteellisesti eikä tulkintoja perustettu satunnaisiin poimintoihin, jolloin analyysiä voidaan pitää kattavana.

Kolmas kvalitatiivisen tutkimuksen arviointiperuste Mäkelän (1990) mukaan on *analyysin arvioitavuus ja toistettavuus*. Arvioitavuudella Mäkelä (1990, 53) viittaa siihen, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä. Analyysimenetelmä on pyritty kuvaamaan mahdollisimman seikkaperäisesti luvussa 3.2, ja analyysin seurattavuutta tulosluvussa on pyritty parantamaan aineistoesimerkeillä. Tulosten esittämisessä yksi suurimmista haasteista oli aiheen laajuudesta sekä tulokulman rajaamattomuudesta johtuva merkitysyksiköiden moninaisuus. Haastateltavien puheessa saattoi yhden puheenvuoron aikana ilmetä useita merkitysyksiköitä, jotka saattoivat liittyä eri kategorioihin tai kuvauskategorioihin. Tämä toi haasteen tulosten selkeälle ja seurattavalle esittämiselle.

Tutkimusta voidaan pitää suhteellisen subjektiivisena kokonaisuutena, mikä heikentää analyysin toistettavuutta. Toisen tutkijan tulkinta samasta aineistosta saattaisi olla erilainen. Ahosen (1994, 122) mukaan subjektiivisuuden vaikutus on fenomenografisessa tutkimuksessa selvitettävä, jotta saavutettaisiin hallittu subjektiivisuus. Syvähaastatteluiden keskustelunomaisesta luonteesta johtuen tutkijan rooli tiedon tuottajana on ollut suhteellisen vahva. Tutkimuksessa tuotettu tieto on näin ollen sosiaalista ja yhdessä tuotettua, mikä heikentää tutkimuksen toistettavuutta. Toisaalta yhteisen keskustelun ja pohdinnan tuloksena syntynyt tieto on edistänyt tutkimuksen tavoitteita saavuttaen esiintymisen olemuksen tarkastelua pintapuolisen kuvailun sijaan. Myös tutkijan tausta lisää tämän tutkimuksen subjektiivisuutta; aiheen valintaa ohjasi henkilökohtainen kiinnostus ja haastattelut käytiin tutkijan etukäteispohdintojen ja kirjallisuuskatsauksen valossa. Tutkimuksen subjektiivinen luonne korostuu haastattelun

lisäksi myös fenomenografisessa analyysissä, johon vaikutti kirjallisuuskatsauksen tuoma teoreettinen perehtyneisyys. Teoreettinen perehtyneisyys nähdään toisaalta myös merkittävänä työkaluna fenomenografisessa tutkimuksessa (esim. Ahonen, 1994). Häkkinen (1996, 45) tuo esiin, että fenomenografisen tutkimuksen kuvauskategoriat ovat aina tutkijan subjektiivisia tulkintoja, minkä vuoksi ei voida olettaa, että eri tutkijat välttämättä löytäisivät samat kategoriat samasta aineistosta.

Fenomenografisen lähestymistavan voidaan katsoa tuoneen syvyyttä haastattelututkimuksen haastattelu- ja analyysivaiheeseen. Fenomenografinen haastattelu asettaa erityisiä vaatimuksia haastattelijan kyvylle olla dynaaminen haastattelutilanteessa (esim. Ahonen, 1994; Niikko, 2003). Haastattelutilanteiden vuorovaikutus oli keskustelunomaista, ja keskustelu oli pohtivaa, minkä voidaan katsoa olevan ansio syvähaastattelulle. Eliittihaastattelun ja fenomenografisen syvähaastattelun yhdistäminen toi oman haasteensa haastatteluiden toteutukselle ja analyysille. Asiantuntijoiden haastattelemineen edellytti hyvää teoreettista perehtyneisyyttä ja kykyä esittää tarkoituksenmukaisia syventäviä kysymyksiä. Analyysivaiheessa pohtivat ja filosofisetkin kommentit liitettiin edelleen abstraktimman tason kategorioihin, minkä voisi arvella vaativan työläämpää analyysiä kuin maallikkojen käsitysten analysointi.

Häkkinen käsittelee fenomenografisen analyysin luotettavuuden arviointia Larssonin (1993, viitattu lähteessä Häkkinen, 1996, 44) viiden kriteerin mukaan, jotka ovat *diskurssikriteeri*, *heuristinen arvo*, *konsistenssi*, *empiirinen ankkurointi* sekä *pragmaattinen kriteeri*. *Diskurssikriteeri* kertoo siitä, kuinka tutkimuksen argumentointi pärjää vaihtoehtoisia päättelyitä vastaan. *Heuristisella arvolla* taas viitataan siihen, miten hyvin lukija on saatu vakuutetuksi näkemään jokin todellisuuden aspekti uudella tavalla. (Häkkinen, 1996, 44–45.) Tutkimuksen tavoitteena ei ole ollut luoda esiintymisen teoriaa tai yksiselitteistä mallia, vaan tavoitteena on ollut esittää erilaisia ja uudenlaisia näkökulmia esiintymisen tarkasteluun viestinnän kontekstina. Tämän tutkimuksen osalta diskurssikriteerin arviointi vaatii tieteellistä keskustelua, sillä vastaavanlaisten tutkimusten puuttuessa vaihtoehtoisten argumenttien esittäminen jää työn sisäiseksi keskusteluksi. Tutkimuksen uudenlaista näkökulmaa tavoittelevan aiheen voisi nähdä kohottavan tämän työn heuristista arvoa.

Kolmas luotettavuuskriteeri *konsistenssi* viittaa analyysin tuloksena syntyneiden kategorioiden sisäisen logiikan pitävyyteen. Kategorioiden tulisi olla rakenteeltaan

yhtenäisiä ja ne pitäisi pystyä liittämään myös teoreettiseen tutkimuskäsitteistöön niin, että lukija ymmärtää, mitkä teoreettiset lähtökohdat tukevat ilmausten luokittelua tiettyihin kategorioihin. (Häkkinen, 1996, 45.) Tässä tutkimuksessa teoreettisena lähtökohtana ei ole yksittäinen tietty teoria, vaan laajan ja monitahoisen käsitteen mahdollisimman kattava tarkastelu kirjallisuuden pohjalta. Fenomenografisen analyysin pohjana on ollut kirjallisuuskatsauksen tuoma teoreettinen perehtyneisyys, johon myös analyysin tuloksena syntyneiden kuvauskategorioiden voidaan nähdä pohjautuvan.

Haastattelututkimuksen tuloksena syntyneet kuvauskategoriat tuovat uudenlaisia näkökulmia esiintymisen ilmiön ja käsitteen tarkasteluun, mutta toisaalta ne jäävät työn laajuuden puitteissa hieman suurpiirteisiksi. Koska esiintymisen monitahoista käsitettä haluttiin käsitellä laajana kokonaisuutena, syntyneissä kuvauskategorioissa ei pureuduta ilmiöön kovinkaan yksityiskohtaisesti. Monet alakategoriat olisivat saattaneet kaivata tarkempaa kuvailua, esimerkiksi: millaista on hyvä tai huono esiintyminen? Fenomenografiset tutkimustulokset sisältävätkin yleensä deskriptiivisempiä käsityksiä ilmiöstä, kun taas tämän työn tuloksissa korostui ilmiötä määrittelevä, käsitteellisempi ote haastateltavien asiantuntijuuden sekä keskusteluiden teoreettisen otteen vuoksi. Laajan perspektiivin esittäminen ja erilaisten tulokulmien valaiseminen tukee kuitenkin tämän tutkimuksen tavoitetta esittää uudenlaisia lähtökohtia esiintymisen olemuksen tarkasteluun.

Neljäs luotettavuuskriteeri *empiirinen ankkurointi* tarkoittaa tulosten ankkuroitavuutta käytäntöön, mikä edellyttää suorien lainausten liittämistä kategorioiden kuvaamisen yhteyteen. *Pragmaattinen kriteeri* taas kuvaa tutkimustulosten merkitystä käytännön kannalta. (Häkkinen, 1996, 44.) Vaikka kuvauskategoriat ovat aiheen teoreettisuudesta johtuen melko abstrakteja, voidaan niiden nähdä ankkuroituvan käytäntöön juuri aineistoesimerkkien avulla – kouluttajien antamat esimerkit käytännön esiintymistilanteista luovat konkreettisen pohjan käsitteelliselle tarkastelulle. Vaikka esiintymisen olemuksen tarkastelulla ei välttämättä ole suoria vaikutuksia käytäntöön, voidaan se nähdä kiinnostavana puheviestinnän tieteenalan kannalta. Esiintyminen on yksi tieteenalamme opetetuimmista ja koulutetuimmista aiheista, jolloin sen ymmärryksen lisääntyminen takaa sen, että alallamme on jatkossakin annettavaa esiintymisen monitahoisen ilmiön tarkasteluun ja käytännön taitojen opettamiseen.

6 Lähteet

- Ágnes, M. G. (2012). Are you with me? A Metadiscursive Analysis of Interactive Strategies in College Students' Course Presentations. *International Journal of English Studies*, 12, 55–78.
- Ahonen, S. (1994). Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen ja S. Saari (toim.) *Laadullisen tutkimuksen työtapoja* (s. 113–160). Helsinki: Kirjayhtymä.
- Almonkari, M. (2000). Esiintymisvarmuutta etsimässä. Yliopisto-opiskelijoiden oppimisen ja jännittämisen kokemukset esiintymistaidon kursseilla. Puheviestinnän lisensiaatintyö. Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Almonkari, M. (2007). *Jännittäminen opiskelun puheviestintätilanteissa* (Jyväskylä studies in humanities no. 86). Jyväskylän yliopisto.
- Auvinen, S. (2003). Esiintymistaidon kurssin osallistujien esiintyjäkuva. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Beebe, S. A., & Beebe, S. J. (2009) Public speaking: an audience-centered approach. MA, Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Carlson, M. (1996). *Performance: A critical introduction*. Lontoo: Routledge
- Carlson, M. (2004). *Esitys ja performanssi: kriittinen johdatus* (suom. R. Maukola). Helsinki: Like. (Alkuperäisteos 1996.)
- Carlson, M. (2007). What is performance? Teoksessa H. Bial (toim.) *The performance studies reader* (s. 70–75). Lontoo: Routledge.
- Cohen, H. (1994). *The history of speech communication: the emergence of a discipline, 1914-1945*. Annandale, VA: Speech Communication Association.
- Cohen, R. (1986). *Näyttelemisen mahti: johdatus näyttelemiseen* (suom. M-L. Marton) (Tampereen yliopiston näyttelijäntöön koulutusohjelman julkaisuja no. B 1). Tampereen yliopisto.
- Corum, E. (2013). On teaching public speaking online. *Spectra*, 49, 20–22.
- Craig, R. T. & Muller, H. L. (2007). *Theorizing communication*. Los Angeles, CA: Sage Publications.
- Docan-Morgan, T., Schmidt, T. (2012). Reducing public speaking anxiety for native and non-native english speakers: the value of systematic desensitization, cognitive restructuring, and skills training. *Cultural Communication*, 8 (5), 16–19.

- Finstad, A. (2012). Asiantuntijan puhe puntarissa. Televisiouutisissa esiintyvien asiantuntijoiden viestintäosaamisen tarkastelua. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteiden laitos.
- Gallie (1964). *Philosophy and the historical understanding*. Lontoo: Chatto & Windus.
- Gerlander, M. (2003). *Jännitteet lääkärin ja potilaan välisessä viestintäsuhteessa* (Jyväskylä studies in humanities no. 3). Jyväskylän yliopisto.
- Gerlander, M., Hyvärinen, M. L., Almonkari, M. & Isotalus, P. (2009). Mitä ja miten puheviestinnän opintojaksolla opetetaan? Teoksessa M. Almonkari ja P. Isotalus (toim.) *Akateeminen puheviestintä: kuinka opettaa puheviestintää yliopisto-opiskelijoille?* (s. 8–24). Helsinki: Finn Lectura.
- German, K. M., Gronbeck, B. E., Ehninger, D., Monroe, A. H. (2010). *Principles of public speaking*. Boston, MA: Allyn & Bacon
- Gillham, B. (2005). *Research interviewing: the range of techniques*. Maidenhead: Open University Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday Anchor Books.
- Gray, G. W. (1964). Shop talk. The founding of the Speech Association of America: Happy birthday. *Quarterly Journal of Speech*, 50, 341–359.
- Greene, J. O. & Burleson, B. R. (2003). *Handbook of communication and social interaction skills*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Griffin, E. (2009). *First look at communication theory* (6. painos). MA, Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Heikkinen, E. (2003). *Malli terveystieteen käytännössä ja koulutuksessa ilmenevästä kateudesta* (acta universitatis ouluensis no. 768). Oulun yliopisto.
- Hopkins, M. (1995). The performance turn – and toss. *Quarterly Journal of speech*, 81, 228–236.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. (2006). Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37, 162–173.
- Hyde, M. J. (1980). The experience of anxiety: phenomenological investigation. *Quarterly Journal of Speech*, 66, 140–154.
- Hyppönen, H. (2005). *Kuinka SE tehdään esiintyjänä*. Helsinki: Talentum.

- Häkkinen, K. (1996). *Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä – teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin* (Opetuksen perusteita ja käytänteitä no. 21). Jyväskylän yliopisto.
- Isotalus, P. (1994). Onko toimittajan televisioesiintymisellä merkitystä? Teoksessa P. Isotalus (toim.), *Puheesta ja vuorovaikutuksesta* (Viestintätieteiden laitoksen julkaisuja no. 11) (s. 159–167). Jyväskylän yliopisto.
- Isotalus, P. (1995). Mitä esiintymistaito on? Puhetaiteen, yleisöpuheen ja mediaesiintymisen yhteisiä piirteitä etsimässä. Teoksessa M. Valo (toim.), *Haasteita puheviestinnän opetukseen* (Viestintätieteiden laitoksen julkaisuja no. 14) (s. 83–98). Jyväskylän yliopisto.
- Isotalus, P. (1996). *Toimittaja kuvaruudussa: televisioesiintyminen vuorovaikutuksen näkökulmasta* (Jyväskylä studies in communication no. 5). Jyväskylän yliopisto.
- Isotalus, P. & Mäki, E. (2009). Tiedon rooli puheviestinnän oppimisessa: Tapaustutkimus opiskelijoiden kokemuksista. Teoksessa M. Almonkari ja P. Isotalus (toim.) *Akateeminen puheviestintä: kuinka opettaa puheviestintää yliopisto-opiskelijoille?* (s. 25–35) Helsinki: Finn Lectura.
- Isotalus, P. (2006). *Puheviestintä tietona*. Teoksessa T.-R. Välikoski, E. Kostiainen, E. Kyllönen ja L. Mikkola (toim.) *Prologi, puheviestinnän vuosikirja 2006* (s. 72–81). Jyväskylä: Prologos ry.
- Kahra, H. (2010). Suomalaisen asiantuntijoiden kokemuksia kulttuurienvälisistä esiintymistilanteista. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, puheopin laitos.
- Kallio, H. (2006). *Point. Tehoa ja taitoa työelämän esiintymistilanteisiin*. Helsinki: Inforviestintä.
- Karjalainen, A. (2001). *Tentin teoria*. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- Keskinen, R. (1995). Puhetaidon traditiot Suomessa. Teoksessa M. Valo (toim.), *Haasteita puheviestinnän opetukseen* (Viestintätieteiden laitoksen julkaisuja no. 14) (s. 5–18). Jyväskylän yliopisto.
- Keskinen, R. (1999). Retoriikka ja kaunoluku: katsaus suomalaisen puhetaidon oppihistoriaan. Teoksessa E. Vierikko & A. Tolonen (toim.) *Retoriikan polulla: retoriikka antiikista EU-aikaan* (s. 17–32). Turun yliopisto.
- Kokkonen, M. & Kärki, M. (2003). Huomion keskipisteenä. Mistä kumpuaa harrastelijateatterilaisen esiintymistarve? Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.

- Kuitunen, A. (2009). Big brother -kilpailijoiden ajatuksia ja kokemuksia esiintymisestä. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, puheopin laitos.
- Laaksonen, V. (2009). Johtajien televisioesiintyminen vaikutelma- ja taitoarvioinnin näkökulmasta. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Laitila, M. (2010). *Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä: Fenomenografinen lähestymistapa* (Dissertations in health sciences no. 31). Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Levasseur, D. G., Dean, K. W. & Pfaff, J. (2004). Speech pedagogy beyond the basics: A study of instructional methods in the advanced public speaking course. *Communication Education*, 53, 234–252.
- Lucas, S. E. (2004). *The art of public speaking*. MA, Boston: McGraw Hill.
- Marton, F. (1988). Phenomenography: Exploring different conceptions of reality. Teoksessa D. M. Fetterman (toim.) *Qualitative approaches to evaluation in education* (s. 176–205). New York: Praeger Publishers.
- McKenzie, J. (2001). *Perform or else: From discipline to performance*. Lontoo : Routledge.
- Miettinen, K. (2008). Valmistaudu, vireydy, vaikuta. Eväitä esiintymistaitoon. Audiovisuaalisen oppimateriaalin laatiminen lukion äidinkielen ja kirjallisuuden käyttöön. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Morreale, S. P. & Hackman, M. Z. (1994). A communication competency approach to public speaking instruction. *Journal of Instructional Psychology*, 21, 250–257.
- Mäkelä, K. (1990). Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta* (s.42–61). Helsinki: Gaudeamus.
- Nieminen, M. (2009). *Esiinny eduksesi: convince your audience*. Helsinki: WSOYpro.
- Niikko, A. (2003). *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. (Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia no. 85). Joensuun yliopisto.
- Pearson, J., Carmon, A., Child, J., Semlak, J. (2008). Why the Range in Grades? An Attempt to Explain the Variance in Students' Public Speaking Grades. *Communication Quarterly*, 56, 392–406.
- Phillips, G. M. & Wood, J. T. (1990). *Speech communication: Essays to commemorate the 75th anniversary of the Speech Communication Association*. Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.

- Pelias, R. J. & Shaffer, T. S. (2007). *Performance studies: The interpretation of aesthetic texts* (2. painos). Dubuque, IA: Kendall/Hunt.
- Pelias, R. J. & VanOosting, J. (1987). A paradigm for performance studies. *Quarterly Journal of Speech*, 73, 219–231.
- Peltonen, V. (1901). *Puhetaito: kaunoluvun, puhe- ja esitystaidon perusteet*. Porvoo: Werner Söderström.
- Pirnes, O. (2010) Anonyymi totuudentorvi vai brändätty tv-tähti? Vertaileva tapaustutkimus uutisankkureiden esiintymisestä Suomen päätelevisiokanavilla. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, puhetieteiden laitos.
- Puro, J.-P. (1996). *Johdatus puheviestinnän teorioihin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Puusa, A. (2005). *Organisaatiodentiteetin tarkastelu käsitetutkimuksena*. (Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, julkaisuja no. 153). Jyväskylän yliopisto.
- Pörhölä, M. (1995). *Yksin yleisön edessä: esiintymisjännitykseen ja esiintymishalukkuuteen liittyvät kokemukset, käyttäytymispiirteet ja vireytyminen yleisöpuhetilanteessa* (Jyväskylä studies in communication no. 2). Jyväskylän yliopisto.
- Pörhölä, M. (2002). Kulttuurin viestintäodotukset ja yleisölle puhuminen. Teoksessa M. Valo (toim.) *Nykytietoa puheviestinnän opetuksesta* (Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja no. 20) (s. 16–35). Jyväskylän yliopisto.
- Raitahalme, U. (2006). Figuuri rituaalin välittäjänä. Samaanin esitys perinteen toisintona. Teatterin ja draaman tutkimuksen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Roach, J. (2002). Theatre studies / cultural studies / performance studies. Teoksessa N. Stucky ja C. Wimmer (toim.) *Teaching performance studies* (Theater in the Americas) (s.33–40). IL, Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Råman, J. (2011). Muusikko- ja näyttelijäopiskelijoiden käsityksiä esiintymisjännityksestä. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteiden laitos.
- Sallinen-Kuparinen, A. (1981) *Puheviestinnän opettaminen*. Helsinki: Otava.
- Sallinen-Kuparinen, A., Lehtonen, J. & Dufva, M. (1982). *Kokous- ja neuvottelutaidon sanasto*. Jyväskylän kesäyliopisto.
- Sallinen-Kuparinen, A. (1986a). Taiteellisuudesta käytännön taitoihin: eri koulumuotojen puhekasvatuksen kehityslinjoja ja arviointia. Teoksessa L. Kirstilä (toim.) *Puhumalla paras: omistettu oppilaskeskeiselle opetukselle* (Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja no. 33) (s. 41–62). Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

- Sallinen-Kuparinen, A. (1986b). *Finnish communication reticence: perceptions and self-reported behavior* (Studia philologica Jyväskyläensia no. 19). Jyväskylän yliopisto.
- Sanders, R. E. (2003). Applying the skills concept to discourse and conversation. Teoksessa J. O., Greene ja B. R., Burleson (toim.) *Handbook of communication and social interaction skills*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schechner, R. (1985). *Between theater & anthropology*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- Schechner, R. (2002). *Performance studies: An introduction*. Lontoo: Routledge.
- Siekkinen, K. (2010). Syvähaastattelu. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* (3. painos) (s. 45–60). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Strine, M. S., Long, B. W. & Hopkins, M. F. (1990). Research in interpretation and performance studies: Trends, issues, priorities. Teoksessa G. M. Phillips & J. T. Wood (toim.) *Speech communication: Essays to commemorate the 75th anniversary of the Speech Communication Association* (s. 181–204). Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.
- Stroud, S. R. (2005). Ontological orientation and the practice of rhetoric: a perspective from the Bhagavad Gita. *Southern Communication Journal*, 70, 146–160.
- Stern, C. S. & Henderson, B. (1993). *Performance: Texts and contexts*. New York: Longman.
- Uusitalo, H. (1991). *Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan*. Juva: WSOY.
- Taylor, D. (2007). Translating performance. Teoksessa H. Bial (toim.) *Performance studies reader* (2. painos) (s. 381–386). Lontoo: Routledge.
- Tiittula, L., Nuolijärvi, P. & Isotalus, P. (2007). *Halosen ja Niinistön esiintymistyylit television vaalikeskusteluissa*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Turner, V. (1988). *The anthropology of performance*. New York: PAJ Publications.
- Uljens, M. (1991). Phenomenography – a qualitative approach in educational research. Teoksessa L. Syrjäla & J. Merenheimo (toim.) *Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja – kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien seminaari Oulussa 11. – 13.10.1991* (s. 80–111). Oulun yliopisto.
- Valkonen, L. (2006). *Millainen on hyvä äiti tai isä?* (Jyväskylä studies in education, psychology and social research no. 286). Jyväskylän yliopisto.
- Valkonen, T. (2003). *Puheviestintätaitojen arviointi: näkökulmia lukiolaisten esiintymis- ja ryhmätaitoihin* (Jyväskylä studies in humanities no. 7). Jyväskylän yliopisto.

- Valo, M. (1995). Taidot puheviestinnän opetuksessa ja tutkimuksessa. Teoksessa M. Valo (toim.), *Haasteita puheviestinnän opetukseen* (Viestintätieteiden laitoksen julkaisuja no. 14) (s. 67–82). Jyväskylän yliopisto.
- Valtonen, K. (2008). Vieraana keskusteluohjelmassa. Haastateltavien kokemuksia esiintymisestä televisio-ohjelmassa Inhimillinen tekijä. Puheviestinnän pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- William, H. (2011). Strategies for conducting elite interviews. *Qualitative Research*, 11, 431–441.
- Wood, J.T. (2004). *Communication theories in action: An introduction* (3. painos). Belmont, CA: Wadsworth.
- Yun, K., Costantini, C., Billingsley, S. (2012). The effect of taking a public speaking class on one's writing abilities. *Communication Research Reports*, 29, 285–291.

Henkilökohtaiset tiedonannot:

- Pelias, R. J. (sähköpostiviesti 10.6.2013).
- Pelias, R. J. (sähköpostiviesti 14.6.2013).
- Puro, J.-P. (puhelinkeskustelu, 13.6.2013).

Internet-lähteet:

- Binghamton University (2013). *Public speaking skills lab*. Haettu 23.7.2013 osoitteesta <http://www.binghamton.edu/public-speaking/>
- Education portal (2003). *Public Speaking Degree Program Information*. Haettu 23.7.2013 osoitteesta http://education-portal.com/public_speaking_degree.html
- Esitystutkimus (2011). *Esitystutkimuksen verkoston blogi*. Haettu 3.6.2013 osoitteesta <http://esitystutkimus.wordpress.com/>
- Ilmonet (2013). *Pääkaupunkiseudun kansalais- ja työväenopistojen kurssihaku ja ilmoittautuminen*. Haettu 31.7.2013 osoitteesta [https://ilmonet.fi/ilmo/#HakutuloksetViewk&\]air=7\]vr=6\]alr=1\]kjp=t\]kjt=t\]hh=0&f&](https://ilmonet.fi/ilmo/#HakutuloksetViewk&]air=7]vr=6]alr=1]kjp=t]kjt=t]hh=0&f&)
- University of Wisconsin (2012). *Public speaking anxiety*. Haettu 23.7.2013 osoitteesta <http://www.uwstout.edu/counsel/speechanxiety.cfm>